

BAJAI HONPOLGÁR BH

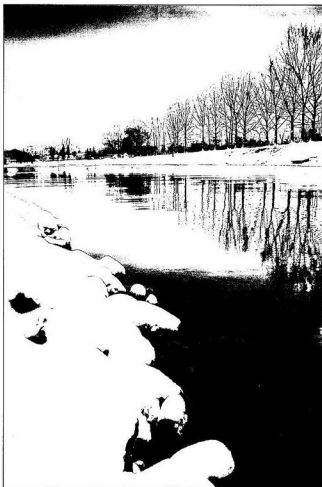
Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2015. december–2016. január

XXVI. évfolyam 12 – XXVII. évfolyam 1. (302-303.) szám

Ára: 500 Ft

DUPLA LAPSZÁM

Havas vízpart

Fotó: Fischbácziné Horváth Illetés (Duna Fotóklub)

E SZÁMUNK TARTALMÁBÓL

- A költésis súlya megkövelet a közös felelősségvállalást (Zalavári László Interjúja Fekete Szabolcsal)
- 1955 karácsonyeste a Gyűjtőfogházban (Kosztolányi Károly visszaemlékezése)
- A „szerb tövis”, a „horvát buján” és egy „fárgás náció” (Tamás Ágnes tanulmánya, 1. rész)
- „...rendszámú kormánybiztos jelent meg Baján” (Meskó Zoltán falnak memóriájai bemutatója Ulovrvölgyi Zsolt)
- A reformkor mártírja. 200 éve született Lovassy László (Mayer János írása)
- Liszt Ferenc utazással Magyarországon (Kovács Mária könyvismertetője)
- Huszonöt éve a karácsonyi váru (Sándor Boglárka Interjúja Meczer Györggyel)
- Emberek, esetek, történetek 5.: Két kőműves (Kovács T. Sándor írása)
- Egy bajai lány Finnországban 3.: Haldszél lazachól... (Silmor Katalin beszámolója)
- Segítség máhósággal – Látogatás a régió Kolping-intézményeiben (Sándor Boglárka riportja)
- Emléksorok Selye Jánosról (Péter Árpád írása)
- „Törvényes” vagy törvénytelen megszállás (Gergely Ferenc recenziója)
- Fekete Dezsdé emlékezete Bácsalmáson (Kiss Pál tudósítása)
- Vác, 1956. október (Fap Iván visszaemlékezése)
- Ének és árnyak a flezzi klubban (Mayer János kritikája a HozzáTartozok c. színelőadásról)
- Elveszett városok nyomában (Kürmőcz Áron új krónikája)
- Játéknyitások 100 évvel ezelőtt (Sarkós István forráskutatója)
- Gyakorlatos tanítvány (Bálfrit Gábor beszámolója)
- Új év, új arculat (a füzetkészítő elnöktüntetés)
- Védendő véutalunek: a kék olvege (Webojszki László írása)

„A küldetés súlya megköveteli a közös felelősségvállalást” Karácsonyi beszélgetés Fekete Szabolcs atyával

■ *Közleg a karácsony, a kereszténység második legnagyobb ünnepe, s ennek kapcsán jelen lapszámunkban egy bajai katolikus pappal beszélgetünk életéről-pályájáról. Hívő helyi családból származván maga is rendszeresen járt templomba, és érezte az elhivatottságot a papi pályára iránt, szülei kérésére azonban előbb tett egy kitérőt: szerzett egy világi diplomát, amelynek lelkészként is hasznát veszi. Tevékenysége túlnő a templom falain, gyakran részt vesz a város, illetve székebb, felvegy környezete rendezvényein, emellett a Karlász révén aktív szerepet vállal a jótékonykodásban is. Beszélgetésünkkel FEKETE SZABOLCS, a Szent József templom esperes-plébánosa, akivel jó ismeretségünk okán tegezdünk.*

– *Vallásos családban nevelkedtél?*

– Mindkét szülőm öröklötte a saját szüleitől a vallásos szemléletet, így adódott, hogy öcsémmel együtt mindketten ilyen szellemiségben nevelkedtünk, amennyire akkoriban lehetett. Alkalmunk nyílt arra, hogy papok és a családon kívül is megismert vallásos emberek ismerettség-társasága által személyes és kicsit őszintébb vallásosságot sajátítsunk el. Az ifjúi templomlátogatáson túl a napi színi lelki élet alapját is megkaptuk tőlük.

– *Kik voltak azok a papok, akik példaképeként szolgáltak számodra?*

– Nem volt olyan ideálom, akit mindenben irányvonalnak tekinthetnék. Inkább azt próbáltam elmesni minden általam ismert pap személyiségéből, működéséből, sniben ő különösen példamutatóan élte meg hivatását, olyan lelkijásztori hozzájárólót, ráteremtésről téve tanúbizonyságot, ami számomra is követendő. Soproni János plébános úr papi, atyai szeretete és törődése gyermekkoromban különösen megfogott, sokáig ő volt a lelki atyám is. Ezerbe jutnak róla az Apostolok Cselekedetei végén Szent Pál apostoloról szóló szentírási részek. A római fogágyban várta ügye elbírálását a császári barátságát, és a bérlet szállásán – ahol egy katoná őrizte – mindenkit fogadott. Ilyen volt Soproni plébános úr is, nyugdíjas korában, a kis otthonában a testvérével és annak családjával élt együtt, s mindenkit szívesen látott. Jártak hozzá az emberek beszélgetni, gyógni, vagy csak látogatni, a lakás afféle lelki-szellemi központként működött.

Kereskedő Zoltán kiscsövesi plébános tőrtől megtanultam a templom és a szertartások szeretetét, tisztelőt, abszolút prioritását. Olyan méltósággal, hittel, őszinteséggel, felelősséggel végzi a mai napig is a szertartásokat, amelyekben, mi katolikusok az úlfogatunkat, istentiszteletünket, önmagunkat felajánljuk, egyesítjük az Istennel –, hogy az messzerben példaképp. Nem véletlen, hogy nagyon sokan vesznek részt a szentmisén. A liturgiát iránti tisztelet, alázat, következetesség és ragaszkodás, a szab-

lyok és hagyományok ápolása példa mindannyiunk számára. Képes a szertartásokon való részvétel megújításra is, mindez egy olyan korban, amikor egybörtök a katolikusok közül is nagyon sokan fordultak vissza a régebbi szakrális formák felé. Úgy gondolják, ha ezek évszázadok, évezredek keresztült kifejeztek vagy megvalósítottak valamit az Isten és az ember kapcsolatából, annak ma is újult erővel kell működnie. Kereskedő atyától tanultam a templom szeretetét, gondozását, díszítést is: egy csokor virágot, egy terítőt, egy díszet nem lehet akárhogyan elhelyezni. A templom kompozíció, összefüggés: olyan rendszer, amelyben mindennek és mindenkinek megvan a helye, ezért egy feltételez, hanyagult, aszimmetrikusan vagy nem a stílusoknak megfelelően díszített templomban a látvány sokat elvesz a szertartások lelkesítéséből.

Más papi egyéniségekkel teológiai tanulmányaim alatt ismerkedtem meg, töltök már a szent tudomány szeretetét és tiszteletét tanultam meg. Nyilván szerepet játszott személyes fejlődésemben, hogy a katolikus hit, a kereszténység nem csak baborás vagy szokás-színtű vallásosság. És nem is csak a népi jámborság elemei vannak jelen ebben, amelyek egyébként – félreértés ne essék – nagyon is értékesek lehetnek. Évszázadok-évezredek filozófiai, teológiai alkotók azt a közeget, amelyben az ember tudományosan és intellektuálisan is képes megélni az Isten iránti szeretetét, az Isten dolgai iránti éhséget, az ismeretek iránti igényeit. Így talán elénk tárultak az a fejlődési ív, amelyet a papi hivatás embert szolgáló, Isten dicsőségére működő, a szent tudományokkal is tisztában lévő integráns egészében fedezhetünk fel. Ha néhány szerzetessel történeti találkozásomra visszagonólok, akkor ehhez még hozzájön az egyezés, a mértékartús és az alázat szerepe is.

– *Mindenek ellenére először mégsem a papi pályát választottam, előbb világi diplomát szereztem.*

– A látzat ezt mutatja, én a lélekem mélyén

Fekete Szabolcs esperes-plébánosa

ginnaszista korom óta papnak készültem. Mindazonáltal volt egy megállapodás a szüleimmel – amelyet szívesen megtartottam –, hogy mielőtt egyházi pályára lépek, szerzek polgári foglalkozást is. Így létszámolag kitérővel, de lelki fejlődésem szempontjából mégis egyenes úton jutottam el ideig. A szüleim hatalmas lelciértől, széles látókörűségről, szeretetéről és előrelátásról tettek tanúságot, amit utólag tudok igazán nagyra értékelni. Aztán, hogy az emberekben van civil foglalkozása, képes papi hivatást, az egyház szolgálatát, küldetését és működését a laikus ember szemével is nézni, ezáltal jobban eligazodik a világ dolgaiban is. Ez az Úr Jézusnak az apostolokra vonatkozó (de analógiaékat) a papokra is értelmezhető) mondanásával áll összhangban, miszerint szolgálatunk ellátásához a világ dolgaira a világ fiaihoz hasonlóan neitünk is legalább némi ríflással kell rendelkezniünk. Természetesen nem vonom kétségbe annak az értékét, ha valaki kora ifjúságától fogva kitérők nélküli közeletti el magát a szolgálatra, de nekem a gondviselés ezt a másikat utáta. Nem bírtam meg, mert nagyon sok olyan helyzettel találkoztunk, amikor szükség van a másféltre, közepi jártasságra is, pl. pénzügyi dolgokban vagy pályázatok, szerződések megírására stb.

– *Eredetileg milyen diplomával rendelkezelt?*

– A közgazdasági egyetemen szerztem alapvető gazdasági műveltséget, de a nemzetközi kapcsolatok szakon végeztem, az eredeti foglalkozásom külügyi szakértő, diplomata. Azért is választottam ezt, mert nagyon meglepett az egyház diplomáciai szolgálatának tétete, amely az Úr Jézus koráig nyílik vissza. Az egyház a nemzetközi politikai-gazdasági-társadalmi életben is részt vesz, és képviseli azokat az érdekeket és azt az eredeti isteni akaratot, amelyre a

világnak szüksége van. Úgy gondoltam, hogy a nemzetközi kapcsolatok polgári része is érdekes lehet a számomra, ezért a diplomácia szakirányom az Európai Unió működésével és a megszűnt igencsak aktuális Közél-Kellett foglalkoztam, és szerettem közel 20 esztendő végzettségem, némi költségvetési-közfoglalkozási ismeretekkel is bővíteni. Közben jöni egyetemi tanulmányokat is folytattam, amelyeket azonban pappá szentelésem és szolgálatom megkezdése után nem fejeztem be.

– *Az oklevél megszerzése után azonnal jelentkezett a szemérvánra?*

– Nagyon érdekes volt, ugyanis az államvizsga előtt egy héttel felvettek a Kalocsa-Kecskeméti főegyházmegye papnevendőskénti közti, így gyakorlatilag már ilyenkor fejeztem be az egyetemet. A papneveldé elvégzése után 2002. június 29-án, Szent Péter és Pál apostolok főünnepén az akkor még nyitva álló kalocsai főszékesegyházban szentelték pappá.

– *Hol kezdett papi pályafutásod?*

– Hosszabb időt töltem messze Bajtón, előbb Kiskunfőgyházán és környékén, majd Kecskeméten és térségében teljesítettem szolgálatot káplánként. Mintegy 5 év elteltével kerültem újra a közelbe, a bicsbokodi és bácsbokodi plébániára. Itt Kereskedő Zoltán esperes úr védnökségével kezdtem plébánosi tevékenységemet, de fél év után már – az ő elismerő véleményének is köszönhetően – önállóan dolgozhattam. Végül 2009 augusztusban helyezték vissza szülővárosomba, a Szent József plébániára, ahol azóta is működöm. Ekkor elődöm, Bauer Ferenc atya már nyugdíjban volt, de a vasárnapi szentmiséket együtt mutattuk be, emellett ő gyónatott, járt az ismerőseit, az időseket, betegeket, és a már említett Soproni atyához hasonlóan ő is otthonában fogadta azokat, akik jártak hozzá beszélgetésre, lelki vezetésre, imádságra.

– *Józsefváros mellett Szeremle plébánosa is vagy, korábban Bátmonostor is hozzá tartozott. Mennyi többletterhet jelent ez?*

– Egy példával élve: amíg az embernek egyetlen gyermeke van, osztadatul tudja a figyelmét és gondoskodását rá fordítani, de ha már kettő, akkor ez megoszlik. Vicscesen szoktam mondani, hogy én továbbra is nagycsaládosnak érzem magam, amióta Baján vagyok, hiszen a két plébánia mellett harmadik „gyermekem” a szeretetszolgálat, a Karitás. Ez is nagyon komoly elfoglaltságot, odafigyelést kíván, még ha a napi szintű tevékenységekben (egyéb lelkipásztori tevékenységeim függvényében) nem azonos intenzitással veszek részt, de a szervezet fenntartásában, működésében igen.

– *Hogy került Józsefvárosba a Karitás csoport?*

– A helyi szolgálat kezdetei a '90-es évek elejére-közepére tehetőek, és az elindításban, majd működésében kiemelkedő szerepet játszott belvárosi plébánásoként előbb *Nagyadai Sándor*, majd *Tyálma József* atya. Utóbbi halála után (2009) pártfogó nélkül maradt a szervezet. Bajára kerülésem után adódott, hogy én hivatem szűnyim alá a csoportot, vagyis hivatalosan is beilleszem a Szent József Plébánia kerete közé. Közreműködésével tevékenysége új keretek között újra-szerveződhetett és kiterjedhet. A szervezet így tudnak az akkori és azóta csatlakozott munkatársakkal, segítőkkel együtt továbbfejleszteni, és talán ebben használhatott a gondviselés eszközként engem. Kiemelném a vezetőséget, abból is *B. Szabó László Valéria*, aki azóta is a szolgálat vezetője, de minden önkéntes segítőt és adományozót hála közönettel.

– *Felmérhető egyáltalán, hogy az elmúlt 6 év alatt hány tonna különböző adományt osztottatok szét?*

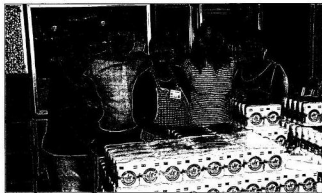
– Az európai uniós élelmiszersegély-programot, a karácsonyi, húsvéti tartósélelmiszer-adományozásokat is beleszámítva, csak az élelmiszert tekintve 50 tonna (!) fölött osztottunk ki eddig a bajai rászorulóknak. Ehhez adódik a több száz szaknyi ruhadomány. A harmadik tétel a bétoradomány. Több szakra tehető azon szobák, kisebb lakások száma, amelyekbe *B. Szabó László* munkatársam irányításával bétort juttattunk, netán részben vagy egészen berendeztünk, sőt háztartási, lakásfelújítási tárgyakkal (terítők, szőnyegek, függönyök, törülközők stb.) is ellátunk. A háztartási gépekre (hűtő, mosógép, gáztűzhely) akkora igény van, hogy várólista alapján osztjuk szét őket, ha ilyeneket kapunk. Egyéb segítségformáink is vannak, melyeknek más a mértékegysége: pl. a több gyermeket neve-

lő családok gyermekeinek nyári táborozását vagy iskolakezdését vásárlási utalványokkal segítjük. Évek óta osztunk gyógyeszkereket, gyógyhatárú készítményeket, időszakosan recepteket váltunk ki, és bizonyos anyagi kereteken belül pénlekt adunk. Vannak olyan emberek, amikor tíliere tudnak tűzfűt is adni, de több fűtési szezonban segítünk már kályhadománnyal, vagy tavasszal vetőmaggal is; egyzóval bírnát igyekeznek adni, amire egy nehező helyzetben ölnék szüksége lehet. Az önkormányzattal együtt a melegítelő-oztásokban is közreműködünk. A legtöbb városi nagy rendezvénynek jótékonyági része is van, amelyben rendünk szerint mi is részt veszünk. Megszámlálhatatlan mennyiséget kapunk és adunk tovább, ezáltal igyekezünk segíteni a szegényeket.

– *Munkátokat az önkormányzat is elismerte, 2013-ban Baja Városban Végzett Szociális Munkáért kitüntetésben részesített a Karitás. Hogy fogadtátok ezt?*

– Nagy ötömet és büszkeséget okozott. Ilyen az ember: örül, ha elismerik a munkáját, egyúttal erőt és lendítetet merít a folytatáshoz is. Valahogy így fogadtuk mi is az elismerést, azzal a jóleső érzéssel, hogy a város vezetése értékelte munkánkat és támogatja jövőbeni felelősségvállalásunkat is, melyeknek célja a szegények, rászorulóok helyzetének jobbítása. S talán egy szeretetszolgálati szervezeti egység felőlés vezetékeként joggal fiztem hozzá mindehhez közösen szavaiban, hogy a kitüntetés a fokozott együttműködési és támogatási hajlandóság értékes kifejeződése is a kitüntetés adományozó részéről...

– *Eredeti végzettségének is köszönhető, hogy nem zárkóz be a plébániára, hanem aktívan részt vesz a környékre hivatalos városi rendezvényeken, illetve szűkebb felvél környezeted eseményein is?*

A Karitás élen jár az adománygyűjtésben

– Ennek több oka van. Természetes, hogy a diplomácia világában jártas emberként a hatóságok, kormányzatok, önkormányzatok, szervezetek, intézmények működésében és ezáltal a velük való együttműködés fontosságában az átlagosnál jártasabb vagyok. Emellett a másik ok általában maga a felkérés a világi intézmények oldaláról. Ha ilyen érkezik egy társadalmi-közéleti eseményen történő megnyilvánulásra, annak igyekszünk eleget tenni, ha már megírtuk ezzel minket. Nyilván a mai városvezetés és a bajai szervezetek, hatóságok, intézmények is látják, hogy a helyi társadalom életében a katolikus egyháznak és a többi felekezetnek aktív szerepe van. Mindannyian ugyanazokat az embereket szolgáljuk, ki ilyen, ki olyan módon, és bizony ma olyan világban élünk, ahol az együttműködés, közös cselekvés, felelősségvállalás kiemelkedően fontos. Nem boldogulunk egymás nélkül, nem tudunk érdemi eredményeket elérni akkor, ha egymástól függetlenül, külön csónakban evezünk. A küldetés, a felmerülő problémák, helyzetek súlya, interakción megköveteli a közös felelősségvállalást. A II. Vatikáni Zsinat már a '60-as években felhívta a figyelmet arra, hogy az egyházak a társadalmi közéletben is van világi, apostoli szerepe, küldetése is. Nem csak a hitet, a kereszténységet kell terjesztenünk missziós lélekkel, hanem részt kell vennünk a mindennapi életben, a környezetvédelemtől a szegénységig, a munkavállalók helyzetétől a társadalom felvirágztatásáig. A cél, hogy a gazdasági élet szereplőivel való együttműködésben olyan világot építsünk, amely elegendőit az emberek világi boldogulását, de nem teszi lehetetlenné az örökkévalóságba történő eljutásukat sem. Nekünk, egyházmegyés „világi” papoknak feladatunk, hogy segítsük azokat, akik a fentieket gyakorolják, és elvi támogatást, irányításokat adunk nekik. Ide tartozik egyébként a kultúra, a művészetek ápolása, pártolása is. Kicsit tréfiásan szoktam mondani: én a világtörténelem legnagyobb mecénás „cégenek” alkalmaszontja vagyok, hogyne támogatnám a kultúrát, a közgyűjteményektől az ismeretterjesztő előadásoktól a koncertekig, egészen a művészeti nevelésig!

– *Kiss István hajajesztantváni plébános Akasztóra látogatása után az érsek írt téged nevezett ki a bajai esperes kerület vezetőjének. Az esperes nemcsak tiszteletbeli címet jelent, konkrét feladat is van mögötte. Mi a dolga?*

– A jelenlegi egyházi törvények szerint az esperes felügyelő, ellenőrző szerepkörrel bír: összefogja a kerületben való lelkipásztori munkát, a hivatást, a családgondozást, illetve az egyház minden olyan részterületét,

Fotó: Zolovir Lázló

Papi áldás a házassági évfordulón

amelyben az élete és szolgálata megnyilvánul. Segíteni próbálja az itt tevékenykedő papokat, hitoktatókat, egyházi munkatársakat, egyházközségi képviselő-testületi tagokat szolgáltnak gyakorlásában, emellett képviseli a kerület ügyeit az érseki hatóságnál, illetve a feleltes szerv döntéseit segít megvalósítani az itt tevékenykedőknél. Egy évre kaptam a megbízást, amelyet az érsekség meghosszabbított. Célomlul írttem ki hosszabb távon az összetartó erő növelését, ugyanis mindannyiunkat társágosan lefoglal a ránk bízott terület állítása, így kevés időnk jut az egymással való kapcsolattartásra.

– *A helyi, egyházi ügyeken túl foglalkozunk egy kicsit a nagyvilággal! Európai Arcv és Közlet-Kelet szakértői végzettséged okán feltehetően nagy ráhatással bírsz a most zajló migrációs válságra. Hogy látod a kialakult helyzetet?*

– Nagyon összetett a helyzet, amelyet nem lehet egyetlen szempontból megközelíteni, mert nem csak egy kiváltó oka van. Nyár óta látjuk, hogy ez már nem csak európai ügy, nem egy vagy két problémás ázsiai vagy közel-keleti országból történő kirajzása zajlik az embereknek, hanem világméretű gond, amely a világ vezető hatalmai részéről választ igényel. Összefogást igényel az Európai Unió tagállamai és a többi államok vezetőitől, és természetesen a keleti államok, szervezetek feladatvállalására is szükség lenne. Az egyházak bevonása is fontos tényező. Csak akkor érthetünk el eredményt, ha minél szélesebb körű összefogás valósul meg. Az egyházaknak hatalmas szerepe van az ide érkező emberek vallásos mentalitásának megértésében, hogy a velük való kommunikációban boldoguljanak az itt élők. Szűkebb vallási meggyőződéssel rendelkező emberek érkeznek köznél, ez a napi életük része,

nem pusztán heti egyszeri részvételt jelent az istentiszteleten, szertartáson. Nem hisztek, hogy szerencsés hozzájuk elvillágozott módon közelíteni. Ezeket a menekülteket már csak akkor tudjuk integrálni a társadalomba, illetve úgy lehet munkához, megélhetéshez, oktatáshoz segíteni őket, ha komoly figyelmet fordítunk vallásos meggyőződésükre is. A vallásos magatartás megértésében, szociológiai struktúrák ismeretében nekünk van nagy előnyünk, hozzáértésünk. Az állami, világi hatóságoknak ezen problémával való szembesülését mutatja, hogy a menekülttáborokban nemzetiségi és vallási alapon köztelenek elkülöníteni őket.

– *A keresztény hitében meggyengült Európának veszélyt jelent ez az erősen hívő iszlám tömeg?*

– Veszélyt és kihívást is jelent. Veszélyt a tekintetben, hogy az európai emberek nagy többsége a vallásos mentalitás hiánya miatt nem tud velük szót érteni. Ebből adódóan igen sok konfliktus adódhat kontinens-szerte a legkülönbözőbb társadalmi területeken (pl. oktatás, gazdaság, munkavállalás, emberi jogok, családok, gyermekek, nők helyzete stb.). Ezekből tragikus, véres következményekhez vezet az összeütközések is kialakulhatnak. Ugyanakkor ösztönzést is adhat Európának, hogy az ide érkezők vallásos meggyőződésük révén szó szerint emberfeletti teljesítményre képesek. Hosszú bónapokon keresztül voltak képesek elviselni éhínséget, szomjúságot, hideget-meleget, meg nem értettséget, kitaszítottágot, nélkülözést, magányt, vándorlást hitük segítségével, ami egy mai európai ember számára teljesen elképzelhetetlen. Vallási értelemben tisztelelt méltó a hitbeli elköteletség, odaadás. Biztonságpolitikai szempontból viszont problematikus, hogy egy általuk szernek

tartott ügyért hallatlan, önmagukat felülmúló áldozatra, az életük adására képesek lettek. A jövőben elkényelmesedett európai ember nem tudja ezt valóságosan megélni.

– *Papként és magánemberként is különleges esemény volt számokra, amikor négy évvel ezelőtt saját nagyszüleid 75 éves (!) házassági évfordulóját áldhattad meg. Milyen érzésközpontú fordultok fordultak meg benned ekkor?*

– Akkor félig komolyan-félig tréfásan azt mondtam, hogy elértem papi pályám csúcspontját, hiszen ennél nagyobb házassági évfordulót megélni emberi szempontból nehezen elképzelhető. Nagy-nagy megilletődöttség volt bennem, hiszen 75 esztendő eleve magas életkorának számít, nem hogy házasságban, netán papi hivatásban élővel. Papként örösi megtiszteltetés és csúcspont volt ez számomra, a nagyszüleim unokájaként pedig nagyon bensőséges, megindító, megrendítő, igéris biztosságra okot adó élményt jelentett. Nem utolsósorban pedig példa arra is, hogy 75 esztendőt el tudnak tölteni a házasság infézményében, amely mára sajnos módon némileg megkopott az emberek tudatában, eredeti jelentőségét elvesztette. Amikor ilyen nagy évfordulónak, ünnepek lehetek papként részese, mindig az jut eszembe, hogy az

Ürsten nagyon jól kitalálta a házasság és a papi rend szentségét, életállapotát, hiszen ez évtizedeken átívelő életközösséget, családát, összetartozást, lelki, érzelmi életet tud teremteni az ember számára.

– *Mit jelent számokra magánemberként, illetve papként a karácsony ünnepe? Egyáltalán a kettő különválasztható egymástól?*

– Elvben igen, hiszen én is ember vagyok. Egy pap-tológus professzorom mondta tréfásan, hogy amikor ő az oltárnál papi szolgálatot mutat be, akkor ember is, a hétfőnap-élete során pedig fordítva érvényesül ez. Jó is ez, ha a kettő összefonódik az ember életében, hiszen emberként vagyok pap és papként ember, de természetesen lehet különbséget tenni. A karácsony különlegesen ünneppéles és kiemelkedő időszaka a papi szolgálatoknak. Előtte a szeretetszolgálatban sok-sok szenvedő, nehéz dűlhelyzetben lévő emberrel találkozom; velük jót tenni, vagy a beteg, idős hívőket meglátogatni otthonukban, szeretettel beszélgetni velük, szentségekben részesíteni őket, mind-mind különleges feladat. Amikor elérkezik karácsony ünnepe, felemelő érzés a közösség tagjaival együtt feldisznítani a templomot, a szent szertartásokat elvégezni. A papi szolgálat elvégzése után

szlleimmel, testvéremmel, családtagjaimmal is találkozhatok. Ilyenkor bennem is találkozik a szolgálat és a személyes emberi ünnep, és ez a sok-sok fűrszág, igyekezet mellett is várakozásos hangulati, szép napokat, heteket eredményezhet. Emberként ilyenkor érzem igazán, hogy annak az esztendőnek a karácsonyában személyesen hozzám is elérkezik, engem is teljesen áthat az ünnepek hangulata, lelkiélete, üzenete.

– *Mit üzenet az olvasóknak, Bajai város polgárainak?*

– Karácsony ünnepe rendelkezik egy nagyon egyedülálló, *természetfeletti* – isteni – vonatkozással, ugyanis akkor a szó legteljesebb értelmében vett *emberi* ünnepek is kell tekintenünk. A legköznyelvi papi és emberi jókívánságom az, hogy mindegyünkünk lelkében és életében találkozzon az *Isten* és az *ember*, az isteni és az emberi, s ez a találkozás a szeretet közösségében teremtesse meg lelkünk boldogságát és békéjét. Istenből megáldott, szent és boldog karácsony és ünneplést kívánok a Bajai Horgolódó folyóirat kedves olvasóinak és munkatársainak, de természetesen a bajainak is!

Zalavári László

1955 karácsonyestje a Gyűjtőfogházban

Gyűjtőfogház: Szoos Loránd

■ A gőzzsírna stűvöltése délután négy óráig jelzett. A rabok abbahagyták a munkát, mindenki sietve gyűlékezett a mosoda kijáratiánál. A fegyőr kezében esőbőrték a kulcsok, majd csikorgova kitárlat a vasrúcsok ajtó. A rabok kiözönlöttek az udvarra, hamarosan párokba rendeződtek a délutáni sétához. A keményre fagyott hó oskorgott a bakancsok szűges talpa alatt, a rabok téli hűdével szívták magukba a hideg téli levegőt. A szürke fellegetől terhes ég alatt az este már készülődött, hogy kiterítse sötét fátylát a földre. A rabok csendesen beszélgettek, és a fegyőr is kevesebbet kiabált, mint máskor, de a séta is

rövidebb ideig tartott. Hamarosan felhangzott a parancs: „*Bevonulás a csillagba!*”

A munkálatos örök ezen a napon siettek haza, leszámolták az embereket, majd átadták őket a csillag személyzetének. A folyosón vártak már a kondérok, benne a sokiasos káposztafűfelékel, de ezáltal sokan nem vették fel a vacsorát. Mi is igyekeztünk a zárkánkba, mert zánásig még sok teávalónk volt.

Második emeleti kis zárkánkban négyen voltunk: Hugó, egy Balaton-melléki fű, meg mi hárman, bajaink – *Gondos Sanyi, Paulai Zoli* és jónagom. Hugó néhány

napja nem járt munkába, így elévázte az ünnepi előkészületeket, és rendbe tette a zárkát. Sietve letették csajkóinkat, és az asztalkáról a szobánkba csúsztattuk a már előre elkészített kis csomagunkat; mindgyűkben néhány cigarettára, egy alma vagy egy darabka „*hazai*” meg egy kis karácsonyi ödvűzölöp rejtőztük. Sietve végigszaladtunk a „*trepnin*”, a csomagokat pedig ajándékképpben beadtuk egy-egy barátunknak.

Felszaladtunk a harmadik emeletre is, ahol pap bajtársainkat külsőintették el. Nekik is beadtuk az esteütközlen néhány csomagokkát, ők meg a maguk módján eskünk

adták „Jézuskát”. Lent, a földszinten már halottak a zárkájuktól csapódását és a „Zárdás!” kiáltást. Nagy sietve szaladt mindenki a saját zárkájába, hogy zárása a helyén legyen. Az ajtócsapódások egyre közeledek hozzánk, és hallottuk a zárkagazdák jelentését: „Négy fő, négy fő...” Végül az osztályvezető őrmester a mi zárkánkhoz is megérkezett, ellenőrizte a létszámot, majd a nehéz vasajtó kongva becsapódott, megoszlott benne a kulcs, mi pedig magunkra maradtunk.

Odakint már beszélgetett, a karácsony szent estéje borult a világra, kívül is, de a börtön falán belül is. Hozzákéztőlünk hát a karácsonyest megünnepeléséhez. A karácsonyfát egy kis fenyegető jelképpé, amelyet egy barátunktól kaptunk. Elhelyeztük alá a betlehemet, mert az is volt, nem is sikerültem. Húgó napok óta csillagot a szobrási képességeit, s kenyérből olyan szép figurákat gyúrt, hogy sikriki megnevezte volna. Ott volt a szent család a kis Jézussal, de az óka, a számár meg a bérányok sem hiányoztak a jászol mellől. Mi az tizenben függőből kis gyertyákat készítettünk, így azután karácsonyfényűtést is tarthatunk. Sercent a fánai szütyűt, s kigyuladtak a kis gyertyafények, mi pedig meghatott szívvel állunk körül az asztal, s halkán énekeltek a *Mennyből az angyal*, mint valamikor otthon, a karácsonya mellett. Ajándék is jutott mindegyikünknek, néhány apróság, síttes fűsümlünk: cigarettaszkipa, fűsi vagy üngyűtő – mindegyikből a szeretet melege áradt.

Kellemes ünnepeket kívántunk egymásnak, majd nekálltunk az ünnepi vacsorának. Megterítettük az asztalt (azaz leborítottuk egy fehér papírszalvétával), s a csomagból előkértük a hazai jó falatok. A napokban

kaptuk meg a karácsonyi csomagunkat, de csak három, mert egyikünk figyelmi okokból nem kaphatott. Ez a csekélység persze nem számított, hiszen a három csomagból mind a négyünknek jutott karácsonyi jó falat. Az asztal hamarosan megtelt házi kólósszal, szalonnával, de akadót binalmasajt, sőt még az elmaradhatatlan karácsonyi diós és mákos bejgli sem hiányzott.

Csillogó szemmel néztük a sok ritka finom edelét, amelyet erre az estére tettünk félre. A szemek csillogásába azonban örten és szomorúság könnyei vegyültek, mert ki-ki arra gondolt, hogy az anyai szeretet a saját szájától vonta meg ezeket a finomságokat, hogy nekünk elküldhesse. Testvériesen minden megosztottunk egymással, és élveztük a börtönkölök számára rendkívüli ingyeneseket, amelyek igazi ünnepet jelentettek a sok kipoztarfozélék után. A vacsora végén rügyűtöttünk egy cigarettára is, s amíg lassan élveztük a füstölést, hallottuk, hogy az ör elkezdte leolteni a villanyokat a cellákban. A kapcsolók csettogása egyre közelebről hallatszott, míg végül hozzánk is elér. Az őrmester csendesen kinyitotta az etetőablakot, és beszélt: „*No, hogy vannak emberek? Aludtunk jól?*” Hangjából némi karácsonyi emberség érződött, s nekünk is rendkívüli jölesség a sok faszista csibészésze után az emberséges hang. Ezt követően lekapcsolta a villanyt, és becsapta az etetőablakot. Mi még az asztal körül maradtunk, meggyűtöttük a kis gyertyákat, és beszélgettünk Régi, szabad karácsonyokra emlékeztünk; mindegyikünk mesélt valamit hajdani boldog szerestekről, betlehemesekről. Ünnepi vacsoráról, éjféli miséről folyt csendesen a szó, de leginkább otthoni szeretteinkre gondoltunk.

Most már teljes volt a sötétség az egész „cellában”, a kis ablakokon keresztül csak az igazi csillagok halovány fénye világított a téli éjszakában. Éppen a cellaigok felgyűltek, amikor egyszerre csak felhangzott a harmadik emeletről a karácsonyi himnusz, ahogyan az első karácsonyestén az angyalkör kórusa énekelte: „*Dicsőég a menyeben Istennek, mert megszületett a Megyűlt a kied Jézus képeben...*” Pap rabtársaink ünnepi meglepetése volt ez. Az ének visszhangzott a csendes cellagöplületben, és zárkáról zárkóra vitte a karácsonyét tizenét. Mindenki áhíttal hallgatta az éneket, míg végül az örök is felcsodáltak, és a földszinten kiabálni kezdtek, hogy csend legyen.

Éllett az ének, és újra csend borult a börtönre, de ez az ének karácsonyi örömet és reményt gyűjtött a rabok elfáult szívében. Lassan mi is letettük a földre a szalonnaszokokat; az ágy meg a három szalmazsák csendesen teljesen kitöltötte az eredetileg egy személyre szánt zárkát. Lefeküdtünk, egy kis ideig még beszélgettünk, aztán zárkánk is elcsendesedett. Most a lettek messzire szálltak: oda, ahol szeretteink szomorúan tölnek a karácsonya alatt, mert innen is, onnan is hiányzik egy (vagy több) kedves családtag. Aggódva kérdezték egymást: vajon a távollevők hogyan töltik a szent karácsony éjszáját a börtönökben? Talán ők nálunk is szomorúbbak, mert mi ezen az éjszakan elfelejtettünk minden nehézséget és keserűséget, és szívünk mélyét eltöltötte a karácsony szeretete és békeje: a kis Jézus igaz ajándéka.

Kosztolányi Károly

AJÁNDÉKOZZON BAJAI HONPOLGÁR- ELŐFIZETÉST!

Nincs ötlete karácsonyi ajándékra?

Lepje meg Honpolgár-előfizetéssel Gondoljon messzire szakadt barátaira, rokonaira, ismerőseire! A Bajai Honpolgár az igazi lokalpatrióták lapja. Öntudatos bajai polgároknak melegen ajánlott, a környékünkön messze élő, de régióinkhoz kötődő kultúrebereknak pedig ideális ajándék lehet. Az előfizetés árait jobban találja, a részletekről pedig érdeklődjön terjesztőnkünél a 79/322 600-as telefonszámon! Rendelje meg most, hogy jövőre egész évben élvezhesse, és idejében hozzájusson!

Az öntudatos honpolgárok mind ezt olvassák!

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk a 2016. évi ismétlődő kiadások érdekében
Érdeklődjön az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600
A Bajai Honpolgár példányonkénti ára februártól az
alábbiakban változik:

egy példány ára a jövőre 330 Ft-otól kezdődően a 400 Ft-ig emelkedhet.

Előfizetők ajándék a következőképpen változik:

Helyben (házhoz szállítva) 4 000 Ft

Működő (postaköltséggel) 4 200 Ft

Külföldre (postaköltséggel) 14 000 Ft

Ötvenéves hírségem régi előfizetői részére, a lapja egész évben és szerzetlenül készültük csomagolással.

Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

A „szerb tövis”, a „horvát burján” és egy „férges náció”

A Baján és környékén élő nemzetiségi csoportok ábrázolása a 19. század második felének élcplajjaiban

Nyári összevont lapszámunkban mutattuk be a bajai származású történész, Tamás Ágnes *Nemzetiségek görbe tükörben* című, 2014 végén megjelent könyvét. Lapsunk kérésére a szerző kétrészes írásban foglalja össze, miként ábrázolták a 19. század második felének élcplajjai azokat a magyarországi nemzetiségeket, amelyek akkor Baján és környékén is éltek. (A szerk.)

■ A 19. század második feléből már rendelkezésünkre állnak vicclapok, olyan korabeli humoros források, amelyek túlzó, görbe tükörbe pillantva felsejlik a kortársak nemzetiségi csoportokról és önmagukról alkotott képe. Hogy érdemes tudományos igénygel is foglalkozni a képi és szöveges humor alkotóival, mi sem bizonyítja jobban, mint a regényíró és élcplapszerkesztő, Jókai Mór akadémia székfoglalójának kiragadott gondolata: „A magyar néphumor tanulmánya elég fontos és elég mély arra, hogy a vele foglalkozás bármely hivatását komolyan vevő írónak szívesen ne vágják.” (Jókai Mór: *A magyar néphumorról*. In: Lukácsy Sándor (szerk.): Jókai Mór munkái. 61. köt. Budapest, 1995. 11–19.) Elemzésünk során nem tűzhetjük ki célul a „magyar néphumor” egészének vizsgálatát, csak a nemzetiségi kérdés optikáján keresztül igyekszünk bemutatni az élcplaj tartalmakat.

Az optika kiválasztását indokolja, hogy a nemzetiségű folyamatok Közép-Kelet-Európában a „nacionalizmus évszázada”, a 19. század után sem tűnik befejezettnek. Kétszert, hogy a nemzetiségi kérdés a 19. század második felében jelentősen befolyásolta a Habsburg Birodalmat, így Magyarország történetét is. A kérdés pontosabb, emberközelebbi megismeréséhez hozzájárulhat a másokról alkotott kép és az önkép jellegzetes elemének feltárása. Analízisünk elején, az élcplajokban felbukkanó nemzetiségi sztereotípiák a kortársak – érzelmektől erősen befolyásolt – előítéleteinek vizlatos lenyomatába adnak bepillantást. Az élcplajok szövegei és képei természetesen túloznak és saríttanak, ennek ellenére a köznap gondolkodás elemei, elsősorban a városi olvasóközönség vélekedései rekonstruálhatók belőlük. Érdeklődésünk középpontjában az Osztrák–Magyar Monarchia nagyszámú élcplajot produkáló két fővárosának, Bécsnek (*Figaro* [a továbbiakban: F]) és Pestnek (*Borszem Jankó* [a továbbiakban: BJ], *Bolond Miska* [BM], *Ludas Matyi* [LM], *Az Útjátok* [Ü], *Heró Páter* [HP]) vicclapjai állnak az 1860-as és 1890-es évekből. E lapok természetesen a vidéki olvasóközönséghez is eljutottak.

Az élcplajok a mindennapi társasági, közösségi élet részét képezték, de történetesen keresztül az utókor számára is megjelenítik a mindennapokat. Az élcplaj vizuális és szöveges tartalmakban a mindennapi kultúra elemeit fedezheti fel az olvasó: a karikatúrákon a magyar és a nem magyar csoportok öltözködési szokásait ábrázolják, olvashatunk a jellemzőnek vélt éleletről vagy imnepeikről, vallási szokásairól, vélt külső és belső tulajdonságaikról.

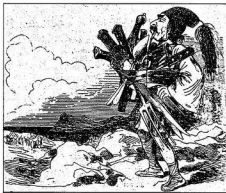
Baján és környékén a 19. század második felében – a mai viszonyokhoz hasonlóan – szerbek, horvátok és németajkai csoportok, valamint zsidó és cigány közösségek is éltek. Vegyük szemügyre, hogy a bécsi és pesti karikatúrák és humoros szövegek alapján milyen kép rajzolódik ki róluk!

A szerb és a horvát nemzetiségi szereplők – annak ellenére, hogy mindketten balkán-elfizségi népcsoport – jól elkülöníthetők az élcplaj tartalmak segítségével, mert a magyar és a bécsi politika éltet a két nemzetiséghez egyaránt eltérő kapcsolatot fűztek. A szerbek tartása, gesztusa már az 1860-as években harciaságot, erőszakot sugallnak mind a bécsi, mind pedig a magyar lapokban. Általában katonai öltözetben szerepelnek az ábrázolásokon. A szerb katonákat a magyar élcplajok bő nadrágban és ingben, fűzött bocsokkal, bojtos sípkában, kézfegyverekkel ábrázolták, míg

megőrizte. Található a lapban olyan kép is, melyen a szerbek képviselője kizárólag bojtos sapkájáról ismerhető fel, míg egy mérges szerb katona, akinek öltözte már hasonlít a magyar lapokban láthatóhoz, még inkább humorosabb váit, mivel sípkája bojttá túl hosszú, s számos, a figurához képest túl nagy méretű kézfegyver, illetve fegyverként használható tárgy díszelget az övében (1. kép, F 1861. dec. 7.).

Ez az ábrázolásmód a bécsi hetilapban nem változott, nem gazdagodott új elemekkel a század végére sem. A pesti lapok rajzai viszont tartalmaznak új vonásokat az 1890-es éveiktől: a szerbiai uralkodó elit keleti pompában, díszes ruházatban, hímzett mellényben és fejfedőben tűnt fel. Erőteljes különbség érzékelhető a katonai ruhához hasonló öltözetben megrajzolt parasztok és a politikai vezetők fényűzést sugalló ruházat között. Az 1890-es évekre a magyar lapokban jelentősen megváltozott a szerb parasztok testtartása: már nem az erőszak jelképei, alkatak inkább vézna, arcuk eltorzult, olyan szituációban is felbukkantak – ami persze nevelésszempontok is fokozta –, amikor amorfia alakított testtel, de tradicionális katonai viseletükben a magyaroknak könnyörögtek.

A „harcias” szerbek a lapok hátsóoldalaiban az 1890-es években „megnyergelik” a disznókat, sok disznóhúst fogyasztanak, sőt a szerbek jelzőjévé is vált a „disznó” szó, alkalmanként őket azonosították a sertéssel. Az ábrázolásokon elterjedtséget a magyar és a szerb kereskedők és gazdák 1890-ben lezajlott vitája magyarázza. Ekkor a magyar határon nem engedték át a szerb sertéseket,

2. kép: „Balkán idilli”

ezzel komoly károkat okozva a szerbeknek, akiknek az élőállat-kivelt fontos bevételi forrást jelentett. Ezt megelőzően a szerbek vagy a szerbek által lakott területek megjelenítésére csak ritkán bukkant fel a sertés, de a kereskedelmi viták – időszakos – megszűnése után a jelkép használata az 1890-es években is folytatódott. A Herkó Péter rajzolója pedig a szerbek harciaságát és a disznó-szimbólumot egyszerre ábrázolta, amikor a szerb sertés – orosz zenére – kézfegyverekkel táncol eljöttünk, a többi balkáni államot szimbolizáló állat között (2. kép, HP 1898. aug. 14. 1.), amivel a Balkán-félsziget államai fölött vélt orosz befolyást próbálták humorosan megjeleníteni.

A szerbekhez belső tulajdonságként mind a magyar, mind a bécsi vicclapok szövegeiben elsősorban az erőszak és a kegyetlenség köthető. A szerbek vérszomjas tekintete és hidegvérűsége megerősíti a ruházat és a testtartás által közvetített harciasagot. A vadásig, gyilkos hajlam, agresszív megmaradt a szerbek jellemzőjeként a század végén is, kiegészítve szegénységükkel, de olvashatunk olyan szöveget is, melyben mindkét aspektus megtalálható: a Borsszem Jankó egyik írásában például a szerbeket „*rogyva, ronda*” népként és „*megvadult, szegény ördög*”-ként jellemezte. Szerbiáról a 19. század végén még a következő megállapításokat találhatjuk: nagy a „*röndetlenség*”, egymást „*szállják a népek*”, úgy fogdoszák össze a „*gyilkos népséget, mint nálunk a sintér a [...] kutyát*”, továbbá nem terem ott egyéb, csak túska és disznó (BJ 1899. júl. 23. 6.). A rövid részlet nemcsak a szerbek gyilkos hajlamára, a sertéstartás-

ra és egy „terményekre”, a tuskére utal, hanem a balkáni népek egymás közötti konfliktusaira is. Egy másik éleben a szerbek lakta országrész fő terményeiről a következőket olvashatjuk: „...a *dogácserkór, szerb túska és király-dínya. Mindez itt mivelés nélkül, vadon terem és legzsebben virul*” (BJ 1890. aug. 17. 7.). Az Üstökös népleírás-sorozatában is megjelent a szerbek jellemzőjeit a vadásig és a tóvis motívumra: „*A szerbek Mindnegyonyi vad-rúzsák, eszreb tóviszka-kel.*” (Ü 1890. máj. 18. 237.) A szerb túska, illetve tóvis nemcsak a terméketlen talajra utalhat, hanem a szerbek vadászára, lázadásaira okozta múltbéli sérelmekre, s arra is, hogy a 19. század végén megjelent politikai tevékenységükkel a követeléseikkel újabb „*sértéseket*” okoztak.

A szerbekkel ellentétben a horvátok belső tulajdonságairól sem a pesti, sem pedig a bécsi lapok nem közvetítettek túl sok információt. 1860-1861-ben a horvátoknak a Bécs-ellenesség volt az egyetlen jellemző vonása. Ekkor ez pozitív jelentéstartalommal bírt, mivel ezt a nézetet osztotta mind a magyar politikai elit, mind pedig a magyar társadalom jelentős része. A horvátokról alkotott magyar kép az 1890-1891-es évfolyamot tekintve már változott: a Borsszem Jankó szerint a horvátok „*alubíró gomombáskodnak*”, s immár – a többi nem magyar nemzetiségi mozgalom képviselőihez hasonlóan – ők is elnyomottként tekintenek magukra. A szerb tóvishez hasonlóan olvashatunk horvát burjánról is, amely „*mindkét gyom vagy gar, oly növényfajok, melyek a*

kultúrnövények között állítva, ezeket kiszorítják vagy fejlődésükben akadályozzák” (A *Pallas nagy lexikona*, 4. köt. 1893. 4.). A növény kortárs meghatározása jól mutatja a véleményváltozást a horvátokról, akik már nem ugyanolyan kultúrmenzétként tűnnek fel, mint az 1860-as években, amikor a magyarral még – szinte – egyenrangú félként láthatók.

A horvát férfiak a bécsi és a pesti lapokban eltérő időszakban és szerepben tűntek fel, de ábrázolás módjukban közös, hogy aruk és testük nem torzított, általában bajusszal láthatók, testalkatuk a magyarokéhoz hasonló. A horvátok viseletéről a vizsgált magyar élelapok az 1860-as években keveset mesélnek. E nemzet leginkább stílizált nőalakjait (3. kép, BJ 1868. ápr. 12. 167.), illetve más szimbólumokra keresztül jelent meg. A nemzetek nőként való megzemélyesítése antik tradíciókig nyúlik vissza, amikor az ókoriak Európát ábrázolták ifjú hölgyként, a nemzeti nőképet a keresztény európai képzőművészet is átvette, továbbörökítette.

Nőalakot a nemzet perszonalifikációjaként a pesti vicclapok karikatúristái csak a horvátok és a magyarok esetében alkalmaztak. Ez az ábrázolásmód azt tükrözte, hogy a 19. század második felének magyar közgondolkodása csak a horvátokat ismerte el nemzetként a magyarországi nem magyar nemzetiségi csoportok közül.

3. kép: „Muszka kána azeri Baj van! Es a kettő már kezd békülni!”

4. kép: „Zágrábról. Magyarok fogadtatása”

A század végén is többször nálunk személyesít meg a horvátokat a Borszem Jankóiban, de ekkor már olyan hőlyvet láthatunk, akinek pártja, öltözete és lábbelije nemzetiségére utal, s testtartása nem mutat szimpátiát (hátsóját az őt átvizsgáló magyar politikusok felé fordítja: 4. kép, BJ 1891. okt. 4. 1.).

A magyar élelapok ábrázolása a horvátok esetében került a katonai öltözetben való megjelenítést, a kollektív tudatból igyekeztek kiszorítani az 1848–1849-es eseményeket, elősegítve a horvát-magyar közbírói megegyezés elfogadását. A Figaro hasábjain azonban nem figyelhetjük meg a katonai ruházat elkerülését: 1869-ben a dalmáciai szerb felkelés ábrázolása kapcsán többször felbukkantak horvát katonák. A horvátok a lázadás leverésében vettek részt, a császári erők közül kiváló teretpímeretők miatt vették be őket, amikor az északkeleti tereket a házadását két hónap alatt sem sikerült elfojtaniuk. A horvátokról kirajzolódó kép itt nagyon hasonló a szerbekéhez, a női perszifikációt esetekben sem figyelhetjük meg. A horvát katonák öltözetére a bő ing, a boeskor és a bojtos sapka jellemző, de fejfedőjük következetesen más formájú, mint a szerbeké. Az 1890-es években a horvátok a bécsi lapban egyszer sem kaptak teret.

A másik, Dél-Magyarországon élő nemzetiség, a svábok külsejéről két történetben is olvashatunk, melyekben vértés, illetve szőke hajjukkal jellemezték őket. A svábok esetében a férfiak ruhájáról kapunk információkat: a Bolond Miska szerzője szerint a

sváb, „...kékmanulák, bőrnadrágos, nagyülepű ayaft” (BM 1860. júl. 29. 34.). A róluk készült karikatúra Az Östökében szűk és rövid térdnadrágban, kalappal és nem elég hosszú fölében ábrázolta őket. A magyar legény élecs megjelvezést tett a sváb nadrágjára, ami utalhat a svábok túlzottnak vélt takarékoságára is, miközben humorossá teszi a német jellemző viseletet (5. kép, Ü 1860. dec. 1. 109.).

A svábok tulajdonságainak ábrázolásában a két időmetszet közötti elmozdulás érzékelhető a negatív felé. Annak ellenére is, hogy jóval kisebb politikai aktivitást mutatnak, mint a szerb vagy a horvát nemzetiségi mozgalom. Amellett, hogy a történetek egy része szerint a svábok magyarosodtak, büszké, okosak és östökényesek, más írásokban inkább nemzetellenesek, „német antiszemiták”, „főrges vészszó”, s nem intelligens. A képoszt a magyar lapokban a svábokhoz társított típusú fogás, melyet hetente négyezer is ez-

meg. Hasonlóság azonban, hogy a magyar élelapokban az osztrák-magyar kiegyezést (1867) megelőző és az azt követő években is eltörlődést érzékelhetünk: a másokról alkotott kép egyre kevésbé humoros-barátságos, inkább negatív, de még mindig kevésbé sértő, mint az 1890-es években. Az 1860-es és 1890-es évek karikatúráin és szövegeiben a magyarországi nemzeti-ségi megjelenítés a Figaróban alapvetően hasonló, míg a magyar élelapokban gúnyosabbá vált a század végére, ami a növekvő feszültséget mutatja, egyben dokumentálja a nacionalizmus és vele párhuzamosan a félelem felerősödését. Az élelapokban egyre nagyobb szakadék kialakulása látszik magyarok és nem magyarok között, kivételt csupán a nemzeteket elismert horvátok jelentettek. Ők alapvetően megszűntek durva „szláv” csoportnak lenni, de a 19. század végén már ők is „gorombásokodtak”. Az egyszerű ellentétekre, jól ismert szimbólumokra épülő karikatúrák és szövegek széles társadalmi körben megerősíthették azokat a sztereotípiákat, amelyek a másik csoportról éltek.

Folytatjuk
Tamás Ágnes

5. kép: „Tudják-e a simontornyai magyar legény a n. sz. svábtelegráfnyel a megállítja:
- Há még sógor?
- Simontornyára.
- Régen elválasztható ná hej, mert ugyan könyvtől a buzogódóba.”

„...rendcsináló kormánybiztos jelent meg Baján”

Meskó Zoltán fiainak visszaemlékezéseiből

Októberi számunkban közöltük **UDVÁRVÖLGYI SZOLT** budapesti történész-szociológus írását a bajai származású, a két világháború közötti Magyarországon jelentős karriert befutó **MESKÓ ZOLTÁN** politikusról. A történész a hozzá kapcsolódó kutatásai során áttekintette a Meskó családhoz kötődő memoáriumokat is, hiszen a politikus két fiának is maradt ránk visszaemlékezése. A most közölt szemelvények tovább árnyalják Meskó egyébként is nehezen beszaknalyítható alakját, de városunk történetének néhány eseményére is rávilágítanak.

■ Elsőként publikáltam a bajai születési **Meskó Zoltán** (1883–1959) katonatiszt, képviselő, államtitkár, pártelnök két fiának, *így. dr. Meskó Zoltánnak és Meskó Lajosnak* a visszaemlékezéseit, feljegyzéseit. (*Meskó Zoltán. Egy politikusi pályakép. PhD-értékezés. Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2008.*) A Horthy-korszak memoáriumaira már számos esetben szolgáltatott kiegészítő információkat a történetudomány számára. A két Meskó testvér írása azonban sajátos szemszögből, a felnővekvő és apját mindenben követő gyermek perspektívájából vetül elének egy nem szokványos életút apró és jelentős állomásait. Az írásokban sajátosan keveredik a család története a 20. századi Magyarország sorsforduló eseményeivel. *Meskó Lajos* piarista papnővér (1911–2008) a kilencvenes éveikben az Egyesült Államokban vette papra íráshibás stílusban íródott, kissé csapongó, indulatoztól nem mentes visszaemlékezéseit. (*Meskó Lajos életéről bővebben: Felvidéki Ákos: Elhunyt Meskó Lajos Géza piarista szerzetes. = Magyar Kurír, 2008. október 17.*) A 11 oldalas, sűrűn teleírt kézirat híven tükrözi egy konzervatív, hírhű, elveikhez mindvégig ragaszkodó és emigrációba kényszerült ember nézetét. *Így. dr. Meskó Zoltán* (1908–1989?) jogász, politikus apjának már a pártszervezésben és az ideológiai munkában is híj segítője volt. Elfoglaltságtól sem mentes memoárjait 1979 júliusában diktálta le Rómában egy családi összejövetelen. A 16 oldalas, gépelten írtban a székrábát stílusú, pontos és tényszerű adatrögzítő részek sajátos keverednek a subjektív kommentárokkal. A továbbiakban részleteket közlünk a visszaemlékezésekből. Elsőként Meskó Zoltán politikai szerepvállalásának kezdetéről szóló idézetek következnek Meskó Lajos tollából. (A szövegeket eredetiben közöljük, csak a legszükségesebbnek ítélt korrekciókat végeztük el rajtuk):

„Meskó Zoltán jobboldali kisgazda, majd nemzeti szocialista párti képviselő. Felvidéki családok [származék – U. Zs.]. Nagypapja, a református *id. Meskó László* Abaujiól került

Bácskába, ahol a szerb betörés már 1848 májusában megkezdte a szabadságharcot, a jelek szerint mint kassai honvéd 1848-ban. 1849 áprilisában (mint sebesült kerültve Bajára?) házasságot kötött egy római katolikus bajai iparos lánnyal (ápolójával?), s Világos után Baján maradt bujdosónak. Három gyermeke közül *László* nő fél, szűkös anyagi helyzetben a középiskolát házitartásnyújtó vezényelt el. A város kistisztviselőjéből tanácsnokká emelkedik tehetsége és köztisztviselői érdemi puritánsága által. *László* öt gyermeke közül (egy lány korán elhalva) négy fű nő fél: *Sándor* (utóbb Kispesten családos tisztviselő), *Illés* nőtelen, több állásban (előleg bobém természetű), *Zoltán* és *Ottó* (bajai tisztviselő). Apjuknak nem telik mindegyik kinevelésére. A legszebb Zoltán ösztöndíjjal előbb gimnáziumba beíratkóztak Kolozsvárra került. (Osztyárfőnöke a szentlelki *Biro Ferenc* jezsuita, később a körúti sajtóval kitűző barcsi hettlap, »A Szó» alapítójá. Meskó Zoltán ezt, és a Bangha-féle »Magyar Kultúra» rendszeresen olvasta 1945-ig. [...])

Baja két városi ösztöndíjt tart a közös hadseregi hadapródiskolákba: ezt megfolyamodva és elnyerve Meskó Zoltán hamarosan Kőszegre s Morva-Pelértemplomba (Morvország) került, teljes német nyelvű iskolába »ögmegneke [hadapródiskolának, katonai középiskolának – U. Zs.]. A magyar ögmegneke azonban kikélt alkotnak és a megjelentés szószkellenes Kossuth-szellemet ápolják. Végig elsődöntöket főiskolára, a bécsi ún. Genio-Akadémia-ra (Katonai Műszaki Főiskola) kerül [holnyes: *Műszaki Katonai Akadémia – U. Zs.*], utászisztezt képzik. Szoros barátság *Bartha Károly* későbbi honvédelmi miniszterrel és *Bangha Imre* tábornokkal itt alakul ki. (Meskó egy évvel felettük járt.) 1906-1. tiszaválasztás után [Meskó 1903-ban *avatták hadnaggyá – U. Zs.*] ez utóbbival (aki *Bangha Béla* jezsuita testvére) lelkiykorlátra megy, ilyen szokatlannul kezdve tiszti pályáját! 1906. szeptember 6-án veszi feleségül a szefid cöndes *Drescher Margit*-két, évek óta választottját, *Baján. Ö. Drescher Gyula* bajai vasnagykereskedő és fűszeres

Meskó Zoltán

lány, régi bajai [...] német eredetű családból. Mint megfigyeltassági gépek beszerző helye, a Drescher nem ismert és tisztelt a környék magyar és német falvainban. Drescher Gyula, Meskó Zoltán apósa a város első virilitási közt volt. (A különben túlnyomóan zsidó [...] kereskedők közt talán egyetlen keresztény; és aktív a függetlenségi pártban, *Josif Gyula* mellett – és jótékonyágáért ismert.) Meskó Zoltán így került lassan a politikába. Életük, jövedelmü mozgóanyag természetű nem soká bírta a békeidő eléggé véden, ill. egybangi katonatiszti életét. Ideiglenesen inaktívitátnak magját, a Gazdák Biztosítójának lett *Bajának* és szűles körűnek főgmegnye; járt a falut, Dél-Pest magyekt, Észak-Bácskát és szervezett; jó »svédjé» vala, a nép nyelvén átvesz nagy sikerrel! Ez összehozta a Gazdák Biztosítójának pesti elnökével, *Hentaller Lajos* – már idős – képviselővel (Kossuth keresztfia és életrajzírója, és Meskó Zoltán második fiának, *Lajosnak* keresztapja), a Hangya Szövetkezettel (melynek vidéki szervezője távolról rokona volt, a nyírségi *Meskó Pál*). A nép emelése gazdasági szervezkedéssel: ez volt a jelszó. Kihírt a háború. Ö perze azonnal, reaktívitátnak, mint utásziszte bevonnak. Egy ideig a déli fronton, vírnaközben bevetésre, de az olasz hadtárazat után Dél-Tirobbá került, a hegyi állások védelmére. 1914–17-ig volt háborús szolgálatban; 1917 elején tüdőbetevével és gyomorvérszéssel helyezik a bajai hadikórházba (ahol rendszeresen látogatnak, lábadozott, a kertben is sétált). Már nem rendelik vissza a frontra; így történt, hogy 1917. májusában a kecel-kicsérősi kertleiben mint katonatiszt föllép időközi választáson, az elhunyt (*Podmaniczky*) képviselő utáml. Apnyon-féle függetlenségi programmal. (Két függetlenségi párt volt, nem egyezték! *Károlyi*

Mihályé és Apponyé, mindkettő Ausztriától független Magyarországot akart, Apponyi 1918 után lett legitimista!

Meskó Zoltán 1917–1935 és 1939–1945 volt képviselő, 24 évig, 1935-ig ugyanazon kisközségi kerületben 1939–1945 között szolnoki listán. *Mayer János* [Kisgárdapárti politikus – U. Zs.] emlegette később Meskó Zoltán első állásfoglalását: 1917. május végén valaki beszélt a parlamentben a katonák nyomorúságáról, rossz ellátás, fűrészpóros kenyér, papírtalpjú bakancs, a hadiszállatok gazdaságáról. Szónokilag kérde: »Ki ezért a felelős?« (érti a kormányt nyilván). De látnodól egy hang beszűlt: »A zsidóké! Az új, fiatal, katonaruhás képviselő jön befelé.

A polgári – (pesti) baloldáról ráfermednek (Vázyonyi felől): »Miféle ordinár hang ez?« És a válasz rögtön: »A lövészek hangja!« Kérdetlő a nép emelése, földreform és függetlenség a témák; stílus szerepel beszéddel is, közbeszólásokkal is. A debreceni híres Góttlicher-estet szóvá teszi 1918. október 20. után. (JK Károlyt, a magyar királyt ezzel fogadták az állomáson, az osztrák császári himnusszal.) Olyan lármás botrányos títés lett, hogy a fordalom kitörését (jogtalansz) erre vezeték vissza. Ő később erre mondta: Ha tudom akkor, hogy líporal töltöték meg a ternet titkos áruak, akkor nem esibolom ezt a székirt. Károlyi Mihály hazug emlékiratban e napról azt írta, hogy Meskó Zoltán »mint általában, itasan jött az országgyűlésre.« Ez persze 1945 után írta, mikor Meskó Zoltán már Károlyi cinkosának börténében tilve nem feleltetett. Fia itt tanáskodik, hogy soha még itasan, de kissé pityókásan sem látta apját egy életen át! Ha ívott, jókedvű, beszédes, nagyon szellemes lett – semmi több. A fordalom kezdetén koalíciós kormány alakult, az Apponyi-pártban ekkor *Bizony Ákos* keresztény konzervatív csoportjához csatlakozott. (Apponyi úgy látszik visszahúzódtak – U. Zs.)

1918. november első napjában mint rendcsináló kormánybiztos jelent meg Baján. Az utolsó bajai városi közigyűlésen, a szerbek bevonulása előtti héten javasolta, az az állami ménes stb. állatállományt azonnal osszák ki a falusi népek jegyzékkel nélküli, különben ellenség rabolja el. Leszavazták, pár hét múlva az események igazolták. A szerbek alatt – november közepe tájt foglalkják el Baját – fölözölt a városi tisztviselők mellett. Amíg nincs se béke, se végleges

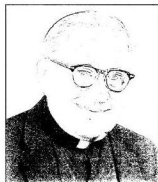
döntés, maradjanak helyükön. A szerbek kezdi bebörtönözni a hűségeseit megtagadóit. Ezért is Meskó Zoltán hamarosan szerb börténbe került. (Károlyson előtti hetekben 1918-ban.) Kb. három hónapig tartják fogva, ítélet nélkül. Zsidótltság miatt egy ablaklan kis tüzeltelhelyiség a cellája, melyre este ráhúzzák a rolót és teljes vaktság, levegőtökvesz veszi körül. Családja egyszerű-közteser látogathatta itt. Kiszabadul, napi rendszeren való jelentkezés kötelezettsége mellett (1919. március/április?). Egy darabig így elmondri-ve, családjánál van, tén egy hónapig. Híre jön, hogy Szegeden a kommunisták ellen kormány alakult, ekkor ászútköz Szegedre. Így került vissza a politikába és személyes kapcsolatba *Horthyval*, *Telekivel* stb. (Apósa közben két agyzsidótlás után, hadioldaltöbte fetteket vagyona nagy részét és egyetlen *Gyula* fiát 1917-ben az orosz harcokra veszte, meghal 1920. május 5-én) Meskó Zoltán családja Baján nyomorog: 1920 márciusban kapnak a szerbektől engedélyt, hogy Pestre, a családötözött költözessenek. Mert a trianoni béke Baját Magyarországnak hagyta, de a szerbek soká vonakodtak kivonulni (1920. augusztus 20.).

Meskó Zoltánnak 6 gyermeke született 1907-1917 [később – U. Zs.]: *Margitka* (meghalt 5 éves korában), *ifj. Zoltán* 1908 (később fővárosi tisztviselő, jogi doktor, és a pártban atya utódja lett volna – elragadó szónok és cikkíró), *Lajos* 1911 (piarista paptanár és e sorok írója, USA), *Tibor* (hósi halál halt a Felvidékről 1938. október 5. Rimaszombatnál, mint honvéd hadnagy, ut. a „demonstrációs ártésben”) a bécsi döntést sürgetve feltűrt jött az irányítás), *dr. Béla* (most Bnján nyug. orvos, 6 gyermekkel, 13 unokával) és *Imre* (hósi halál halt orosz hadifogságban, 1945. március 28-án az Uralnál – hadifogolyokörökében agyonverik, megdávva a magyar kommunisták, hogy kinek a fia.)

Végezetül ifj. dr. Meskó Zoltán visszamemlékezéséből közölünk két rövid részletet:

„Egész életében nagy részvételt volt a kisebb, szegény, szegény iránt. Még kisgyermek volt, emlékeznek, mikor megdöb-benve és sajnálkozva vette észre a mosónőnek hűzeljét. Látta, ballotta, ahogy jóné-nek 3-kor még hajnal előtt; tiltakozott anyjánál: ne engedjen ilyen korai időt (pedig akkor ez szokás volt mindenütt). Nagyon sajnálta őket. Maga is többször emlegette ezt később beszédeiben is. Agrárszocialista volt: 1. Gyökeres földbirtok-reformot sürgetett, egészséges kisbirtokokat. 2. Biztosítást a földmunkásokra is, hogy éppágy kaphassák a szolgáltatásokat öreg-ség, betegség stb. esetén, mint az ipari munkásság és értelmiség. Ezt népgyűlése-

ken hirdette, és minden parlamenti beszéde-ben, hozzászólvá a költségvetéséhez. A földbirtokreform volt kezdetűl programjának gerinca, melyet később beleillesztett a magántulajdon korlátjainak és felelősségé-nek elvébe. Az akkori keresztény párt nem hirdetett földbirtokreformot, de más jobb-oldali pártok és szociáldemokraták meg-állandóan közbéjárt képviselői befolyással a kérvényező választóknak, rászorulóknak, bárkinék. (Zsebében 10-15 levél is dagado-zott, melyeket naponta kapott és melyekkel eljárt minisztériumokban stb.) De semmit sem fogadott el ilyen közvetítést; amit pedig a hálás esdeklők becsapásztak, azt könyörtelenül visszaküldte. Amíg a „falukutatók” szociális követeléseiket csak a földbirtokra terjesztették ki, a gyárakat óvatosan nem emlegették, addig a főváros-ban szervezködő későbbi szélsőjobb stb. ellenkezőleg a bank, gyár és kereskedésben tökéit ostromolták. Apának átfogóan akart szóc. reformot, mind a két oldal felé. [...]

Meskó Lajos

Má különösen Magyarországon lassan, csöndesen, óvatosan revidéslnak. Még kommunista jellegű írók, kommunisták is keresik a múltat. Így került elő ez az eset: Annak idején még 1918-ban Baján úgy novemberben a városi ülésen felszólalt Meskó Zoltán, Apának: Hetek alatt vártak fordulatok jöhettek, ezért azonnal osszák szét a kismembereknak, parasztnak a ló-és machállományt, amíg nem késő. Nem fogadták meg szavát, a közigyűlés elutasította. Pár hónap múlva a szerbek mind elhajtották Szerbiába. Er a adat benn van Bajai város közigyűlési naplójában.”

A reformkor mártírja 200 éve született Lovassy László

A reformkor, valamint az 1848/49-es forradalom és szabadságharc nagy alakjainak többsége kiemelt helyet foglal el a kollektív emlékezetben: sokuk nevét őrlik utcák, terek, intézmények, kiemelkedő teljesítményeket jutalmazó állami kitüntetések vagy éppen nagy állami beruházások. A 200 éve született Lovassy László neve viszont ma csak a történelemben jártasabbak számára mond valamit, pedig az 1830-as években még az új politikusközpont egyik legtehetségesebb tagjaként tekintettek rá. Csakhogy az ő politikai pályáját kettétörtte a metternichi kamarillapolitika, amikor a – szíriente – túl messzire menő reformpártiak számára példát akart statuálni. Mire az ígéretesen induló karrier kitéveszhető voltna, Lovassy megtört, elcsúszott háborodott emberré lett, s bár megértte a forradalmat, sőt még a kiegyezést is, a sorsfordító eseményeknek személyesen nem lehetett részese. Alakját bemutató írásmunkok felhasználták Dánielisz, Endre helytörténeti munkáját (Nagyszalonta híres szállói, 1993), a Lovassyról elnevezett veszprémi gimnázium város életrajzi áttekintését (Lukács Zoltánné munkája), valamint a Lovassy peréről és alapságáról készült történelmi összefoglalás (Rédei József: Magyar tragédia száz éve előtt. Budapest, 1938) adatait is.

■ Meglehetősen kicsi a valószínűsége, hogy egy egyébként csekély jelentőségű alföldi kisváros két éven belül két kiemelkedő alakját is adja az egyetemes magyar kultúrának. Pedig az egykor Bocskai hajdúai által alapított Nagyszalonta nemcsak Arany János, hanem Lovassy László születési helye is. Igaz, az sem túl valószínű, hogy a két kiváló férfi fiatalon közelről ismertesse egymást; a hajdú őstökkel büszkélkedő, de szerény paraszti sorban felbővő Arany és a birtokos középmezsei családból származó Lovassy családja között hatalmas volt a távolság. Mire pedig az 1840-es években az egykori szalontai jegyző országos hírnékvővel emelkedett, Lovassy már nem volt abban állapotban, hogy földije sikerét értékelni tudja.

A politika ifjú reménye

Lovassy László 1815. május 1-jén született Nagyszalontán. Apja, Lovassy István birtokos nemes, aki jogi végzettségét kamatoztatva Bihar vármegye táblabírói méltóságig emelkedett. Földbirtokai Szalonta és Bátor község határában fektüdtek. Anyja, Illény Erzsébet a Nagykun kerületi főkapitány leánya volt. Fiuk a szalontai iskola elvégzését követően a helyi református hagyományoknak megfelelően Debrecenben tanult, mégpedig atyja példáját követve a jogot választotta, amit a késmárki főiskolán folytatott, majd Nagyváradon fejezett be.

Ezt követően – számos kortársához hasonlóan – a parlament székhelyén, Pozsonyban lett országgyűlési gyakornok. Ebben az időben ugyanis szokás volt, hogy a megyék követéit jogot végzett titkárok, joggyakorlók kísérték az országgyűlésre, hogy a jogtudományban és politikában jártassá-

got, gyakorlatot szerezzenek. Legalább egy évet kellett az országgyűlésben eltölteniük ahhoz, hogy ügyvédi oklevelet kapjanak. Lovassy László nagybátyja, Illény János mellett vett részt gyakornokként az 1832-36-os országgyűlésben.

A később „első reformországgyűlésnek” is nevezett diétán a közélet színpadára egy új politikai generáció lépett, amely a nemzet felismerkedésének kulcsát a polgári átalakulásban látta. Az országgyűlési ifjúság egy részének a magatartása is megváltozott: a korábban legfontosabb mulasztást a tanulás, az olvasás, a politizálás és a szenvedélyes viták váltották fel. Többségük nem elegendett meg azzal a szereppel, hogy ünnepeljék az ellenzéki szónokokat, és lehurrogják a maradi „pecsovicsokat”. Az őket pártoló Wesselényi Miklós javaslatára az „országgyűlési ifjak” 1834-ben a francia Société des droits de l'homme mintájára Társalkodási Egyesületet alapítottak. Ennek céljaként az emberi jogok terjesztését tűzték ki. Programjuk csak elveket fogalmazott meg, a közvetlen kormányellenességtől tartózkodott. Az egyesület szelleme demokratikus és köztársasági volt, bár a republikánus szót nem használták. Nyilvános üléseket tartottak, ezeken politikai értekezéseket, beszédeket olvastak fel, demokratikus reformokról, a jobbágykérdés megoldásáról, az 1789. évi francia forradalom tanulságairól vitáztak. Az egyesület tagjai között olyan, később szép karriert befutó fiatalok is voltak, mint Szemere Bertalan (1848-ban belügyminiszter, 1849-ben miniszterelnök), ifj. Pázmány Dénes (1848-ban a képviselőház elnöke), Fialovics Sebő (1849-ben igazságügyi miniszter) vagy a társaság tételtétét utóbb emlékirataiban megtrótkó Pusizky

Lovassy László portréja

Ferenc (1848-ban államtitár, később London követ, a kiegyezés után pedig többek között a Nemzeti Műzeum igazgatója). A társaság szellemi vezérének és legkiemelkedőbb képességű tagjának a kortársak egyértelműen az alapítókra aig 19 esztendő Lovassy Lászlót tekintették, aki „*épp oly ragyogó, fényes szónoki talentum volt, mint Kossuth Lajos*”.

Lovassy és társai kézzel másolták a Kossuth által írt Országgyűlési Tudósításokat, amelyek elküldték a megyéknek, hatásukra pezsgő politikai élet bontakozott ki. Lovassy László levelekben is tájékoztatta megjéjét, de személyesen is visszament Bihar megyébe, tájékoztatás végett. Ő volt a szervező az erdélyi országgyűlési ifjúságot küzdelemre buzdító szövegeknél is. Az erdélyi országgyűlés erzsákos feloszlása után 1836. január 29-én Pestre érkezett Wesselényi ünnepelésre rendezett fiáklás tisztelet-szerű lelkis, forradalmi hangvételű beszédet mondott. Megemlékezett arról, hogy Wesselényi Erdélyben a „törvénytelen és nemtelen erőszak ellenére” könyomrát állított fel a szabad sajtó szolgálatára. Dicséret Wesselényi küzdelmét a „sötétség és a korlátot nem ismerő hatalom ellen”.

Megpromozásai hamar felkeltették Metternich birodalmi kancellár és a titkosrendőrség érdeklődését, s a fiatalok – egyelőre közvetett módon – kaptak is figyelmeztetést, hogy ha folytatják tevékenységüket, annak „súlyos következménye lehet”. Időközben a fiatalok pártfogóját, Wesselényit, majd az őt védő Balogh János Bars vármegyei

képviselőt is hűdenségi perbe fogták, akik mellett Lovassy ismét hangosan és határozottan (és nyilvánosan) kiállt. Ezzel mintegy felkínálta magát az őt és társait eddig is éles szemmel figyelő rendőrszéknek.

A koncepció per előzetes

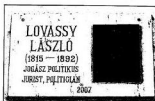
A magyar országgyűlés feloszlata (1836. május 2.) után az udvar a reakciós, magyarul sem tudó Pálffy Fidél grófort tette a kancellári székbe, aki az ellenzék megfélemlítése érdekében elsőként az országgyűlési ifjakra csopott le. Az országgyűlési ifjak közül többen (Pázmány, Szemere) befolyásos arisztokrata pártfogók révén kerültek el az elfogatást, Pulszky pedig egy „baráti figyelmeztetést” követve hosszabb időre külföldre távozott.

Amikor keresésének híret vette, Lovassy több hétig rejtőzködött, de végül 1836. május 30-án betegen, önként jelentkezett a Bihar megyei főszolgabírónál Nagyvárádon. Döntéséről levélben értesítette apját: „Minden a sorokat olvassa, már 'nem vagyok többé szabad... Becsületlen szepőlőtenél hozom vissza, mint elvittem, s éjjen bármily csapás, nem rettegek, mert csak önkény s erőszak hántamek”. Ugyanebben az ügyben vetők őrizetbe unokatestvérét, Lovassy Ferencet, Tormássy Jánost és Lapedásky Jánost. (Utóbbi valójában a titkosrendőrség beépített embere volt.) A foglyokat tüvénytelen módon, a polgári hatóság mellőzésekével, rabszállító kocsin, megbilincselve, katonai karhatalommal szállították Pestre, a hírhedt Újépületbe. Elfogatásuk ugyan országosan nagy felháborodást keltett (több vármegye feliratot is megfogalmazott emiatt), ám az ifjúsági mozgalmakban súlyos

vezélyt látó Metternichnek és az ő szádekait követő magyar udvari kancellárnak esze ágában sem volt mindezt figyelembe venni.

Lovassy bűne a vádhatóság szemében Bars és Bihar megyei rendszeres agitációja volt, valamint az, hogy Wesselenyit „láztól beszédével údvárolta”, hogy egy általa ápolat lengyel emigráns emlekkönyvében (1) „magát republikánusnak vallotta”, továbbá egy levelében azt írta, hogy „vidéken is terjedni kezdnek a népszuverenitás eszméi”. Alighanem az is felbőszítette a bécsi urakat, hogy az országgyűlés berekesztésekor beszédet tartott, s a jobbágyok helyzetének javítását előző törvényjavaslatok nagy részének elbukását – egyébként teljes joggal – a királyt és a kormányt tette felelőssé. Ez ugyan kemény kritika, de szemléképp sem számított felségárulásnak még az akkori jogrend szerint sem, a hatalom azonban mindenképp példát akart statuálni, amelyhez a jogi keret valójában mellékes volt. Részadással Lovassyra a perben szinte csak az a Lapsászky tett terhelő vallomást, aki rendőrként épült be a Társalkodási Egyesületbe. (A látszat kedvéért több őt is elítélték, de új identitást kapva valójában szolgálatiért szabadon engedték, sőt 1848-ig életjáradékot is kaptak.)

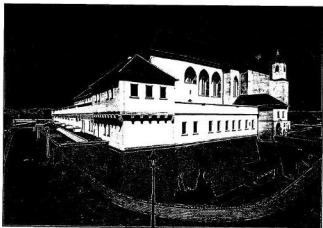
Lovassy előbb Kossuth Lajost választotta ügyvédjének, de ettől végül elállt. Nem járt jobban az unokatestvérével közösen kizemelt védővel, Parger Jánossal sem, ni, az ő közreműködését a bíróság nem engedte meg, miután nem kívánta letenni a tőle jogellenesen megkövetelt titoktartási esküt. Így a szegények ügyvédjét, Spányi András

Lovassy László emléktáblája szülővárosában

rendelték ki melléjük hivatalból, de őt a Lovassyak nem ismerték el védőjüknek; ügyükben apja kísérletezett beadványokkal, bár a hatalom ezeket Kossuthnak tulajdonította. (Az ő perében több ez szemére is vetették.) Valószínű, hogy Kossuth a beadványok jogi megszervezésében vehetett részt ügyvédként, tartalmukhoz azonban nem volt köze, bár az akkor még működő Törvényhatósági Tudósítások lapján maga is tiltakozott az eljárás ellen. Lovassyak a per kezdetén apjának írt aggodalmak, „*ügy te mindygy, bárki vője ügyemet; a védelem nem lesz itt valóság, csak puata formai-tár*” sajnos igazolódott, s a legsúlyosabb vádakkal illették: „... a királyi fiasus vádol, hogy a király élete, tekintete ellen, az egész ország veszedelmébe, az ország alkotmányának feljagatására, az uralkodás formája megváltoztatására összeesküdem. Valóban nem sok bűn, és én magam... csak akkor hiszem, mikor törvényesen bebizonyítva lened. Kéri a fiasus fejemet, ingatlan és ingójavaimat, s a per költségeit”. A bíróság előtt Lovassy mindvégig bátor és önérvényes maradt, sőt az el is ismerte, hogy többször beszélt a kormány ellen, a felségpértés vádjait azonban következetesen visszautasította. Miután ezt a bíróság még néhány hamis tanú vallomásával sem tudta igazolni, így végül elmarasztaló ítélettel azt támasztották alá, hogy „*olyan elveket hirdett, amelyek minden társadalmi renddel ellenkeznek, s hogy lelkülete gonosz és minden törvényes rend ellen irányult*”. (Ezt főleg Wesselenyiből intették beszédében látnak igazolva.)

A személynek Somssich Pongrác által cinókölt ítélettábla 1837. február 27-én hirdettét ítéletet a perben, amelyet azután márciusban a hét személyes tábla is helyőn-hagyott. Eszerint Lovassy Lászlót és (lát-szólag) Lapsászkyt 10-10 évi, Tormássy Jánost 1 évi, Lovassy Ferencet háromhavi börtönrre ítélték. Az ítélet országszerte nagy megközést keltett, több vármegye nyíltan tiltakozott ellene, de a királyi ítélettábla több bírja is a vádlottak felmentése mellett volt. Édesapja nagy nehezen rávette Lovassyt a kegyelmi kérvény beadására, ám azt az uralkodó március végén elutasította.

Lovassy fogságának helyszíne: a spitelbergi várőrdőrn

„Az ifjak ügyében hozott ítélet mindent meghalad, amit csak álmodhatnánk le” – írta Kölcsey Ferenc Kossuthnak még az ítélet-tábla döntése után, ám annak megváltoztatásához egyelőre senkinek nem volt meg az ereje.

A spielbergi börtön foglya

Lovassyt az ítéletet követően titokban Morvaország hírhedt fegyintézetébe szállították. Kijelölt börtöne Brünn (Brno) nyugati részén, a Spielberg hegyén épült erődtírnymű kazamatáiban volt. Az 1742-ben elkészült épületben egymás fölött két sor magasságban pincészerű, földalatti börtönkamrák sorakoztak. (Az alsó sor nedves celláit csak rövid ideig lehetett kibárni, de ezeket Lovassy fogsága idején már nem használták, legfeljebb fegyvelni vétségek esetén.) A felső rész kazamatáiban is csak a riascos szellőztető nyílásokon jutott be némi világosság. Lovassyt e traktus 6. számú kamrájában helyezték el. Joseph Sedlnitzky rendőrminiszter utasította Morvaország és Szilézia kormányzója, Alois Ugarte gróft, hogy a magyar foglyot „a felségárulási rabokra vonatkozó legfelsőbb szabályzatnak teljesen megfelelő elbánságban kell részesíteni”. Ugarte ezt úgy értelmezte, hogy Lovassy Lászlót külön kamrában, más raboktól elkülönítetten kell elhelyezni, hogy azokkal semmiképpen se kerülhessen érintkezésbe. A büntetést azzal súlyosbították, hogy a foglyot lábbilincsekkel is el kell látni. A szerencsétlen rab sorsa a következő években jórészt ezeknek a felsőbb hatalomnak túlzottan is megfélemlítő igyekvő, az elhíttel vízzel semmilyen empátiát nem mutató hivatalnokok kezébe került, miközben a magyar közvélemény arról sem tudott, hol is tartják fogva.

A más foglyokkal való érintkezés persze eleve sem volt egyszerű, hiszen Lovassyval egyidejűleg csak 12 olasz rabot (a carbona-

ri-mozgalom egykori tagjait) tartottak még itt fogva, ám őket 1838-ig szabadon bocsátották. Később még néhány lengyel fogoly is került a kazamatákba, de fogságának volt olyan kilenc hónapja, amikor Lovassy volt a titkos folyosó egyetlen lakója. Már csak ezért is érthetetlen az a szigor, amelyet vele szemben alkalmaztak. Bár lábbilincseivel fél év után (!) megszabadították, de sétálni továbbra is egyedül vittek. A református Lovassyinak csak evangélikus lelki vizsgatást tudtak biztosítani, amelyet a fogoly sokáig elutasított. Ugyanakkor határozottan megtiltották neki, hogy aggódó szüleinek levelet írasson, hiszen „azok állapotáról időközönként úgyis értesítést kapnak”. Közben szülei is legfelsőbb engedélyért folyamodtak, hogy fiukat megítógatásuk, vele levelezhessenek, ruhára és ételmezeisének pótlására pénz küldhessenek, de az ő kérelmeiket is elutasították. Enyhítések csak az számítót, hogy a fogly számára engedélyezték a dohányzást, és valamilyen növelték a kenyéradagját.

Lovassy kezdetben méltósággal viselte fogságát, ám az egyedülléttel nagyon nehezen bírta. Ennek ellenére sokáig még az olvasást sem engedélyezték számára, és később is legfeljebb vallásos könyveket kaphatott, mert a „mulattató olvasmányok a büntetési hely berendezkedésével nem egyesíthetők össze”. Jó fél év elteltével is csak egy (német nyelvű) földrajzi munka olvasásához járultak hozzá. 1838 szeptemberétől Lovassy egyedüli fogoly maradt a kazamatákban, ekkor sokáig jóformán egyetlen emberi szót sem hallott. Lelkiallapota megbomlásáról szeptember 1839 májusában tudósítanak először: ekkor tagadja meg a rabok számára kötelező munkaként előírt harisnyakötést, majd azt kéri, hogy hajuszát és szakállát ne borotválják le. (E kérését „nagyvonalúan” méltányolják.)

Újabb hónapok múlva azonban már arról szólnak a jelentések, hogy a rab állapotában feltűnő lelki és testi változások figyelhetők meg, ami főleg, betegesen rendkívül izgatottságban”, valamint álmátlan-ságban nyilvánul meg. A börtönorvos mégis csak annyit látott tekintésnek, hogy a fej felé való vértelülések olyan a filie mögé piócákat helyezzenek

Lovassy László sírrelőke Nagyszombatán

el. Miután állapota ezt követően sem javult, javasolják, hogy adjanak neki magyar könyveket, ám mivel helyben nem rendelkeznek ilyenekkel, azt Bécsből kellene rendelni. Ebben az időben Lovassy már az életem elfogadását is rendszeresen megtagadta, és az udvari sétákon sem vett részt, ami testi állapotának sorvadását is magával hozta (az apjával való találkozásit azonban ekkor sem engedték meg). Egy időben felmerült, hogy cellájába rabárságot kapjon, de senki sem találtat erre alkalmának. 1840-ben állapota egyre rapszodikusabb lett, többször feladta ki szenvedélyesen fogva tartása ellen. Januárban már a fegyintézeti orvosnak sem volt kétsége Lovassy elméllápotának káros volta felől, jelentése szerint a fogoly „arcifejezése zavarodott, arczínje rossz, és agyára nehezedő nyomásra panaszokdók, amit elhalt kedvese lelkének tulajdonít”.

Ám még ez a jelentés sem készítette gróf Ugartét arra, hogy Lovassyt kórházba szállítsa, vagy legalább elkülönítést megszintesse, minthogy „testleg egészséges” volt.

Az önkény mártírja

Miközben Lovassy börtönében a magdaynyal és örülettel küzdött, összezült az 1839/40-es országyűlés. Az ellenzék az uralkodó által kért pénzügyi-katonai döntéseket a politikai foglyoknak nyújtott amneztiától és a még folyó politikai perek leállításától tette függővé. (Ekkor már Kossuth is börtönben ült.) A kormány azonban sokáig nem engedett, és csak katonai javaslatok megszavazása után mutatott hajlandóságot a közkegyelemre.

Spielberg kazamatái belülről

Ez viszont további hónapokkal meghosszabbította Lovassy fogságát, s állapota azalatt is rosszabbodott. Ráadásul a végül megadott amnesztiát után még további két hétig tartott, amíg annak híre Brünnebe is megérkezett, s 1840. május 12-én tudták Lovassyval: fogsága véget ért. Másnap egy rendőrségi bizalmi szolgáló kíséretében Pozsonyba utazott, de már az évekig tartó magány és skorbut (és talán a korábban magával hozott veréb) által testileg-lelkileg összetörve.

Amikor az országgyűlésből a záróülés után a követek ünnepélyes hangulatban távoztak, megpillantották egy cukrászdában Lovassy Lászlót. Őrtük hamar elszállt; megdöbbenve látták, hogy Lovassy elméje elborult. *„Zavart örömeim volt arcan jete! Székelyje volt már alov lángnak ez! Mely havmítván még föl-fölkéledsz! Új élet, új zaj hatja meg füled, / De ő a szjaban melán nése szét.”* – idézte fel a Pozsonyba érkezés pillanatát Váchoth Sándor Lovassy tiszteletére írt, *A külföldi rabja* c. versében. Egy kortárs feljegyzése szerint egyedül Széchenyi nem fogadta hévvel a szenvedőt, mert megbotránkozott Lovassy azon kijelentésén, hogy úgy mutatta magát Pozsonyban, mint aki megmentette a hazát.

Szabadulása után Pozsonyban, az Irigalmasok körházában kezelték, állapota átmenetileg javult. Ez idő alatt szülei meghaltak, egyiküket sem látta viszont. A körházi kezelés után visszatért Nagyszalontára, majd 1860-tól a közeli Erdőgyarak egyik parasztházában gondozták. Alig 25 éves volt szabadulása idején, az őt körülvevő világ eseményei azonban a továbbiakban teljesen hidegen hagyták. Hívatalt nem vállalt, és bár nemzedékének egyik legkiválóbb tagja volt, tevékenységét sem a reformkor küzdelmeiben, sem a forradalom idején nem koronázhatta meg. Unokaöccse, *Lovassy Andor* visszaemlékezése szerint esténként magában beszélt és szónokolt a tisztelt Karókhöz és Rendekhez. Amint rányitották az ajtót, abbahagyta, és szeliden beszélt a gyermekekkel. Unokaöccse szerint Lovassy nem volt őrlit, *„csak valami bőgyvált fársultság és ködny lepte meg lelkét, nemigen érdekelte senmi”*. Néha hónapokig nem lépett át szobája küszöbére, az ágya szélén felöltözve szivározott, pipázott, ám időnként okos, szellemes párbeszédre is képes volt.

Szabadulása után Lovassy még több mint fél évszázadot élt. A kiegyezés után *Tisz Kálmán* kormányának 600 forintnyi kegydí-

jat állapított meg számára. A Nagyszalontán élő Lovassy-rokonokkal kapcsolatot tartott fenn, esetenként régi barátok is felkeresték. Idős korában visszköltözött Nagyszalontára, s ott halt meg 1892. január 6-án. A nagyszalontai lelkész, *Sedli Kálmán* (Arany János veje) búcsúztatta. Sírja ma is áll a nagyszalontai temetőben. Szülővárosában sokáig csak az emléketesztet rá, szülőházát és utolsó lakhelyét mára lebontották, az egykori róla elnevezett utcát 1965-ben átnevezték. 2007-ben aztán a városi park és a Csonka-torony között álló „Arany-palota” főhomlokzatán emléktáblát kapott, a város magyarszöllőinek emlékét őrző szoborparkban pedig mészbobra áll.

Sorsa és tragédiája után kiemelkedő, sokra hívatott magyar államférfiak sorába emeli, akinek tehetsége soha nem bontakozhatott ki. Lovassyt ugyan nem élte meg vadon, és életét nem is csatamezőn, vépedőn vagy emigrációban fejezte be, életműve mégis torzban maradt. Sikerővének felirata így csak ennyit mondhat róla: *„Életemről a történelem beszél. Állás és béke dicő emlékeztetőm.”*

Mayer János

Liszt Ferenc utazásai a reformkori Magyarországon

Domotör Zsuzsa – Kovács Mária
Mona Ilona
Sziklavári Károly

Liszt Ferenc utazásai
a reformkori
Magyarországon

Domotör Zsuzsa • Kovács Mária

■ Liszt Ferenc a reformkori Magyarországon tett látogatásainak krónikáját egy kötetben tárja az olvasó elé az a három tanulmány tartalmazza kiadvány, amely október 1-jén jelent meg az Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt. gondozásában. A könyvet szerzőkét *Domotör Zsuzsa – Kovács Mária, valamint Mona Ilona és Sziklavári Károly*

Jegyz. (Kovács Mária a bajai származású, országos hírű zenepedagógus, Lukán László övegye – a szerk.)

Az első két tanulmány 1976/77-ben született a Liszt Ferenc Társaság és a Fővárosi Tanács pályázatára, Liszt Ferenc 1839/40-es pesti hangversenyeiről. A két díjazott művet átdolgozott változatban a Zenei Kiadó 1980-ban egy kötetben jelentette meg. A *Dömötör Zsuzsa – Kovács Mária* írópáros eredeti munkáját kiegészítette az időszakos vidéki hangversenyek krónikájával, ugyanakkor eltekintett a díszkar átvételekor mondott ünnepi beszéd magyar fordításának és a „Konzervatórium pénzalapjának megkezdésére” adott hangverseny után írott Liszt-levél közlésétől. Mona Ilona pedig kiemelt a pesti hangversenyekkel kapcsolatos tízforradalmi jelentések közlésére emellett, hogy az erlített ünnepi beszédet saját fordításában adta közre, valamint megjelentette a konzervatórium alapítására írt Liszt-levelet.

Mivel a pályázat meghirdetési meg előbb változott megszűlése előtt meghatározott, hogy a dolgozatnak tudományos népszerűsítő stílusban kell készülnie, *Dömötör Zsuzsa és Kovács Mária* ezt a jellegzet mind a három változatban megőrizte.

Most a harmadik változat kiadása történt meg, amelyben az eddigi íráskor szövege nagyjából változatlan maradt, az illusztrációanyagot azonban gazdagították, valamint az első két tanulmányhoz társult Sziklavári Károly írás Liszt 1846-ban adott magyarországi, délvideki és erdélyi hangversenyeiről. Munkája a régebbi szakirodalom csupán részleges összefoglalásait követően most első ízben tárja az olvasó elé Liszt 1846. évi magyarországi tartózkodásának pontos és rendszerezett krónikáját. Az események voltaképpen leírásán túl érzékeltető-lefesteni igyekezik magukat a korviszonyokat is: azt a légkört, amelybe a lassan már nemzetközi virtuóz pályája végéhez közeledő Liszt ismét magatól félre látogva, hirtelen becsapott a reformkor végén. A tanulmányszöveget fontos dokumentumok egykorú cikkei, versei, kottái (stb.) mellékletei egészítik ki, részint első közlésük és szakirodalmi karizmatizációjuk. *(A könyv az Eötvös József Könyvkiadó Bt. kiadásában 2015-ben jelent meg. Beszerzéshez a Lira és Lant Könyvkereskedelmi Vállalatnál, valamint az Eötvös József Könyvtárellátó Könyvkereskedelmi Társaságnál.)*

K. M.

Huszonöt éve a karácsonyt várva...

Menczer Györggyel a negyedszázados karácsonyi gáláról, jótékonyaságról, új tervekről

■ Rengeteg bajai rendezvényünk közül kevés büszkélkedhet negyedszázados folyamatos-sággal, a Karácsonyt várva... Jótékonyági koncert azonban ilyen: 1991 óta december derekán megmozgatja a várost. Ötletgazdája, MENCZER GYÖRGY művelődésszervező minden évben a hazai (földünkön nemzetközi) művészvilág krémjét csábítja le Bajára, hogy helyi előadókkal kiegészülve kellemes és adakozásra buzdító estét szerezzenek a közönségnek. A bevételt minden évben nagy értékű orvosi műszer beszerzésére fordítják a bajai Szent Rókus Kórház számára. Menczer György a kezdetekről, a Koronária Alapítványról és a szervezési feladatokról is mesélt lapunknak.

– Amikor 25 évvel ezelőtől megkezdte az első jótékonyági koncertet, gondoltad volna, hogy évente kétszer átváltó folyamatot indítottál el?

– Egyáltalán nem gondolkodtam ennyire előre. 1991-ben, az indáskor három castlinozokat hoztál. Pitti Katalin Liszt Ferenc-díjas operanékes, akkori férje, az azóta elhunyt Begányi Ferenc szintén Liszt-díjas operanékes, valamint az azóta szintén elhunyt Bitóky Tibor kitűnő szaxofonvész. Mellettük néhány helyi előadó – a Barátok Templomának kórusa és az Ad Libitum kórus – is fellépett. Pitti Katalin a fővénkiadást is magára vállalta (néhány évvel később váltotta őt Szécsi Máté operanékes, a Baja Marketing Kft. művészeti vezetője). Helyszínrünk a Barátok Templomát választottuk. Jézer Pál bácsi volt akkor a plébános, a karácsonyi közzétét pedig kiadja, *Fax Béla* (azóta gazdai polgármester) mocsda. Már akkor is telt házas tudnunk vonzani.

– A szervezés hátterében a Koronária Alapítvány állt, amelyet szintén te hívtál létre. Milyen indokolta ezt a lépést?

– Van egy dátum, amely megváltoztatta az életemet: 1987. november 16. Hétfő este volt. Én akkoriban a Helyőrségi Klub (ma Közösségi Ház) igazgatói tisztségét láttam el. (Ez volt a harmadik ott töltött hetem első munkája, azelőtt a Kőponti Általános Iskolában tanítottam 12 évig.) Az intézmény a Vasküti úton lévő lövész dandárhoz tartozott, *Rovkovicz József* dandártábornok parancsnoksága alá, ő volt a közvetlen főnököm. Azon a délutánon szolid ünnepséggel, alkoholmentesen búcsúztattuk az elődömet. Én akkor a Szent Antal utcában laktam, és épp a társaságunk lakógyűlését tartottuk a búcsúest után a Tiszai Klub nagy olvasóteremében. Lakógyűlési előadót az úrust *Bardai György* fűtős barbitum vezetete, én a jazz-zselykényre írtam. Mintegy fél óra múlva azt éreztem, hogy gyengülök, és patakokban folyik rólam a verejték. Kimentem a levegőre, ittam egy pohár vizet, majd visszajöttem a helyemre. Hirtelen lecsúszott az asztalomról egy papírlap, és amikor lenyúltam érte bal kézzel, éreztem, hogy nem bírom megfogni, ezért jobb kézzel vettem fel. Abban a pillanatban előtörttem,

hogy innen még a saját lábamon akarok távozni. Kimentem a teremből, a folyosón épp jött velem szemben *Gavallér László* alezredez: csak rím néztem, és látta, hogy nagy a baj. Kiverített a portáig, és közben hívta a mentőket, akik beszállították a bajai kórház 2-es belgyógyászati osztályára, aznap épp *Nyírati Gábor* volt ügyelgettem. Még aznap este át is szállították a pécsi Honvéd Kórházba, amely már akkoriban is elegáns és jól felszerelt intézménynek számított. Azzal vittek át: itt van egy 32 éves férfi, aki nem ivott, sosem dohányzott, de nem érzi a bal kezét. Addigra már a családom is megtudta, mi történt. Pésett hamar megvizsgálták, és miután megállapították, hogy megérem a reggelt, elhelyeztek az intenzív osztályon. Itt másnap reggel azaz leptem meg a *Kató néni* nevű nővér, hogy teljesen tisztán kommunikálhatok, és emlékeztem mindent, ami velem történt. Két hét telt elintem az intenzív, a negyedik napot megállapították, hogy gyógyulásom volt, amely bal oldali bémulást okozott. Utána átküldtek más négy hétre a neurológiára. Összesen másfél hónapot töltöttem kórházban, karácsonyra már hazaszehettem. Ottan dr. *Török Magdolna* végezte a belgyógyászati gondozásomat, csodás emberi és szakmai hozzáállással. Egyszer azt mondott nekik: szerető gonócoskodásért, szakértelmért, valamint azért, mert meggyógyultam, és már az intenzív osztályon is éreztem a Jóisten támogatását, szeretnék létrehozni egy alapítványt. Igazából azt már az intenzív osztályon előtörttem, hogy ha kérik tőlük innen, akkor életre hívom a Koronária Alapítványt. Akkoriban még a Helyőrségi Klub igazgatójaként dolgoztam, tehát mozdultam, hogy hovatagsági alapítás-sal, *Bátor Ferenc* ezredek segítségével kezdték el 1990-ben a bejegyzési procedúrát, és 1991-re fejezték be. Már a korábbi úgymond kialakítam a nevet is: "coronaria" (koszorú-ér) szóból származtatva, valamint édesapám emlékének ajánlva, akinél volt valamikor egy intravénás trombolízis, amely szintén érrendszeri betegség. A doktorom ezt nagyon elegáns dolognak tartotta. Meg is lett az alapítvány, amely azóta már létezik, és következő évben tartottuk az első karácsonyi koncertün-

Menczer György

ket. Tízhat évén át adott előttem a templom a rendezvényeknek, majd négy éven át a Városi Színházteremben, az utóbbi öt évben pedig már a Bácskai Kultúrpalotában tartjuk.

– A koncertnek szintén van szervezőtete...

– Az alapítvány a coronaria fűtő műszerfejlesztést tűzte ki célul, mert amikor engem a doktorom oda küldött, láttam, hogy milyen szintű a felszereltség. A karácsonyi koncert ötlete is ott fogalmazódott meg bennem: *Karácsonyt várva...* Én az intenzív osztályon, a sok-sok műszer és infúzió között, a Jóistenben bízva a karácsonyt vártam. 32 éves voltam: nem ittam, sem dohányoztam, fel kellett nevelnem az akkor három és fél éves kislányt. Addig azt sem tudtam, mi az, hogy betegség, hiszen még infúziókat nem kaptam el soha.

– Milyen indokolta a koncerthelyszín megváltoztatását?

– Egy idő után tájéítani szeretnék volna a műfaji kereteket. Rájöttem, hogy amit mi képviselünk, az már nem fér egy templom keretébe. *Szt. Martin, Mária Zoltán, Edén Martin* és az *Adagio* közreműködését bizonyos egyházi szervezetek nem nézték jó szemmel, de *Köncsev Noronka* egyik dalát sem találták előllesnek. Holott a koncertek bevételén osztoztunk a Barátok Templomával (mi is rendszeresen adakozunk az orgona felújítására), bár akkor még nem árusítottunk belgyógyászati, hanem az adományos dohoz járt körbe. De több támogatónak, adományozónak kérték, hogy ezen változtassunk. A Kultúrpalotában már remekül megvalósítható a jegyárúsítás, így tisztán a bevételünk. A záróavosorát is szponzoraink állítják. A bevételt kizárólag orvosi műszerek vásárlására fordítjuk. Tavaly adtuk át a tízezerlekedik nagy értékű műszert. Mivel hagyományosan jó a kapcsolatunk a fogalmazó céggel, tőlük is nem egyszer kaptunk már műszert és

Még a Barátok Templomában

kezdeményt a visírátára. Tavaly is így volt, idén is két műszerrel gazdagítjuk a kórházat: már kinéztük azt, amelyiket megvesszük, egy másikat pedig ajándékként kapunk.

– Egyeztetés a kórház vezetőségével arról, hogy mire lenne szükség?

– Kovács Zsolt osztályvezető főorvos, a kuztórium élénke pontosan tudja, mire van szükség. Én nem vagyok orvos, nem tudom kihalálni, mi kellene, miből van hiány. 25 év alatt 22 db arcsi műszert és eszközt szuntuk át. A legnagyobb értékű műszer a 2009 szeptemberében átadott Vivid 7-es szívultrahang-készülék, ennek értéke 8 millió Ft+ÁFA, ilyen még a szegedi klinikánk sincs. Ezzel naponta mintegy 12-15 beteget vizsgálhat meg a bajai kórházban.

– A jegyvárakot a műszer árának igazítás számolod ki?

– Bizonyos kockázatokat vállalni kell, senkivel nincs rendezvény. Hónapokig igazuk azon, hogy elkelnek-e a jegyek. Persze, ballottam már olyan visszaborgokat, hogy drága a jegy. Ez azonban elegáns rendezvény, amelynek a bevételét létszámból forintos műszer megvásárlásán fordítjuk idén. Ha belegondolunk, nem sokkal olcsóbb egy átlagos színháztermi rendezvény sem.

– Hogyan áll össze a műsor, a fellépők listája?

– Ilyen jegyvárak mellett neves művészekkel, szótrókkal kell dolgozni. Az idei fellépőnk közül *Matek András* például már több mint tíz éve nem járt Baján. De jön *Császár Angéla* érdemes művész, *Sévérák Katalin* Kossuth-díjas művész és a *Four Fathers*, akik valamikor régén a Barátok Templomában is felléptek nálunk, tehát ismerik a rendezvényt. És külön odafigyelnek arra, hogy legyenek helyi művészek is: zeneiskolai diákok muzsikálnak, bajai kórus énekel.

– Egy idő után a fiad is belenőtt ebbe a munkába.

– Tamás 7 éves volt, amikor elkezdtem a koncertek szervezését. Minden rendezvényre együtt az édesanyjával, ebben nőtt fel. Az MNÁMK-ban érettségizett, majd elvégezte a Budapesti Gazdasági Főiskola nemzetközi kommunikációs szakát, média-menedzsment vonalon. Már a templomban is konferálta a koncerteket, és azóta is folyamatosan végzi ezt a munkát. Mindig hoz magával a közlekedésből egy csinos, fiatal kollégánót, idén a híradós *György-Horváth Zsuzsán*. (*Mencser Tamás jelenleg a Külügyminisztérium sajtófőnöke – a szerk.*)

– A fellépő művészek ajándékosan jönnek?

– Eleinte még előfordult, de azóta sokat változott a világ. Manapság december derekán egy szór nem jön el Bajára ingyen. Ha bármelyik nevesebb fővárosi művész karácsony táján jótételemként akar, akkor azt megteszi Budapesten, a tévé-rádió nyilvánossága előtt. De azt kiemelném, hogy a szokásos tiszteletdíjak páciáránk töredékéért vállalják a fellépést. A műsort szponzorálásból álljuk, és abból még marad a műszerekre szánt összegre is. Ugyanígy a műszerek árába megy a személyi jövedelem adó 1 százaléka, és az év közben, januártól novemberig összeszedett szponzori pénzek. Létezik ugyan néhány pályázati forrás, amely számunkra is elérhető, de folyamatosan keresem a támogatásokat. Most épp egy hosszabb tárgyalási folyamat végén

járak a Szerencsejáték Zrt.-vel és a Gemeno Zrt.-vel is bízokodunk végzők.

– *Kíváncsi az életetel a szervezés?*

– A Szent László ÁMK-ban végzett munka mellett ez tölti ki. Amikor véget ér egy karácsonyi koncert, másnap már gondolkodom a következőn. Idén joggal merülhet fel a kérdés, hogy lesz-e következő, de erre egyelőre nem tudok pontos választ adni. A negyedszázad igazi mérföldkő; vagy itt kell abbahagyni, vagy vállalni kell a következő öt évet. De ez nem könnyű. Bár a műszerek beszerzését a végtelenségig kellene folytatni, hiszen azóta folyamatosan szükség van, Kovács Zsolt főorvos úr egyfolytában jelzi, mit kellene még megvenni, illetve mi az, amit még annak idején mi szeretnénk be, de most már frissíteni kéne. Ez főleg a szponzoroktól flugg. Nem tudom, jövőre lesz-e még koncert. Az ideinek *Semjén Zsolt* miniszterelnök-helyettes a fővédnöke, aki személyesen nem lesz jelen, de küld egy levelet, amit konferanzszékként Tamás fiam olvas majd fel. A műsort idén is *Ottóvár Attilával* közösen állítjuk össze. Az elején, ahogy mindig, most is lesz egy karácsonyi összejövetel, amikor csak a karácsonyfát és az adventi koszorút gyertyái világítanak. *Gál Zolt* bécsi elmondja a karácsonyi köszöntőjét, majd *Horváth-Horváth Mária* énekel egy Ave Mariát, utána pedig *Szécsi Máté* is fellép.

– *A műfaji sokszínűség is szabadékos?*

– Mióta eljöttünk a templomba, azóta igen. Ott igyekeztünk igazodni az előírásokhoz, egyházi zenét, operaszíndarabokat előadni. Azóta viszont már lehet könnyűzene, musical is.

A három basszus (b-): Csarhálni Ferenc, Szécsi Máté, Király Miklós

De azért még nem tettem le arról sem, hogy egyszer visszatérjünk az eredeti, templomi helyszínhez.

– *Milyen vicces eseteid voltak a fellépő művészekkel?*

– A legtöbb ilyen a halásziéhoz köthető. Vannak olyan művészek, akik befőttestveglé érzéket a karácsonyi koncertre, hogy abban vihessenek haza halászlét. De jó történet volt *Berka János* operanémet is, aki az egyik templomi koncertünkön lépett fel. Az operanémetek mindig nagyon vigyáznak magukra, nehogy megfázzanak. Ehhez képest ő megérkezett egy szál ingben-zakóban, pedig tudta, hogy templomban fog énekelni, de nem készült fel erre kellőképpen, nem viselt trikót. Jávor Feri bácsi segíthette ki egy trikóval.

– *Mit jelent az életében a hit?*

– Hiszek Istében. Még vagyok keresztelvé, voltam első áldozó, bérállköttem, de a kommunizmus világában soha nem lettem volna friss

diplomásokat a belvárosi Központi Általános Iskola pedagógusa, majd a Magyar Honvédség Helyettesi Klubjának igazgatója, ha nem vagyok párttag. Sok időt kihagytam, de már ismét rendszeresen látogatom a templomot.

– *A Szent László ÁMK milyen újabb feladatot hozott az életedbe?*

– *Keresztés József* igazgató úrnak köszönhetően lettem az iskola rendezvényszervezője. Ez sok új szakmai kihívást jelent számomra állandóan, rendszeresen. Kiállításokat szervezek az ebédelőbe. A Bács-Kiskun megyei Művészeti Kőr kecskeméti tagozatának az első bajai kiállítását februárba terveztük. A magyar katolikus kulturális hét szervezéséből is aktívan kivettem a részemet. Nekem ez az életem.

– *Milyen visszajelzéseket hozott a 25 éves aszerzői munkád?*

– Megcapattam a Baja Városerőti kintüntetést 2013-ban. Jó látni, mívé nőtte ki magát az a

rendezvény, amelyet 1991-ben három emberrel kezdtünk el. Előfordul, hogy megállanak az utcán idegenek, és elmesélik, hogy az a műszer mentette meg az életüket, amelyet én szereztem. Idén tavasszal pedig az egyik tizletben kérdezett meg egy ismeretlen férfi, hogy lesz-e idén karácsonyi koncert, és kik lépnek fel. Amak ellenére, hogy ezek órára rendezvények, várják az embereket, mert szeretik a snajtos hangulatát. Hozzá tartozik a bajai decemberhez, az adventhez ez a koncert, amely a lehető legjobb célt szolgálja. Baja város kulturális életének meghatározó programjává vált ez a rendezvény. Az igazi visszajelzés az elismerés számomra az a meghitt hangulat, az a vastaps, amely 25 éve ott van közös ünnepvárosunkban. Az igazi őtlen számomra a műszierek vásárlásával és a gálaműsor szervezésével a helyi közösség szolgálata.

Sándor Boglárka

Emberk, esetek, történetek 5.: Két kőműves

■ Háznak külső vakolása külön történetet érdemel. Nem az építőkörig tagjai végeztek, hanem két „kölés” szakember. Az okát már nem tudom, de biztos, hogy nem az építőkkel szembeni elégedetlenség miatt. Együttük a kőporvakolozás szükséges alapvakolatot készítették, másikat a kőporvakolozást végezte.

Tudjuk, hogy nincs két egyforma ember a világon. Így ők is külön-külön bírték egymástól, bár mindkettő kiválóan értett a szakmájához. Egyéb tulajdonságaikban viszont távolabb álltak egymástól, mint Makó Jeruzsálemtől.

Ferus bácsi nyugdíjas ember volt, de mozgásán, munkatempóján ez nem látszott. Hozott magával egy Gyurát nevű segédmunkást is. No, ezt a nevet két nap alatt az egész környék megismerte! Azt mondják, egy jó kőműves kiszakalásához két segédmunkásra van szükség. Ez általában igaz lehet, de *Ferus bácsinak* három is kevés lett volna. Keze és szája egyforma gyorsasággal járt. Sohasem volt elég a habarcs. Sokszor talált hibát benne: egyszer sovány, mászszor kövér volt. Emiatt állandóan szegény Gyurát nógatta, akinek nem volt megállása. *Ferus bácsi* nem csak őt magát, de családiját is gyakran emlegette, amiből némileg stílusára is következtethetünk. Gyurát nem nagyon izgatta *Ferus bácsi* állandó nógatása. Tette a dolgát, szépen, gyorsan és szakszerűen haladt a munka. Azt hiszem, *Ferus bácsi* tempóját és állandó noszogatótását más aligha viselte volna el ilyen türelmesen.

Misa bácsi (aki a kőporvakolozást végezte) néhány nap múlva jelent meg. Ő viszont egyedül jött. Körtöltötte a házat, megnézte, megtapogatta, kopogtatta az alapvakolatot. Megállapí-

totta: ez jó. Előre közölte, hogy a kőporvakolozás is hasznos szivornású lesz, negyven évig állja majd az időjárás viszontagságait. Állítás beigazolódott. Neki segédmunkásként sem volt szüksége, egyedül dolgozott. Munkáját kimérte, begyakorolt mozdulatokkal végezte. Egész idő alatt nem szólt kettőre sem, végig csend volt körülötte. Előre kiszámolta, hány négyzetméter felületet készít el, s ehhez egy patikus pontosságával mérte ki a szükséges anyagmennyiséget. Mértéke igen egyszerű, de egyben bonyolult is volt: láda, vödör és lapát kellett hozzá. Megszámálta, hány vödörnyi, hány lapányi anyag került a ládába, melyben aztán megverte azokat. A kőpor ármalyait három különböző színből keverte ki. Ezeket különböző méretű bögrékkel, poharakkal és kanalakkal adagolta. Ha fehér köpenyt visel, joggal gondolhattak volna, hogy gyógyszerész mér a különböző porokat. Az elkészült kőporvakolaton nem is lehetett eltérő színnyilatást találni.

Reggel mindig pontosan érkezett. Az egyik napon is időben megjött, de az előkészületek valahogy nem haladtak. Rövid munkálkodás után közölte, hogy el kell mennie, de hamarosan visszajön. Csakugyan visszajött, de csak három nap múlva. Ma sem tudjuk, hol volt, merre jáhatott. Megszomjazott talán? Netán stírgós munkát vállalt, netán rosszul érezte magát? Ő sohasem mondta, mi pedig nem kérdeztük. Munkáját még ma is néhány négyzetméter kőporvakolat őrzi, amit negyven év elmúltával kalapáccsal sem lehetett levérni.

Kovács T. Sándor

Egy bajai lány Finnországban 3.:

Halászlé lazacból, avagy a karácsony hava Helsinkiben

■ Az iskolápadot elhagyva jelen cikkem a decemberi bétközpontokat mutatja be, pontosabban a decemberi jeles napokat, amelyek az egész hónap hangulatát meghatározzák. A kőziedelemmel ellentétben a december még nem hoz komoly fagyot Helsinkibe. Az ország északi felében időnként már több helyen havazik, de nagyobb hőmérsékletet egyelőre csak az északi sarkkör környékén talál. Helsinkiben a december általában még plusz fokokkal indul, csak elvettve fordul elő, hogy fagypont alatti a hőmérséklet. Korán sötétedik, és az októberi óráslátás után végképp elképzelhetetlen világosan indulni otthonról és hazamenni a munkából. Sok finnél jelentkezik egyfajta „szezonális depresszió”, de erről majd legkészebb írok, ha a januári sötétségben esetleg rajtam is eluralkodna, mert már nem tudja elmulasztani egy közelgő ünnep fénye.

A Függetlenség napja (finnél *Isemänpäivä*)

A finneknek a december a legfontosabb nemzeti ünnepül indul. Amikor mi a Mikulást várjuk, a finnek a függetlenségüket ünneplik. (*Finnország a 20. század előtt a cári Oroszország, míg korábban pedig Svédország része volt, függetlenségét 1917. december 6-án hirdotta ki – a szerk.*) A mai napig a legnépesebb műsor a december 6-i díszünnepség közvetítése az elmúlt palotából, ezt a statisztikai adatok alapján a lakosságnak legalább a fele nézi is. Finn és külföldi vendégek egyaránt érkezik, hogy kezét rázzanak az elnökkel és a feleségével (2000 és 2012 között, *Tarja Halonen* elnöksége alatt az elnökönivel és férjével), majd elvagyuljenek a magas rangú katonatisztek, diplomáták, kiemelkedő sportolók és további különleges vendégek között. Nagy megrisz-

teltetés meghívót kapni az ünnepségre, a hölgyvendégeknél pedig nem árt megfontoltan kiválasztani az estélyi ruhát, a közvetítést otthonról nézők ugyanis rendszerint elemzik a megjelenő hölgyek viseletét. A helyi sajtó is kiemelt figyelmet szentel az eseménynek.

A függetlenség napja természetesen zászoló ünnep. A főbér alapon kök keresztet ábrázoló finn zászló a hagyomány szerint a tavak kéjgét és a hó fehérségét szimbolizálja, és a függetlenség kikáltása után árt hivatalossá. A zászló színei visszaképződnek az ablakokban ezen a napon megjelenő két gyertyán is, amelyek minden boltban beszerezhetők a jeles nap előtti hetekben.

A finnek ilyenkor ünnepi étkeket fogyasztanak, például stilt lazacot. Az ünnepes vagy éteremben, vagy otthon/barátoknál zajlik, de mindenképpen úgy időzik, hogy a tavona minden évben leadott *Immerlöns kätöna* (*Tunttematon sotilas*) című filmet el ne mulasztják. A film a második világháború ihlette, azonos című *Vilho Linna*-regény alapján készült, és a mai napig nagy népszerűség övezi. Ez a hagyomány belevédni látszik a fiatal korosztályba is: több huszoneves ismerősem mesélte, hogy évről évre leolnnek a tévé elé, hogy megszézzék, hiába látnak már számítálatasor.

Karácsony

Mint világszerte számos országban, Helsinkiben is már október végén elkezdődik a karácsonyi szezon. A plázákat ünnepi díszbe öltöztetik, és egyre több kivilágított fát látni városzerte. Novembertől kézműves vásároknak, decemberben pedig a katedrális előtti hagyományos karácsonyi vásáron lehet ajándéknak valót beszerezni. Gyertyák, ékszer, szarvasintás kötőtű, faragott termékek, kecsk kaphatók minden mennyiségben. A budapesti vásártól való eltérések a helyi specialitásoknak köszönhetőek: sarki malinából készült lekvár, valamint rászarvas- és medvehús is gazdagítja a kínálatot. A büfénél tejszínes lazaclevesszel vagy éppen hallal töltött kenyérről is csillapíthatjuk éhségünket, amelyet aztán a forrált bor itteni megfelelője, a

glöggis kísérelhet. Ez tetszés szerint kapható alkoholos vagy –mentes verzióban.

A karácsonyi időszak beköszöntéire az is emlékeztet, hogy november közepétől sorban érkeznek a meghívók a „kiskarácsony” (*pikkajoulu*) ünnepségekre. Mind céges, mind baráti körben ünneplendő a karácsony közölette, mivel utána égvis minketki család körben ünnepel majd. A finn asztalra hagyományosan sonka kerül a köretnek szánt burgonyával, rakott sárgarépával és karórépával, valamint répás-burgonyás ökl-lasatlával vagy gombasatlával. Gyakran része a menüknek a lasz és a hali hering is. Az édességek között a gyömbéres mézeskalács örvend talán a legnagyobb népszerűségnek. Itt is divat a mézeskalács-ézés, és mindenféle kiszóróforma is kapható, többek között a híres *Mämmi* mese figurát mintázó. Úgy érzetem, hogy ez nem hiányozhat az otthoni készletről sem, ha már Finnországban vezeték háztartást. Természetesen a mi fiakra is felkerültek a mese szereplőivel díszített gümbök.

Amikor két éve az első karácsonyunkat terveztük Finnországban, aggodalmat okozott, hogy itt nem lehet pontyot kapni. Bajaiként halászlé nélkül elképzelhetetlen a szentesítés, és így már-már az egész ünnep veszni látszott. Végül egy szőntén itt élő magyar (pócsalmási) barát tanácsára lazacból főztünk halászlét a megszokott módon: magyar házi pirospaprikával és házi gyufafésztával. Először félve költöztünk meg, de aztán elégedetten élveztük munkánk gyümölcsét, nagyon finom lett!

A rock- és metálzene kedvelőjeként még érdekesebbé teszi számomra a karácsonyt Finnországban a *Raukasta Joulua* (Kemény karácsony) elnevezésű projekt. Ez egy fiként finn zenészekből álló rock- és metálzenei társulatot takar, amely a közkezdvelt karácsonyi dalokat újrhangszerelve adja elő. Történetük eredetileg egyetlen koncerttel indult 2004-ben, de akkora sikert arattak, hogy azóta évről évre teltházas koncerteket adnak országzerte, idén már 24 helyszínen. Mostaná öt albumot adtak ki (az egyik platinalemez lett), és több kippet is fogtak.

Szilveszter

Az óév búcsúztatása nagyon hasonló az otthoni házi bulikhoz. Baráti körben összegyűlnek az emberek, együtt esznek, isznak, mulatnak. A menü jellegzetesen virsli, burgonya- vagy egyéb saláta, fasírt, esetleg sós ropogtatnivalók és természetesen mindenféle alkoholos ital. Ugyanakkor tapasztalatom

Karácsonyi vásár a katedrális előtt

szerint a firmeknek a szilveszter leginkább a tűzijátékokról szól. Decemberben városzerte elkezdik árusítani a különféle rakétákat – még hirdetőújságot is dobznak be –, és naponta többször látni rakétával teli szatyrokat cipelő embereket a nagy nap előtt.

Itt is van szervezett, nagy ünnepi tűzijáték a központban, de sokan nem megnézik azt megmérni, inkább a barátokkal élvezik az általuk fellőtt rakéták fényét. Más a kora délutáni sötétedéskor kezdődik, de itt is éjfélkor van a csúcspont. Mi is kimentünk éjfélkor megmérni a környékeliekét a mellettünk lévő parkba. Kicsit ijesztőnek tűnt, mert alig hallott a hó, ami visszaverte volna a lámpák fényét, így szinte teljes sötétségben kellett mennünk, miközben azt próbáltuk figyelni, hogy meről lövik a rakétákat a különböző csapatok, nehogy belesétáljunk egy véletlenül vízszintesen kilőtt rakétaába...

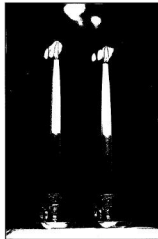
A három ünnep fényei (a gyertyák lángja 6-án, a karácsonyi égősorok és a szilveszteri tűzijáték) megvilágítják a hónapot, így annyira nem is tűnik nyomasztónak a kinti sötétség. Az évet a finnek nemzeti ünnepüktől büszkén, családi és baráti találkozóktól boldogan zárhatják le, és új lendülettel vághatnak bele a következő évbe. A hónap folyamán magyarként is

teljes átéléssel ünnepelhetek, koccinthatok nagy mosollyal a céges *piikkajoulun* a forró glöggel, és amióta felfedeztük, hogy – a híresztelésekkel ellentétben – lehet pontyot fogni Finnországban is, élvezem a választási lehetőséget, amikor a karácsonyi halászlé elkészítésén a sor.

Simor Katalin

„Bajai” halászlé készítéséből

Nemzeti színi gyertyák az ablakban

Raskasta Joulua (Kemény karácsony) színi projekt

Karácsonyfagomb, Pöttöm figura

Újévi tűzijáték a katedrálisnál

Segítség méltósággal

Látogatás a régió Kolping-intézményeiben

Pattogatott kukorica és frissen főtt tea illata tölti be a folyosókat. A tágas, világos, barátságosan felszerelt termekben nyugdíjasok üldögélnék. Beszélgetnek, kézmunkáznak, van, aki apró ajándéktárgyakat csomagol egy közelgő jótékonykassági rendezvény tombolája számára. Időnként megjelenik egy gondozó: teát tölt, vényomást mér, szól néhány kedves szót. Kezd van, 13 óra. Klubdelutánra gyűlekeznek a társalgóban. Vaskúton vagyunk, a Kolping Alapszolgálati Központ és Támogató Szolgálat egyik telephelyén, ahová VIDANÉ ILLES KRISZTINA, az intézmény vezetője kísérelében érkezünk. Az intézményvezetői azonnal körbeveszik a munkatársak és az ellátottak, mindenkinnek van kérdezni vagy mesélni valója. Minden olajozottan működik, mindenki teszi a dolgát, tudja a maga helyét. Nem csoda: 2006 óta működik már a „Kolpingos” szolgáltatás a környéken.

■ A szolgálat gyökerei azonban ennél sokkal régebbre nyúlnak vissza. Az 1850-es évek táján egy Adolph Kolping nevű fiatal német káplán felismerte, hogy az országban egyre nehezebbé válik szociális helyzetben a kesztyűs ártyúk erősítésével és társadalmi szerepvállalással lehet segíteni. Ennek jegyében kezdte el szervezni a Katolikus Legényegyletet, amelyből kibontakozott a Kolping mozgalom. Olyan fiatalokat akart képezni, akik később maguk is az önzetlen segítségnek szentelik életüket. Magyarországon 1856-ban, Adolph Kolping látogatása után alakult meg az első szervezet, és a második világháború utáni betiltásig aktívan működött. Újraindításra 1989 után nyílt lehetőség. Ma már az országban 33 Kolping oktatási és szociális intézmény működik, ezek egyike épp a felső-bácskai térségben. Hat településen – Vaskúton, Garán, Csátalján, Hercegszántón, Nagybaracsán és Bátmonostoron – tartanak fenn telephelyet. Ezek közül Vaskút, Gara és Csátalja idősek nappali ellátását, rendszeres klubtevékenységeit biztosít, míg Hercegszántón, Nagybaracsán és Bátmonostoron házi gondozás és szociális étkeztetés folyik, ezen túl Hercegszántó külterületén – Budzsk, Hódma, Karapancsa településen – tanyagondnoki szolgálat is segíti az ott élőket.

A Kolping-intézmény tevékenysége sokrétű, egyik bázisa azonban kétségtelenül az idősgondozás. Kedvezményezettjei falusi nyugdíjasok, akik számára többféle ellátási formát kínálnak. Akik a nappali ellátást veszik igénybe, azok akár minden napjukat bent tölthetik a klubban. Ha egyedül nem tudnak eljutni a telephelyre, akkor reggelente az intézmény autója szállítja be őket, de szükség esetén azokért is autó megy, akik csak a klubdelutánra érkeznek. – Ők kimondottan a társaság, a szórakozás kedvéért jönnek, mivel ilyenkor mindig tervezett programot kínálnak. Naponta megvan a szokásos rutin: reggel a sofőr mindenkit felvesz, majd az ügyekben bevásárol a reggelizés. Beférkezik

közösen fogyasztják el a reggelit, majd részt vesznek a délelőtti programokon. Ilyenkor lehet társasjátékozni, tornára, mozgásfejlesztésre, masszázsról jelentkezni. Ebéd után már nem annyira kötött a program, de ha épp nincs klubtevékenység, akkor is mindig van mivel foglalkozni. Közösen készülünk a rendezvényekre, ünnepekre, elkészítjük a dekorációt, földszeljük a házat, de aki inkább felirvezetlensébe pihenni, arra is van lehetőség. Minden ünnepet megtartunk. Mindig a katolikus ünnepek adják a főbb jellegét, azonban tagjaink és dolgozóink az önkéntes jegyében vannak jelen az intézményben. Az igénybevevők egy része olyan egyedülálló nyugdíjas, akik még jó erősek, egészségesnek örvendenek, el tudják látni magukat, de hiányzik nekik a társaság. Olyanok is járnak hozzáink, akik családjukkal laknak ugyan, de annak tagjai napközben dolgoznak, és nem akarják egyedül hagyni otthon az idős személyt. Az aktív csoportunk pedig minden kirándulásra, foglalkozásra részt vesz, élvez-

zik az idős kora, motiválják a többieket is, ötleteket adnak programokra – ismerteti az intézményvezető.

Vaskút az egyik legmagyobb bázis, 40 főt számlál az idősklub tagsága. – Az utóbbi másfél évben demens részleget is létesítettünk a klubon belül. A tagok egy része ugyanis elkezdett rohamosan leépülni, és a hozzátartozók is jelezték, hogy szükség lenne szakmai segítségre a demenciát előfordító idősekkel. Ha valaki már nem képes ellátni magát, vagy épp önszervezősége válik, nem lehet feltétele nélkül hagyni. Nálunk felügyelnek rájuk, étkezéseiket, gyógyszeresedéseiket biztosítják, életfunkcióikat figyelik. Az enyhébb fokozatnál pedig abban tudunk segíteni, hogy minél lassúbb legyen a leépülést – mondja az intézményvezető. Maguk az ellátottak is készségeket mesélnek arról, hogyan telnek napjaik a Kolpingnak köszönhetően. Egy-est túlicsúszva szomolgatják, ki hány éve jár már ide (sokan közülük alapító tagok), és mi minden történet már velük itt. A klub egyetlen házaspárjának nemrég itt ünnepelték az 50. házassági évfordulóját, így meglepetés-ceremoniát szerveztek számukra. De névnapot is gyakran ünnepelnek együtt, vetélkedőket, játékokat szerveznek, együtt énekelnek, kézmunkáznak, vagy épp a *Gomboly rámi* címmel meghirdetett pályázatra készülnek. „*Öröm ide jönni*” – mondja az egyik néni, a másik pedig hozzátesszi: *Nem is tudom, mi lenne már velünk e nélkül!* Van, aki betegségből épült fel a jó társaság és az elhivatott

Csátalján a kolpingos gondozó rendszeresen látogatja az időseket

Vidéné Illés Krisztina intézményvezető a következő klubdelületán programját ismereti

gondozók segítségének köszönhetően. Itt az egydív tartozás élménye várja őket, a közös kirándulások, sőt a többi környezeti klubbal is tartják a kapcsolatot, rendszeresen összejárnak.

Erről azonban már Garán Értésillenk, ahol szintén egy klubdelületába csöppentünk. Itt már a következő sportvetélőkre is készülnek a tagok, amikor összemérhetik erejüket Vaskút és Csátalja csapatával. Célbadobást, darts-ot is együtt gyakorolnak, de a közös éneklést és játékokat itt is kiemelt helyen említik a klubtagok. *„Ha épp nincs semmi szervezett program, akkor tévét nézünk vagy beszélgetünk. Mesélünk egymásnak az unokáinkról”* – mondják mosolyogva, teát kortyolgatva a klubtagok. Itt is, akárcsak Csátalján, aktív élet folyik. Ahol azonban nem működik klub, ott is van egy Kolping-mag, ahová bárki betérhet segítséget kérni, igényelni. Az ingatlanokat az önkormányzat bocsátja a szolgáltatás rendelkezésére, a fenntartásról, karbantartásról azonban maguknak kell gondoskodniuk. – Ha valaki felkeres minket, akkor előbb megballagjuk, felfedjük a problémáját, aztán igyekszünk megtalálni a számára legmegfelelőbb ellátási formát – mondja az intézményvezető. Hercegszántón, Nagybaracsán és Bátormonostoron a házi gondozás keretében a szolgálat munkatársai rendszeresen látogatják, felügyelik, az időseket, házhoz szállítják számláira az ebédet, segítik ügyes-bajos dolguk intézését.

A Kolping már létrejöttekor hiányt pótol. – Az önkormányzatok azzal szembesültek, hogy nem tudják kézbe tartani az egyre nehezező szociális helyzetet. A gyermekjóléti

léti és családsegítő részt ugyan megoldották a kistérségek, de az idősgondozásra nem született terv. Elkésztek egyházi fenntartók után kutatni, így találtak az eredetően katolikus gyűkekekkel rendelkező Kolpingra, és elkezdődött a Kolping Támogató Szolgálat tevékenysége. 14 dolgozóval kezdtünk, most közel 40 alkalmazottunk van, és csaknem 2 ezer ellátottunk. 2006 januárjában mindent a nulláról indítottunk el, mostanság azonban több olyan alkalmazottat is számon tartunk, akik az indulás óta nálunk dolgoznak – ismereti az intézményvezető. Mint kiderül: a Kolpinghoz szívesen jelentkeznek dolgozni az emberek, ha egy hely megtresedik, bőven

akad utánpótlás. – Jó munkáltatónak számítunk, emberséges, becsületes bérismóddal, tisztességes bérezéssel. Technikai személyzetünk csekély, a szakmai munka azonban sokrétű. A végzettség tekintetében létezik törvényi szabályozás, mi azonban főként a munkához való hozzáállást, az elkötelezettséget vesszük figyelembe. A munka minősége nem a szakmai végzettségen múlik, sok gondozó nálunk szerzett képzést, szakmai tapasztalatot. Rájuk akkor is büszkéek vagyunk, ha időközben máshová mentek dolgozni. A vezető csapat pedig fiatal, dinamikus. Van közöttük csapális munkás, szociálpedagógus, hitoktató, mentálhigiénés szakember, de mindenki gondozókat kezdte – meséli az intézményvezető, aki nem is gondozóként, hanem éppenséggel önkéntesként kezdett a Kolpingnál dolgozni 2006 augusztusában, és nem telt bele sok idő, előbb a csátaljai telephely vezetője lett, majd az akkori intézményvezető távozásával ő jelölték meg legalkalmasabbnak a teljes felső-bácskai hálózat vezetői tisztségére.

Vidéné Illés Krisztina története azonnal ennél jóval érdekesebb. Mindig is gondoskodó típus volt, ezért előbb óvónői képzést szerzett, majd szociálpedagógiai szakirányba képpezte tovább magát. Előbb a gyermekjóléti ellátásban dolgozott, onnan elkerülve önkéntesként előbb a Vöröskeresztnél, majd a Kolpingnál. Hét évvel ezelőtt súlyos próbátel elé állította az élet: férje egy munkabaleset következtében toloszékké kényszerült. – Addig nem voltam tisztában azzal, mit jelent konkrétan a hozzátartozók segítése. Ezt követően fedeztem fel a szociális ellátás és a rehabilitáció számos vetületét, amellyel segíteni tudom a hozzám fordulókat is – mondja

Finom ebéd, hátrus szavak, szokásos ellátás: ezt kínálja a Kolping

az intézményvezető, aki hívó emberként nem hagyta, hogy legyűljék a gondok, inkább fegyvével együtt azon munkálkodott, hogy másoknál is megosszák tapasztalataikat, segítők szándékukat. – Azóta pontosan tudom, mit vár el egy hozzátartozó, mi számít segítségnek, segítők szónak. A férjem folyamatosan tartja a kapcsolatot gerincosítékkal, saját történetével, tapasztalataival segíti őket – részletezi Vidány Ilés Krisztina. Ő maga pedig az intézményvezetéssel járó adminisztratív munka mellett azt tartja igazi kikapcsolódásnak, ha végre kint lehet az ellátottak között. Hetente járja végig a telephelyeket, személyesen ismeri az ellátottak döntő többségét, tisztában van helyzetikkel, problémáikkal, hiszen csak így tud segíteni. De ha kint van bármely telephelyen, akkor ugyanúgy végzi az épp szükséges munkát, mint a többiek: ha kell, táncot, mosogtat, vagy épp beteget szállít. Emellett tartja a kapcsolatot az önkormányzatokkal, háziorvosokkal, védőnőkkel, más szociális otthonokkal, kórházi szociális munkásokkal, gyógykezelőegységekkel, gyógyszerészekkel, a segítő ágazat szakembereivel. Ez a hozzátartozók segítségében is kiemelt jelentőséggel bír. – Minden gondozó alapvető feladata az ellátott családijával való kapcsolattartás, odafigyelés. A szociális ellátórendszerek közötti kapcsolattartásért is felelünk. A vidéken élő fogyatékos gyerekeket például mi szállítjuk be Bajára iskolába, fejlesztésre. Kapcsolatot tartunk a családsegítő szolgálattal, védőnővel és a szociális ügyintézővel,

hogy a család igénybe tudja venni a különféle juttatásokat, kedvezményeket – ismereti az intézményvezető. Hozzájuk tartozik a tanyagondnoki szolgálat is, ez a Heregyszántó környékén (Budzsák, Kampancsa, Hódóna) lévő tanyákat érinti. Az egyetlen – egészségügyi végzettséggel is rendelkező – tanyagondnoki folyamatosan látogatja a családokat, akik nehéz körülmények között élnek. Arrafelé nincsenek járható utak, hiányosak a közutak. Gyakran a szennyes ruhát is a tanyagondnok viszi be a heregyszántói telephelyre, ott kimossa-kivásalja, majd visszazárja. Gondozza a családokat, horcája az ébédet, segít a mindennapi ügyek intézésében. Ez a szolgálat ingyenesen igénybe vehető, a Kolping összes többi szolgáltatása azonban térítéses. A díjazásokat az ellátott juttatás alapján, egyenleg számolják ki.

Amikor Vidány Ilés Krisztina intézményvezetőtől arról kérdeztük, mi a Kolping szolgálat lényege, azt mondja, a bizalom az alap, amelyen a segítség nyugszik. Ha valaki bekopog, nem lehet el úgy, hogy ne kapjon segítséget. A problémák azonban, amellyel a Kolpinghoz fordulnak, sokrétűek. – A házastársi bántalmazás nagyon komoly szakmai dilemma, amelyen nehéz kívül maradni. Műszáj tenni valamit annak érdekében, hogy a bántalmazott asszony ne maradjon kiszolgáltatott helyzetben. A szakmai segítséget ugyan a családsegítő nyújtja, de mi is tudunk segíteni a napi látogatással, figyelemmel. Sokan már attól biztonságban érzik magukat, hogy tud-

ják: a gondozó naponta benéz hozzájuk. Természetesen jogunk van ilyenkor a hatóságok felé jelezni a problémát, és együttműködni a körzeti megbíróval. Szintén nehéz eset egy-egy sérült gyermek esetében meggyőzni a szülőt, hogy mozduljon ki vele a házból, vigye el fejlesztő foglalkozásra. Ha valaki elvesztette a házastársát, és mély depresszióba zuhan, igyekezzünk bevonni a közönségre, szem előtt tartani. De szembeállítunk már olyan helyzettel is, amikor egy egész család az idős személy nyugdíjából él, tőle viszont még a legalapvetőbb élelmiszere is sajnálható a pénz. Ilyenkor arra tudjuk rábírni, hogy a számára kiutalt ébédet a telephelyen fogyassza el – sorolja az intézményvezető. Hozzáteszi: a Kolping alapvető célkitűzése, hogy az ellátotti idős személy minél hosszabb ideig a saját otthonában élhessen. – Mindenki ragaszkodik az otthonához. Mi nem tartjuk jó megoldásnak, ha egy magát még ellátni képes idős személyt otthonba küldenek. Tudjuk azt is: óriási szakadék tánc a generációk között. Ez a korosztály, akiket mi ellátunk, bátoriban érezt, rengeteget dolgozott, végtelenül szívós. Az utolsó pillanát azt gondolják magukról, hogy még mindig ki tudják forgatni a világot a négy sarokból, és ebből nem is akarnak engedni. Mi abban támogatjuk őket, hogy olyan módon őrizzék meg önállóságukat, hogy közben az önértéküket se csorbítsák, és jó társaságban új élményeikhez segítsük őket – összegez az intézményvezető.

Sándor Boglárka

Emléksorok Selye Jánosról

■ Ugyan felment-e a Bajai Honpolgár olvasójában, hogy hét évvel ezelőtt ez volt az megelégedésen eltávoztunk érthető-e „stressz”? Mert hogy az érzelmi állapottal kapcsolatos panaszoktól és tünetektől ők sem mentesültek, abban bizonyosak lehetünk. Ám hogy stressz nem érte, érthető őket, annak magyarázata pofonegyszerű: 70 évvel ezelőtt ez a fogalom nem létezett. Megalkotója egy, az álomtöltő a felfedezés nagy utat bajait magyar tudós, Selye János volt. Rá és munkásságára emlékezzük most a világ tudóstársadalmá és ezen emléksorok.

„Selye János nevét főleg a biológiai stresszreakcióval kapcsolatban ismerik világ-szerte, és még szakmai körökben is kevesen tudják, hogy Selye sokkal több, a mai napig érvényes felfedezést tett, amelyeket korábban 70 éve írt le néhány, mai szemmel értékelve történelmi cikkeiben olyan híres nemzetközi tudományos folyóiratokban, mint például a Nature, Science, Lancet, Endocrinology. E

felfedezések 70 éves évfordulóján a Magyar Tudományos Akadémia két nagyobb szimpóziumot rendeztünk: 2013-ban angol nyelven, amíg főleg Selye egykori PhD-doktorjai és munkatársai tartottak előadásokat, valamint 2014 novemberében a stresszen túl: „Selye János kevésbé ismert kutatásait című szimpóziumot a Magyar Tudomány Örnepje keretében belül. [...] E tematikus lapozást az elhangzott előadások alapján állítottuk össze.” (Orvosi Hírlap 2015. augusztus 30. 1395.)

A lapozón 1396-1440. oldalán – más-más

Selye János professzor

szerep tollából – a következő cikkeket olvastuk: Selye János, a kreativitás és eredség nagymestere; A kinematikusmérnök és a stressz; A szteroidok énevezése, felosztása és az emberi stresszfaktorok; Sztéroidok:

A glükokortikoidok élettani és gyógyászati hatásai; A felhőzettség és a stressz; A stressz és a fertilitás; Egy „fúrca ember” – Selye Jánosról magyar kapcsolatainak tükrében. Ez utóbbiól származik az idézet: „Selye János fúrca ember volt. Egyik lábával a XIX. században – a nagy felfedezések korában –, a másikkal talán a XXI.-ben állt...És valóban: életműve bizonyítja az állítást. A stresszkonceptió megalkotását talán Harvey (1578-1657) felfedezésével, felfedezésének körülményeivel lehetne összevetni... [William Harvey angol orvos a vérkeringés halhatatlan felfedezője volt. Ő bizonyította először, hogy a vér az állati testben nem nyugszik, hanem állandó keringésben van; kimutatta továbbá a szív szerkezetét, valamint szerepét a vérkeringés fenntartásában. Tanít sokat és sokáig nem fogadták el. - P. Á.] A stresszkonceptióval egy új szemléletmódot adott az orvostudománynak, és új távlatokat nyitott a betegségek okait, következményeit kutatók számára. Tulajdonképpen ezzel tárta szelvére az ajtót a XXI. századi kutatások előtt.”

A bécsi születést, Komáromban felnővő, a prágai német egyetemen orvoski képzést, kutatási pályát választó és annak művelése kapcsán életbösszűglen külföldre költözött tudós a stressztudás kiindulópontjának tekintendő, őt egy csapásra világhírűvé tevő közleményét 29 éves korában, 1936-ban publikálta. 1945-ben, 38 évesen a Montreáli Egyetem kóborlásra maga alapította intézményét, a Kísérletes Orvostudományi és Sebészeti Intézet rövidesen a kutatás és a posztgraduális képzés Mezője lett.

... *Álomtól a felfedezésig című könyvében pontosan leírta egy munkanapja, 1963. január 26-án a lábbecsapást (egyébbségt Selye születésnapja volt...). Őt órákor kelt, tornázott, majd fél héttől már az intézetben dolgozott. Beosztottjai kilencre érkeztek, és immentől délután ötig olyan feladatokat végzett Selye is, amelyekhez szükséges volt asszisztenciára. Őt után még benn maradt az intézetben, és egyáltalán dolgozott tovább. Hétre ért haza, otthon is folytatta a munkát. Ennek a hihetetlen munkatempónak meg is lett a gyümölcse. Életemben 1700 tudományos közleményem volt egyedül vagy társszerzője, tizenöt szakmonográfia és hét lakosságok szóló könyve írt...” – olvasható a róla szóló Generális ízelem c. cikkben (Magyar Nemzet, 2015. október 10. 32. o.). *Akármit is foglalkozott, azt ő teljes odaadással tette. Selye professornál őrszertartás volt. Egyetlen, talán monográfiára készült példa napi rutinjából mutatja, hogy mennyire racionálisan tudott helyet és időt helyre gazdálkodni: Egy, az egyetem napútjára déli oldalán fekvő, Floridának elnevezett**

helyiségben, amely tulajdonképpen az általa írt könyvek raktára volt, nyitott ablaknál (a montreáli szót téiben léleg ellen hásgárzókkal védi), egy függőágyban fekvő székkel ebédelni, napozni és napi posztját (20-30 levél) hangrögzítőre diktálva megválaszolni. (Ezért 6 óráig, még a tél közepén is, Florid napbarnított volt.)” (L. az Orvosi Hetilap idézett cikke.)

Az élet különleges ajándékaként ez utóbbi – fentebb a vendégkutatóként 1966–1970 között a Selye-intézetben dolgozó Somogyi Árpád dr. által leírt – életrajzi adalékok magam is először hallhattam a „mosolygásra készített fúrca emberrel”, mégpedig Szegeden, 1968. május 13-án, a Személyzet Klinika telerében tartott rendkívüli tudományos ülések keretében. Történt ugyanis, hogy Selye János összesen harmadik hazalátogatása alkalmával mind a négy orvosgyógyászati felkereste. Szegedre a megelőző napon a déli órákban érkezett. Magam akkor ötdéves modulus-hallgató voltam, és épp a Személyzet Kollégium mezőjét hagytam el, amikor az épület előtt kisebb csoportosulást láttam, az autóból kiszálló legendás személyiség köszöntése sokáig. Mint meghádnak, nem tartott igényt sem szállodára, sem vendégházai elhelyezésre; ragaszkodott ahhoz, hogy a kollégium paritán körülményei között szállásolják el. Sokan, egyre nagyobb számban a hallból felvezető lépcsőn keresztül a lenyűgöző tekintetű, végtelenül közvetlen, sokmunkát kezelt ritó és többintézetű kérdést feltevő tudós; majd tekintetünkkel követtük, amint – a segítséget elhárítva – a korlátra kapaszkodva, kissé fúrca járással halad fel felé a lépcsőknél, míg el nem tűnt szemünk elől. (Mátsz napi előadásban elmondta, ekkor már mindkét csípőízületében jó ideje protézist viselt.)

... *korosztályunk álmai közé tartozott találkozni egyszer Selye János professzorral...” – olvasható László György szegedi professzor visszaemlékezésében. (László professzor az 50-es években az egyik legjobb diákszerző volt hazánkban. Selye professzor szegedi látogatását követően négy éven át várt arra, hogy megkapja az engedélyt a montreáli kutatószobához, ill. kutatóházhoz.) Számomra az álomszerű találkozás másnap, május 13-án is megadott, amikor „a Kutató, a kreativitás, eredetiség megtestesítője” saját munkásságát áttekintő, a közönséget lebilincselő előadásának is hallgatója lehettem. Az előadás alkalmával a Személyzet Klinika telerében szűkeket bizonyított a hallgatóság befogadására; hangosító jóvoltából azok is részesülhettek az előadásban, akik az előterében, az oda felvezető széles, emeletnyi lépcsőoroszlán szorongatok, vagy csupán a bejárati ajtó előtti térségig jutottak. Az*

előadás végén kérdések özöne zúgott Selye professzorra, legvégül pedig a hallgatóság állva, lelkesen, hosszan tartó tapsal ünnepelte.

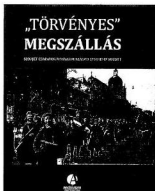
Magyarsághoz való rendíthetetlen kötődését számtalan alkalommal bizonyítottam. Amikor a harmincas évek elején egy Zürichben tartott élettani konferenciára a hazánkbeli jelen volt West Isván fiziológus professzornak *„felírtam egy igen élénk érdeklődésű fiatal kutatót, aki mindig azon a nyelven szólott hozzá, amelyen az előadás elhangzott”, és akinek kiléte felől érdeklődött, kifogástalan magyar nyelvi választ kapott tőle: „Selye János vagyok komáromi fű, nyugodtan beszéljünk magyarul!”* 1968. május 9-én, szeszriai vendégszékedése után a szombathelyi körházban tartva első előadást, így kezdte: *„Nem tudom, hogyan szokás Önöknél hivatalos formulákat szorint közönségen ilyen népes, kedves hallgatóság. Ezért engedjék meg, hogy én így közönségen Önöket, drága szülőháim lakóit: szervezestek, magyarok!”* Rá egy-két nappal, Budapesten, az orvosgyógyomány tartott előadásának bevezető, személyes eleme a következőképpen hangzott: *„Elutasítom előt. Montreálban, magyar asszisztensem összeültek, és egy szép bevezetőt írtak a mai előadásához. Én azt a bevezetőt az úton elvettem. Nem tudok hát mást mondani, mint azt, hogy Szerviztöki Hazajöttem!”* Amikor pedig konkrét kérdéseket szövegetek néki Magyarországhoz fűződő viszonyát, „tréfásan-komolyan” mondott válasza többnyire így hangzott: *„Soha nem hagytam el Magyarországot, Magyarország hagyott el engem!”*

1968-as látogatás alkalmával az egyáltalán, hogy szívesen hazatérne, *„ha a munkához szükséges körülmények rendelkezésre állnak. Magyarországra büszke vagyok, anyanyelvemet olvasással igyekszem ápolni, s valahogy így vagyok ezzel, hogy az első gyermekem után még három született, de azokat sem tudtam jobban szeretni, mint az előt. Kanadát sem jobban, mint Magyarországot”*.

Selye János professzor 1982-ben halt meg Montreálban. Nevét ma egyetem viseli Felvidéken. Kényvtáramat három, a múlt század 70-es éveiben magyar nyelven is megjelent kötet gazdagítja: az *IN VIVO*, az *Álomtól a felfedezésig* és a *Stressz Distressz nélkül*. Neve és munkássága pedig az idők végezetéig átkulcsként szolgál azoknak, akik a tudomány fíradásos útját választják – az álomtól a felfedezésig tartó út reményében.

Péter Árpád dr.

„Törvényes” vagy törvénytelen megszállás?

■ Ennek az évnek jelentős kulturális eseménye az *L. Balogh Béni* által jegyzett „Törvényes” megszállás. Szovjet csapatok Magyarországon 1944-1947 között című terjedelmes dokumentumkötet, amely az események után 70 évvel teszi meg az első jelentős lépést az egykori eseményeknek az eddigigél jóval sokoldalúbb bemutatására, szakmai újrakoncolására/vitájára, nemzeti önismeretünk élelytésére. Két éve vektették kézbe *Krausz Tamás* és *Varga Éva* alkotását, amely a keleti hadszínteren, német alárendeltségben harcoló magyar megszálló csapatok tevékenységét kívánta bemutatni. Mind a két mű, tárgyánál fogva, még mindig heves érzelmeket vált ki, és tálcán kínálja a napi politikai történésekkel, törekvésekkel való összekapcsolás lehetőségét. A szakma részéről e korszak ismert leantója, *Stancsik György* az *Élet és Irodalom* 2015. augusztus 14-i számában fejtegette ki álláspontját. *Krausz Tamás* pedig az *Eszmélet* c. folyóiratban tette ugyanezt. Tudomásunk van készülő recenziókról és *L. Balogh Béni* bevezető tanulmánya bővített változatának a közéletjövőben történő közzétételéről. Mi csak a fentiekben említett két mű és a két cikk mondanivalóját szem előtt tartva, azokra reflektálva vizsgáljuk álláspontunkat.

Stancsik cikkének első mondatában kérdezi: „Van-e értelme vasok dokumentumkötetet kiadni egy ország megszállásáról? Mindig ugyanaz történt.” Es a történetírásnak van értelme, akkor a felfedezésványoknak is van: népevelési, közoktatási és tudományos szempontból egyaránt. Mert csak lát-szólag történik mindig ugyanaz, valójában az emberiség létének minden pillanata más és más. Miként a művek keletkezéstörténete is. Stancsik mindkét kóteről állítja, hogy

egyik esetében sem lehet közölni „a tudomány megismerésén túli indítást”. Krausz Tamás az *L. Balogh Béni* által jegyzett kóteről és főleg bevezető tanulmányáról azt állítja, hogy „tudomány botány”, amely ráadásul löthással indít, amikor elhallgatja, hogy ő kezdeményezte egy Magyarország szovjet megszállásról szóló kötet kiadását. A kötetet kormány megrendelésre és támogatással, az ő kötetekre válaszként, sérthető módon, a „nagy honvédő háború” (egykoron nagybetűkkel írva) és a holokauszt évfordulójára időzítve adták közre. (A szerkesztő Krausz kritikára a *Rubicon folyóirat* 2015/9. számának hátraján részletesen reflektált *A helyes történelem magyartörtérel c. írárában – a szerk.*)

Stancsik viszonylag hosszan időz a kötetben nem következetesen használt „megszállás” törvényes és törvénytelen voltának értelmezésénél. Hiányozna az 1945. január 20-án Moszkvában aláírt fegyverszüneti szerződés teljes szövegének közlése, amely megnevezte teljes volta az értelmezési zavart. Pótoljuk az 1945. évi V. tv. F. függelékének 18. pontjához: „A Svétvárszék Ellenőrző Bizottság (SZEB) feladata a fegyverszüneti feltételek pontos teljesítésének ellenőrzése. A Magyar Kormány és országok szervei kötelesek a SZEB minden a fegyverszüneti egyezményből következő utasítását teljesíteni...” E. függelék 16. pontjához: „A Magyar Kormány kötelezi magát, hogy a Magyarországon lévő külföldi követsegek, missziók és konzulátok rádióösszeköttetésre, táviró útján történő és postai levelezésre, reptelevesztésre, a futárszolgálat, valamint a távbeszélő útján való összeköttetésre a Svétvárszék (Szovjet) Főparancsnokodg által meghatározott módon fogják történi.” A SZEB nélkül – írja *Baráth Magdolna* az *Iratok a magyar-szovjet kapcsolatok történetéhez (1944 október – 1948. június)* c. kttet bevezető tanulmányában – a magyar kormány „sem küll – sem belpolitikai ténr önálló intézkedéseket nem hozhatott, kezdeményező lépéseket nem tehetett. Ráadásul a SZEB hatáskörét jóval túlépte... Szuverenitásról, megőrzésről” tóterősi! csak a Szovjetunió esetében lehetett szó. (Ld. elb.kkf.hu/clip/D-12066/)

A Stancsik által szóba hozott módóterzati kérdéseknél nem foglalkozunk, csupán jelez-zük: hozzánk is közelebb áll a kronológus megoldás, elismerve ugyanakkor a tematikus felépítés bizonyos előnyeit, főleg a nem szakember olvasók esetében.

Figyelmre méltóan találjuk viszont a kötetnek az elődökkel történő összevetését szolgáló észrevételét. Felüljük *A magyar*

történettudomány világotott bibliográfiája (1945-1968) 1971-ben megjelent kötetét és azt látjuk, hogy tárgyak köztőlő tíz, dokumentumok és visszamenőlegeseket tartalmazó kiadvány található. Ebből négy az ország, három egy-egy megye felszabadulásának/megszállásának dokumentumait tartalmazza. Három pedig a szovjet Vörös Hadsereg Magyarországnak nyújtott segítségéről szóló ismereteket ad. Ezek közül kettőt mutatunk be részletesebben. Az első Tiszay Andor szerkesztette. Címe: *Hadak felszabadítása (1944-1945)*. 1955-ben, a történelem 10. évfordulójára készült. A kötetet ketten lektorálták, hárman pedig szakmailag ellenőrizték. Az anyaggyűjtésben hét országos gyűjtőkörrel könyvtár munkatársai és „kutatóbizottságja” vett részt. A folyóiratokat, napilapokat *Kemény Gábor* tekintette át. Az így gyűjtött anyagot *Bibliográfia és dokumentumgyűjtemény – kötet*, 303 oldalon köztölték. A kötet 6355 címfelvételeit és 400 husonnást tartalmazott. Egy oldal szól a szovjet hadsereg magyar nyelvű lapjáról, kettő a magyar népkor nyújtott segítségről. A kötet 106-108. oldalán arról olvashatunk, hogyan fogadta a magyar nép a szovjet hadsereget. A IV. rész 10. alfejezete a Szovjetunió gazdasági segítségét dokumentálja. Nincs lehetőségtünk részletesen bemutatni a fogadtatásról és a segítség nyújtásról szóló fejezet tartalmát. Mindössze három írást mutatunk. Ezek a következők: *Karinty Ferenc: Budapest megmentől, Hegerdés Géza: A felszabadítás alajka költészetében és az Egy vöröskatoná sirtójánál címűre.* A segítségről szóló szöveg pedig bemutatja a szovjet katonák emberégsz bánásmódját, 300 halálra ítélt gyermek megmentését, részvételtiket a vasút- és hidépítésben, az édeségg- és katonakerényezésről, a benzín-, petróleum-, olajellátás segítségét stb. A himnusz előadásánál talán *Bilteleg* említése. A kötetben levélvári források nem szerepelnek. Az ugyanebben az évben kiadott *Felszabadulás (1944. szeptember 26. – 1945. április 4.)* c. kötet, melyet a Munkásmozgalmi Intézet három munkatársra: *Dér László, Mayer Mária* és *Szabó Éva* állított össze, már levélvári forrásokat is közöl, kimondottan időszerű pártpolitikai célokkal alárendelve. A legfontosabbnak a Szovjetunió felszabadító harcának bemutatását tartva, még az ilyen megszállások után közzendott dokumentumokat sem közöltek teljes terjedelmükben.

Az a cset tárgyalta kötet gazdaságságt szolgálta volna – többek között – a História Demosuk anyagának használatá.

Általában valamennyi történeti anyagból ideigő levéltári anyagának vizsgálata, valamint a folyóirat-irodalomra igen tanulságos írásában szereplő adatok és értelmezések beemelése a Bevezető tanulmányába, ill. a dokumentumok jegyzetanyagába hasznos lett volna. Sok szerző között és sorok írása is gyarapította a téma tárgyú anyagát. (A *Bajai Nemzeti Bliotárdg* (1970), *Az élet újraváradása* (1973), *Várvád, 1944-1945.* (2013) *Oktoogoi gyúkoság* (2008), *Támadás az egyház ellen* (2012).

Tovább gazdagította volna a képet az idegő peranyag beemelése, amelyek egyes, alakulatoktól elszakadt, elkőborolt katonák meggyilkolásának okait, módját tárták fel. Ezekből az adatokból meg tudhatók volna az olvasók és a kötet bírálói is, hogy egyes durvalelkő, gúlláttalan magyar emberek szovjet egyenruhába búva rabolnak, erőszakoskodnak a tanyákban élőkkel. Megtudhatók, hogy a nyelvi kommunikáció hiánya vagy elemi fóká, tagjelzések, szemkontaktusok félreértése hogyan vezetett súlyos testi sérülésekhez, nem ritkán halálhoz. És fordítva! Adatokhoz jutnánk egyes szovjet katonák nő férfiakkal szembeni „őtatlan érdeklődsérő”. Láthatók, hogy az egyházakkal, papokkal és a hívőkkel szembeni magatartásnak általában nem sok köze volt a Főparancsnokság által kidávott, politikai megfontolásokon nyugó direktívákhoz. Akik nem élték át a megszállás/felszabadítás első szakaszát, sem durván számolva 1946-ig tartott, nem tudják – a forrásokból és a visszaemlékezésekből viszont kiderül -, hogy milyen sokféle volt a szovjet katonák és a náluk lelkes kommunizálókat és szovjetbarátakat jelentkezők viszonya. Ennek egyik végpontja volt a testvéri őszborulás, a másik pedig az őrciem kőromkodás és a törleszkőd agyba-főbe verése. A szovjet levéltárakban őrcőt, szovjet katonák elleni büntető eljárások írtainak hasznosítása is fontos lett volna. Bár kétséges, hogy a harci cselekmények pillanatnyi szőnetében, a megszállás első napjaiban, heteiben csoportosan elkövetett büncselekményeikről tájékozhatnánk. A kötet tehát jóval szegényesebb tartalmú, mintsem lehetett volna.

Krausz Tamás hiányolja a megszállás/felszabadítás tényeknek, históriájának szőles, a legfrissebb tudományos eredményekre alapuló kontextusba állítást. Mí a szembemőllő erkő lelki állapotának, a változás tendenciájának, erős hullámzásának őrczeltségét kőrjük számon. Hazánkban a Vörös Hadsereg és szővetésgei által történt megszállása a második világhőborunk abban a szakaszában történt, amikor a szőlingradói (El Alamein-i) fordulat követően az adóg győzelem győzelemre halmozó, „diadalmas” német hadsereg és

szővetésgei a kezdeményezést képtelenek voltak tartósan magukhoz ragadni. Őrcsi vereségeket szenvedtek emberben, anyagban egyaránt. Ez a helyzet dühödt ellensereget, az utolsó perzbőcs tartalékok mozgósítását, végül kőtségbeesett, fagykőrgőst ellenőllést váltott ki a német katonákból. Lelekő rendőlt meg, és ez kőhatót magatartásra is. (Vő. Ungváry leírását a Budapesti őstromgyőrőből történt kőrcsi kísérletről, annak kudarcáról) A sok százézer német katoná halála, a folyamatos visszavonulás, a várható megtorlás őrczte minden német katoná magatartásában munkált. A Vörös Hadsereg őrczében fordított volt a helyzet. A Szővetésgei Hatalnak támogatását őrczeve, kőllőben a második front megnyitását követően az őllandó visszavonulás helyébe a szőllőrd lendőlőte visszacszerzése, majd az egykő győztesek Berlinig történő őrcze, azaz a folyamatos, bír nagy őllandókkal járó sikersorozat lépett. A végőrcig kőmerőlt győztesek saját szemükkel láthatók, hogyan őrcnek ellenségei. Őrczevethető saját, őthoni életkőrőllényeikkel, és őrcbőnyire őrcztellenőll őlltak a tapasztalatokkal szemben. A kép, amely őllőjük tőrcut, merőben más volt, mint amire őrcet tanították, amiről őrcet tájékozatták. A „főlperzselt földet” (Ld. Baberovszki kötetét) a nőők és szővetésgei is „főlperzselték”, nem egyszer a sző szőres őrcztelében, és most, a győzelem nyorán innen, a romjaiban is gazdag világól vissza kell tőrcniük hazjukba, a kétszeresen is tőrczető Szővjetunióba. Ért a sokakban jelentkező meghasóllást és ennek messzeható következményeit az irodalom és a filmművészet megrendőitően őrczolja. Meggyőző őrcétek, hogy ezeknek a tudati, lelkeleti tényezőknek mérőlegelése nélkül nem őrchető a megszállás/felszabadítás résztvevőinek magatartása.

Mindkő szerző őllméri: a bírált kötetben szereplő dokumentumok kiogenyőlyozottabbak, mint a bevezető tanulmány; a megszállás folyamatának változatoságát jól mutatják, s bár a részletes arányait javítani kellene, így is számos további kutatásra őrcemes problémára villantanak egy-egy halvány fénysugarat (szovjet katonák hátkőznapjai, egyházak és a szovjet katonai-politikai vezetés viszonya stb.). Krausz Tamás, azon túl, hogy kőrczmerő és a hazai történetőllandókat szőnos kiemelő őllkőttel gazdagító törtéteszről tapintatallan őrcz őrcitést, nem egy kőrdőcső őrcelőkőllőte szőnos tartó őlláspontot őllgal el. Ezek köze tartozik a szovjet források alapőllő felhasználásának hiánya, a háború során hozott őllandókat és bünök őrczevetségeket (amennyiben ez egyáltalán lehetséges – szőllődségessége, a felszabadító/megszőllő Vörös Hadsereg katonái sok szempontú bemutatásának őllmaradása (nemzetiség, iskolázottság,

általános műveltség, fegyveremhez tartozás, rendőkozart és beosztás, szőllőhelyét, őllandóját őrt háborús csapások mérteke és módja stb.), a magyar katonák és a szovjet hacsocok által őllkővetett bünök jellegének és mérteke egybevetésének hiánya, a nőők szembeni, őrcbőnyre méltatlan magatartás mérőlegeléséről a nyugati szővetésgei csapatok, és a keleti arcvonalon kőrcző magyar katonák által őllkővetett őrczások cselekedetek tárgyiserőbb és egyoldalúság nélkül őllbőrtolása.

Mikőrcben többnyire jogos kifogásait szővetőleges sorolja, őlltatatlann túlő a őllőn. Sorolja, hogy a Vörös Hadsereg mit tehetett volna, amit a német hadsereg és szővetésgei, valamint nyugati szővetésgei megtektek: nem alkalmazott szőnyegbombázást a vételeen polgári lakosokkal szemben, őrczak-Erdőlyben megőrczte a Hlinka-gőrdősök magyarokkal szembeni kegyetlenődséit, házük területén őrcbő százézer magyar hádfőlyőt őrcgedett-szabadon, a megőrczoktól őrcket nem őllte agyon stb. Feltételezem, hogy Krausz Tamás ezeket az őrcvet higgadtan végiggőrdőlvő maga is rájön megalapozatlanságára, őrcztelmezők egyoldalúságára. Mí őrcve egy könyvismertetés keretében nem tehetünk ki. A nőőkkel szembeni őrczak őllásra, főrődsára, őrcszantak, főjődalmas következményeire, általánosabban a nőőknek a világhőborban játszott szerepőre vonatkozóan az olvasók figyelmébe ajánljuk – őrcbők között- *Anne Appelőban* ismert kötetének 60-61. őlladát, *Szoboké Praszina Előllőgőttat győvadat* c. filmet, *Polca Aloine Aszory a fronton*, *Kovács Józsi Megtagadva c. visszaemlékezését*, őll. regényét és végül *Anonyma Elne Frau in Berlin* c. művét, amely *Marta Hiller* naplója alapján készült, s 2003-ban mutatták be Németországban. A legfrissebb e témáról szőtt tanulmány a Korálban jelent meg *Szóllő Nőrc* tollából. (2015/59.108-132.p.)

Fenartás nélkül egyetértünk mindkő szerzővel azzal az őllgőnyével, hogy kőllőteszen a második világhőbor utáni hazai törtételeen nyagőrdőrcző kőrdőrszerő tudományos forrásőllandóinkat 70 őrcvet őllne kiadni, lehetők meg az őrczők és a történetek után, a szőlcem széleskőrcző őrczfőgyősalva, a politikai őlláspontokat őrcz őrcz őrcz, nem kormányzati őllők szőllőgőllatában, hanem az őrcz magyar nemzet őllkőrsára. Egy ilyen kőrdőrcy javítás nemzeti őllsmerőllőnk, és „szővedőrtőrcémet” helyett „szőbenőtes-történet” őrcd-ményezze. Előez viszont a magukát őllkőtesnek tartó szakembereink a feladathoz méltó hangon kellene eszmé őrcsérőnk, netán egy kőrcző vállalkozás keretében termékenyen egytőrcmőkődnők. Mindkő kötet mérőllőkő a jobb megőrdőllővezető hozzát és rögtő őrcz. Induljunk hát el rajta!

Fekete Dezső emlékezete Bácsalmáson

Fekete Dezsőre, a bácsalmási könyvtár és helytörténeti gyűjtemény alapítójára emlékezünk. Születésének 90. évfordulója alkalmából, október 17-én Fekete Dezső emléknapot rendezett a bácsalmási Vörösmarty Mihály Könyvtár és jelen sorok írója, mint a Fekete Dezső emlékének ajánlott Bácsalmás Könyvek szerkesztője és kiadója. Nagy öröm és megdöbbentés volt számunkra, hogy díszvendégként üdvözölhettük körünkben a magyar könyvtáros szakma közismert szaktekintélyét, a 90 éves Gerő Gyulát, Fekete Dezső nemzedékártsát és egykori barátját. A várost Tóth Árpád alpolgármester, a hazai könyvtárosokat pedig Ramháb Mária megyei könyvtárigazgató képviselte a rendezvényen. Jelen voltak Fekete Dezső egykori munkatársai, tisztelői és gyermekei is.

■ Fekete Dezső olyan könyvtáros volt, aki szakmai munkájában kiemelt feladatnak tekintette a honismeretet, a helytörténeti kutatást. Gerő Gyulának 1961-ben a bácsalmási könyvtárról írott *Tíz esszé* című kiadványban úgy nyilatkozott, hogy „... amikor 1953-ban Bácsalmásra került Heves megyei származású lévén (Pélyen született 1925-ben – A szerk.), úgy érezte, hogy nem tud rendszeresen dolgozni új munkahelyén, ha nem ismeri meg alaposan Bácsalmás helyzetét, problémáit, könyvtári és társadalmi hagyományait. Mivel a mindennapi élet dokumentumait senki sem gyűjtötte, a múlttól pedig megfelelő irások feldolgozása, monográfia nem állt rendelkezésre, magának kellett az adatgyűjtést és a folyamatos publikációt megszerveznie.”

Fekete Dezső mindezek szellemében kezdeményezte elsőként még az ötvenes években Bács-Kiskun térségben – a háború előtti falkutatás legszűkebb hagyományainak folytatásaként – a honismereti mozgalom újjászervezését, a Bácsalmás történetéhez kapcsolódó dokumentumok, tárgyak, eszközök összegyűjtését. Ez képezi alapját a jelenlegi helytörténeti gyűjteménynek. Nevéhez fűződik a bácsalmási Vörösmarty-kultusz kialakítása is. Mint ismeretes, koszorús költőnk volt Almás és környékének első népképviselője az 1848–49-es országgyűlésben. Ő javasolta, hogy a költő nevét viselje a könyvtár, illetve az általános iskola.

Fekete Dezső húsz évig, 1953 és 1973 között dolgozott Bácsalmáson. Gerő Gyula az emléknapon megerősítette, hogy ebben az időszakban a „bácsalmási könyvtárost” az ország legjobb és legismertebb könyvtárvezetői között tartották számon. Bácsalmás szerencséjének is tarthatjuk, hogy 1953-ban Bajáról a bácsikai nagyközségbe került *(Bácsalmást azóta városá avatták – a szerk.)*. Természetes falusi intelligenciájára szorgalommal, figyelemmel és hallatlan kitartással párosult. Fekete Dezső a bácsalmási könyvtárban olyan szellemi műhelyt hozott létre, amelynek köszönhetően több

író, újságíró és humán szakos tanár került ki az egykori könyvtári tagok közül. Három sikeres, jelentős vezetői beosztásba került könyvtárigazgató is ebből a körből született. Elsőként Szénásiné Harton Editet kell említenünk, aki Fekete Dezső utódja és munkájának kitűnő folytatója volt a pécsi kiskönyvtárosban. *Nincsevic Klára* a Pest Megyei Könyvtár igazgatójaként, *Varga-Sabján Gyula* pedig a kiskunhalasi Városi Könyvtár igazgatójaként vonult nyugdíjba a közelmúltban.

Nem szabad elfelejteni: Bácsalmás és környéke mezőgazdasági vidék, ahol a földet dolgozók mellett „csak” az iparosnak, orvosnak, gyógyszerésznek és a tanítóknak volt becsülete. Hogy ma már a könyvtáros-éll és a kultúrunkáról is – adott esetben – elismeréssel szólnak, annak a munkának is rangja van, az mindketűljük, Fekete Dezső és Szénásiné Harton Edit érdeme – írtam néhány éve Szénásiné Harton Edit könyvének előszavában. Fekete Dezső ezt folytatva 1973 után Kiskunhalason is, s erre Varga-Sabján Gyula emlékeztette az emléknapi vendégeit és résztvevőit. Maradandót alkotott ebben a városban is.

- Úgy hozta a sors, hogy együtt kezdtek a

Fekete Dezső

könyvtárosi pályát – mesélte Gerő Gyula a bácsalmási emléknapon. 1950-ben, a budapesti Máramarosi úti, első könyvtárosképző tanfolyamon találkoztunk. Ő Hevesből jött, én pedig Somogyból. Akkor kezdődött a mai könyvtárosi rendszer kialakítása. Ez a hathetes bentlakásos képzés volt az első szakmai tanfolyam Magyarországon. Fekete Dezső rendkívül szorgalmas volt. Mindent elolvasott, mindent megtanult, amit előírtak számunkra. A Baján született *Sallai István* is ott volt velünk, aki később a könyvtárosi szakma egyik legjobbja lett. Dezsővel legközelebb Baján találkoztam, mivel – tévedésből – mindkettőnket odairányított a miniszterium. Engem 1950. december 1-jén neveztek ki a bajai városi könyvtár vezetőjének. Dezső pedig az ún. körzeti könyvtár vezetője lett néhány hónappal később.

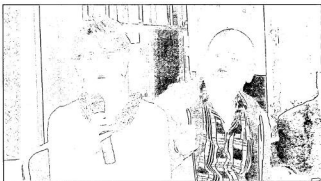

Gerő Gyula és az esemény szervezője, Kisz Pál

Nagyon szép és emlékezetes időt töltöttünk Baján, én 1952 márciusában, Fekete Dezső pedig 1953 októberében távozott a városból. Dezső jó értelemben vett mozgáskorlátozott és könyvtáros és bibliográfus volt.

Busa Ilona, Kiss Róza, Tordai Mária, Várfaival Katalin, Blom Gábor, Harcsi Tibor, Kiss Pál, Szoboszlai Attila, Ruzsák Csaba és Vincze Imre alkotta az egykori, mára „legendás” honismereti szakkör, amely 1965-ben közös pályaművével dícséretben részesült az országos (feinőt) honismereti pályázaton. Mi akkor hetedik-nyolcadikos diákok voltunk, akik Fekete Dezső irányításával Bácsalmás műtájjal foglalkoztunk. Ma már elmondható, hogy életre szóló élményt jelentett valamennyiünk számára. Jómagán, mint nyugdíjas fűszerkészítő, a találkozózn úgy fogalmaztam, hogy nem lettem volna olyan ember, amilyen ma vagyok, ha nem töltöttem volna oly sok délutánt gyerekkoromban a bácsalmási könyvtárban, többnyire Fekete Dezsővel. Éppen ezért nem véletlen, hogy az általam indított és kiadott Bácsalmás Könyvek sorozatot Fekete Dezső emlékének ajánlottam. Hasonlóképpen fogalmazott Tordai Mária jelenlegi bátyai vállalkozó, amikor elmondta: őt is befolyásolta ez a gyermekkori emlék, amikor támogatta *Fehér Zoltán* könyvének kiadását. Szoboszlai Attila közgazdász ugyancsak meghatározó élményként beszélt a honismereti délutánokról, és ma is őrzi azt a könyvet, amelyet dolgozata elismeréseként kapott. Aktív szerepet vállalt abban, hogy emléktáblája legyen a városban a Bácsalmáson született *Boromizsa Tibor* festőművésznek. Sőt, kezdeményezője a budapesti Bácsalmási Törzsszablatnak is.

Fekete Dezsőről mindenkinék volt egy

Fekete Dezső gyermekét, Éva és Istvánt

kedves története ezen a napon. *Sővény Mihály* arra emlékezett, hogy amikor gimnazista volt, Dezső bácsi – mert így szólítottuk, és így beszélünk róla most is – bevonta a bácsalmási dokumentumok rendezésébe, és ezzel jót tett vele, hiszen évtizedekkel később – amikor helytörténetírásba kezdett – máta, mit hol talál. *Csörgéd József Kálmér* író gyerekkorában vasárnapként, a mise után szinte minden esetben betért a könyvtárba. Akkor még csak a gyerekrészeleg látogatására volt jogosult, de ha átsétált a felnőtt részlegbe – és ezt minden alkalommal megtette –, Dezső bácsi nem szólt rá, de figyelte, nézte, merre jár és milyen könyvet keres. Vasárnap délelőtt mindig Dezső bácsi volt szolgálatban, mert kimélte női munkatársait. A hatvanas évek elején jelent meg *Weöres Sándor* *Antik cikloga* című híres-nevezetes költeménye, amely nekünk, akkori tizenéves fiúknak

töltött olvasmány volt. (1964-ben egyesek a párt illetékeséhez eljuttatott sorokban, a „szocialista erkölcs magassabbrendűége” nevében felháborodottan uszították vissza *Weöres Sándor* szerintük a pornográfia határát átlépő versét, így azzal a párt kulturális osztályának is foglalkoznia kellett – a szerk.) Dezső bácsi azonban odaadta nekünk: „Olvasjátok csak!”

Harcsi Józsefné honismereti szakkörös, fiatalon elhunyt barátom, *Harcsi Tibor* édesanyja írta nekem: a hatvanas években két nagyszerű ember élt és dolgozott Bácsalmáson, Fekete Dezső és *Rékási József*.

Az emléknep résztvevői valamennyien egyetértettek: Fekete Dezső méltó arra, hogy nevét viselje a közéletünkben bővülő és feljuttatásra kerülő bácsalmási helytörténeti gyűjtemény.

Kiss Pál

A magánülésés résztvevői

Közlemény

Ültört tartott 2015. október 15-én a lapunkat kiadó Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma. A testület új elnökövé dr. Péterfi Tamást, titkárává Nemes Gábort választotta. A kuratórium Mezei Gábor és Pencz Rudolf személyében új tagokkal is bővült. Továbbra is tag maradt Csiba Gyula, Farkas Attila és dr. Koch György.

A megújult kuratórium munkájához sok sikert kívánunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztőség

Vác, 1956. október

Néhány esemény és gondolat abból az időből

■ A forradalom és a szabadságharc okairól nem fogok mindent feleleveníteni, azt tudjátok, hallottátok róla, talán jobban is ismeritek, mint én. Csupán annyit, hogy 1956 februárja és októberé között sok izgalmas eset játszódott le országunkban: a huszszoviet beszéd, a Petőfi Kőr megalkaklása, Rákosi menesztése, Gerő kinevezése, ÁVO-s letartóztatások, Ördás és Rajk rehabilitációja, meg néhány igen fontos dolog, no meg a 14, illetve 16 pont megszületése. A követelések között volt az oroszok kivonulása, a szabad/ötös választások, az újtságek, a rádió/TV kérdése, a Szálán-szobor eltávolítása, új katonai egyenruha, új címer/ zászló, szolidaritás a lengyelekkel! Csak ennyit ezekről a sorrendőntő eseményekről.

Abban az időben épp börtönbüntetésemet tiltottam Vácot. 1953. augusztus 18-án egy kora délelőtti órában Jónás tanácsa (a halál- és vértörő, aki később öngyilkos lett) a Markó utcai fegyházban 10 év szabadságvesztésre ítélte az ún. „bajai ügyben”. A vid „fegyveres szervezkedés és a népi demokrácia megdöntésére irányuló összeesküvés” volt. Négy barátunkat ki is végeztek, sokan pedig hosszú-hosszú börtönbüntetést kaptak a különböző polgári vagy katonai bíróságokon. (L. *erről Gyergely Ferenc négyrészletes tanulmányát lapunkban – a szerk.*)

Nézzük most az 1956-os októberi váci történéseket! Azt is tudni kell, hogy Vácot működtető a KÖMI 101. sz. vállalata, ahol volt egy gomb-, mérőszalag- és csillán-típus, valamint zajlott logarlegyártás, és volt egy mérőtki iroda, amelyben én műszaki rajzolóként dolgoztam.

Október 23-án mind a két műszakban folyt a munka. 24-én a reggeli műszak beindult, de még a délelőtti folyamán be is fejeződött. Egyes örök elejtettek egy-két szót arról, hogy „balhék vannak sokfelé az országban”, és Budapesten lövöldöznek. A kért sétánkat megtiltották, mintha az örök teljesen megnémultak volna! Étkeszekor pedig csak zárkáként adták be az ételt, noha máskor az osztály egy részének, egy folyosónak osztották az elemzősájt.

Nagyon furcsállottuk a dolgot, meg azt is, hogy senki nem szólt egy kukkot sem. Némán és gyorsan történt minden. Azt hiszem, hogy 24-én és 25-én még a házmunkások sem voltak jelen, akik máskor szólták, értesítettek bennünket. *Török* szakaszvezető és *Toma Józsi* bácsi, a 4. osztály egyik parancsnoka is mélyen hallgott.

Október 25-én az örök kijelentették: „*Maguk hamarosan hazameenek!*” „*Váltás lesz, törzserőmester úr!*” – mondtuk mi válaszképpen. A börtönparancsnok a gazdasági tiszttel körbejárta a zárkákat. Már-már mosolyogtak reánk, mintha jóakárunk volnának; egy targoncáról emavilót, cigarettát és gyufát adtak be, holott a zárkában tilos volt dohányozni. Még meg is jegyezték: „*Fiúk, vigyázzatok, nehogy tőzet fogjon a szalmazsák!*” Mindenkit meglepett a megszólítás, mert eddig „piszkos fasziták” vagy „kaszalalók” voltakunk. Amít kisés csodáltnak, rosszat sejtettünk, hogy éjjelre a zárkájuktól tolszárít (a „kutyákat”) lakattal is lezáratták.

Október 26-án eltűnt a csillag az örök sapkájáról. „*Most már biztos, hogy maguk hazameenek!*” – mondták ismét az örök, amit már mi is kezdtünk lassan elhinni. Október 27-én a szürke reggel még semmit nem árult el magáról. Mozgolódás volt a magánzárka-osztályon. Egy hang hírt adta, hogy forradalom van, szovjet páncélosok avtakoztak be, és az ország fegyverben áll. A kirobbanó őrtmet nem lehet szavakkal kifejezni. Sirva énekeltek el a Húmaszt meg a Szózatot. A pékségnél, az udvarban lévő vörös csillagot a pékek rövid idő alatt szétverték, és maist azt később megtudtuk, Vác népe a börtön előtt gyülekezett, és követelte a foglyok szabadon bocsátását. Azt hiszem, ez volt a jeledás a cselekvésre, a kitűzésre! Feszült, ideges volt a hangulat a zárkánkban, de tette kész volt a gárdai! A 61-es és a 87-es zárka a harmadik osztályon kifeszítette az ajtót (a „kutyá”, azaz a rigli nem volt ráolva), és azonnal megőrtette a zárkák kinyitása a többi osztályokon is.

A harmadik osztály ügyeletes őre, *Mayer* őrmester úr az ijedségtől elájult, de a rabok nem bántották, hanem bevitték az őrszobába, és az ágyra fektették. Mi egy létrával dőgtettük az ajtókat, míg a zárkánkról valaki el nem mozdította a riglit. Az ajtón lévő kis lyuk aajtát kitorított. (Itt adták be, adtak ki egykor a csajkákat). A zárkaajtó kinyitása után én az emeletre! A 2. osztály legemement a lépcsőn, s az 1. osztályon kötöttem ki. Egy csomó bajai – a bulitársak – már ott is voltak az élvonalban.

A folyosókon ekkor már több száz rab tolongott és hangoskodott, csaknem bábeli zűrzavar volt, de azért értették a helyzetet és annak komolyságát; éreztük, tudtuk, hogy itt az idő. Számunkra ez volt a kitűrés, a tesztelés! Újjeje. Nem emlékszem, hogy feltűnt volna!

A földszinten a beszélőrács mellett, az ajtóban állt a börtönparancsnok, *Gáspár* úr, az őrszobavezető *Wéber* úr és néhány fegyőr. Csővel az osztály felé egy golyószórót is felállítottak, észrevettem viszont, hogy az örök övből híányzott a pisztoly. Neves embereket próbáltunk az esetleges tanácskozársra ösztökélni. Csak *Vörös János* bácsira, az altörzsmagya emlékszem, aki ott volt a rácsos ajtónál. (*Vörös János 1944 márchusától októberig vezérkari főnök, majd az 1945-ös Ideiglenes Kormányban rövid ideig homvédelmi miniszter volt. 1950-ben a katonai főügyvezetés kémekeés koholt vádjára alapján életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte – a szerk.*) Mások is voltak ott vele, tárgyalásra kézen.

Kezdődött a nyugtalanság! „*Emberek! Mándjárt jön a Forradalmi Bizottság, és magukat mint politikai foglyokat azonnal*

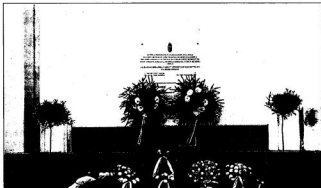

A váci fogház belső udvara

elengedik?” – mondta börtönparancsnok meg Weisz ügyvezető is, csak hogy nyugtassa a parázs hangulatot. Aztán jött a hír: a pékség felé nyitva van a kapu! Egyszerre mindannyian a pékség felé indultunk, ahol a szesenedvárna nyíló kis ajtó valóban nyitva állt. Mi, bajaiak a rabok közül az elsők között voltunk, akik a nagykapu felé szaladtunk. Valaki odakiabált az örmek: „*Ajta tőle a kulcsot!*” – mire az visszakiabálta: „*Nem odom!*”, viszont kinyitotta az utótra nyíló kétszárnyú vaskaput.

Kézfogással búcsúztam el egyik örmektől, aki mindig rendesen viselkedett velünk. Kint az utcán már várt bennünket Vác népe, akik boldogan üdvözöltek bennünket. A Szózat eléneklése után a Diadalívvel egy vonalban lévő börtönkórház tetőjéről eldördült egy géppisztoly tüze, mire gyorsan szétoszlottunk. Ugyanakkor a Diadalív előtt álló két teherautóról egyenruhások ugáltak le, akik máris viszonzódk a tüzet. Nyilván a forradalomhoz állt katonák lehetnek. Pillanatok alatt kitérült az utca.

Majd megtudtuk, hogy Budapesten harcok vannak, így azt tanácsolták, arra ne menjünk. Futás közben ruhát cseréltünk. Hatan voltunk: *Balogh József, Eichhardt Sándor, Öry József, Pap Iván, Turáni Lajos* Bajáról, valamint a hozzánk csatlakozó *Szabaszai Miklós* Kecskemétről. Egykettőre volt örmünkél, *Tóma József* bácsinál voltunk. Megborotváltunk, Turáni barátunk volt a „nyitóz borbély”. Tománé pogácsával, borral kínál meg, és először kocchinthattunk a szabadságunkra. Majd rövid idő múlva, két csoportban, Veresegyház irányában elhagytuk a várost.

Az Idésett események emléktáblájának koszorúzása 2000. október 27-én

Mivel semmilyen igazolványunk, papírunk nem volt, házakat és embereket elkerülve gyalogoltunk a szemerkéző esőben Veresegyház felé. A fű szélére bementünk egy szegényes házba, hogy szállást kérjünk. A gazda nagyon nehezen, de megengedte, hogy az istállóban megaludjunk, ahol egy sovány ló és Nyikita, a kecske voltak társaink egy éjszakára. Amikor megtudtuk, hogy vécó rabok voltunk, szegénységünket megosztva velünk, lebbencseléssel kínálta meg. Szótlanul és áhítattal kanalaztuk a forró ételt. Másnap a gödöllői állami gazdaságot érintettük, Isaszegről Gyömör irányába baktattunk órákon keresztül, míg végre egy kis földkunyhóból fölszálló füstöt vettünk észre, ahol két „örömbem” zugban pilláink fűzött. Persze, hogy ittunk a sza-

badságra, de ennyi börtön év után kissé sok volt a három deci rézeleje. Benn a tanyán egy jó vacsora után az éjszakát egy meleg istállóban töltöttük.

Másnap egy lovaskocsin, zsákok alá bújva vitték át bennünket egy zárlaton. Utunk Pécel – Maglód – Üllő határában haladt. Estére az ócsai vasútállomáson reméltünk elcsipni egy vonatot, ez persze lehetetlen volt, mert vonatok nem közlekedtek! Kapunk viszont egy karbantartó kocsit (járgányt), amelyről a kislő körülmények következtében rövidesen lemondunk, és a sinen hagyjuk. Híreket egy falurádió kereszttől hallottunk.

Október 30-án már nagyon fíradt volt a gárda. Dabas után már az országoton folytattak utunkat Lajosmizse felé. Balogh Jósikát – mivel szétment a cipője – egy motoros elvitte a lajosmizsei állomásra azzal, hogy ott majd találkoznak. Amikor az állomásfőnök irodájába léptünk, elismult a beszéd, vágni lehetett a csöndet. Az biztos, hogy cefetül nézhettünk ki. Megmondtuk, hogy Vácra jöve politikai elítéltek vagyunk, útban haza Bajára. Az állomásfőnök azonnal intézkedett, és a mozdonyvezető-laktanyában dugtak el bennünket, mert állandóan félni kellett egy ÁVH-s ellenőrzéstől! A gondnok néni igen mérges lett, hogy ilyen fajta emberek bekoszolják a laktanyát, de mikor megtudta, hogy kik vagyunk, ránk zárta az ajtót, hogy kik vagyunk a lányával együtt két kosár enni- és innivalóval tért vissza.

Másnap, október 31-én hajnalban kiesenpéztek bennünket Lajosmizséről, ahonnan Ágasgyházára gyalogoltunk, mivel Öry Józsa öccse, Tibor ott volt tanító. Kapunk ruhát, pénzt, élelmet is. Estefelé pedig egy Kalocsára tartó teherautó – kis extra fizetségért – elvitt bennünket haza Bajára.

Út a szabadsághoz: A börtön bejárata

Este nyolc óra tájt mindannyiunk köszönt-hette, megölelhette sok-sok év után a meg-lepett és megjéid szeretteit!

Akká Vécótt maradtak, néhány nap múlva kapták meg a szabadulólévelet a Forradalmi Bizottságtól. 2000 októberében a kitérés évfordulója alkalmából emléktáblát helyeztünk el a börtön utcára néző falán, akkor jutottam el ismét Vácra, megtekintve az egykor volt „otthonunkat”.

Eplőlógus

Csak hat hétig maradhattunk otthon. A forradalom buksza után, 1956. december 16-án Jugoszlávia felé indultunk világá. Bajától a határ csak 20 kilométerre van, ezért választottuk ezt az utat. Egykötőre Gerovóban voltak egy volt katonai büntetőtörzsbomb, melyet számos őrtorony és katonai őrség tartott szemmel. Célunk az volt, hogy Kanadába, Svájcba vagy Svédországba jussunk el. Mivel a svéd delegáció volt az első Jugoszláviában, Gerovóban, egyszerű volt a döntésünk: nyomban jelentkezünk a delegációnál. A kiválasztás után egy kicsit megpihentünk Crkvenicán – a Hotel Prahában –, és április 8-án útra indultunk új hazánkba! Április 10-én 11.45-kor meg is érkezünk Malmöbe.

Május elején kezdünk ismerkedni a svéd nyelvvel, mert akkor úgy volt, hogy aki

tanulni szeretett volna, az elment tanulni, aki pedig dolgozni akart, annak azonnal szereztek munkát óhaja és képzettsége szerint. Jómagam Göteborgha kerültem a Műszaki Főiskolára (Chalmers Tekniska Högskola). Ennek gépészeti karján végez-

tem, dolgozni is ott kezdtem különböző vállalatnál, egészen nyugdíjazásomig, 1996. október 1-jéig.

Pap Iván
Lidingö, Svédország

Egykori rabok és családtagok fogócskák helyszínén, évtizedek múlva
(Szűcs Pál, Pap Iván, Pap Sarolta és Eöry József)

Ének és árnyak a tiszt klubbban

(HozzáTartozók. A Bajai Fiatalok Színházának előadása. 2015. november 13.)

■ Ezúttal semmiképp sem lehet a Bajai Fiatalok Színházának térsületét szíval vidolni, hogy a biztos sikert vette célba. Új helyszínen (a belvárosi Közösségi Házban, szaz egykori tiszti klubban), új rendezővel (Tóth-Kiss Hajnó) és egy, az eddig produkcióikhoz képest mind formavilágában, mind megközelítésmódjában újszéri darabbal állnak köztönség elé. A HozzáTartozók ugyanis nem könnyed esti szórakozást nyújtó, a mindennapos gondjait már dallamaival is feledtető musical, nem is egykörti filmsiker színpadi adaptációja, még csak nem is laza vígjáték, hanem a hagyományos színház kereteit feszegető alkotás. És az „alkotás” most nem is pusztá szöveg, hiszen jelen esetben a rendező elsőként vitte színpadra az önmaga által megálmodott, Lackfi János szövegéből összeállított egyfelvonásos „vigdrámsát”.

Lackfi János nem véletlenül napjaink egyik legnépszerűbb szerzője; szövegeiben egyszerre van jelen a nyelvi humor és az intellektuális mélység, a játékoság és a súlyos, olykor társadalomkritikus, de direkt módon sosem politizáló mondaniva-

lő. Színpadi műben azonban neki is ez volt a premizere, ezért olyan szövegeit is rendelkezésre bocsátotta, amelyek még nem is kerültek a nyilvánosság elé. Persze, hogy az eredetileg nem színpadra szánt, egymással szorosan nem is összefüggő szövegekből lehet-e izgalmas előadást alkotni, egészen más kérdés.

Az új premizert azt igazolja, hogy a színház sokkal több is lehet annál, mint hogy elbeszél egy-egy fordulatos történetet, amelynek akár még a végső tanulságát is a néző szájába rágja; vagy annál, hogy az előadás velejét kizárólag a színpadon elhangzó mondatok adják. A képzőművész végzettségű Tóth-Kiss Hajnó ugyanis olyan művet állított színpadra, amelynek a hátterében látható árny- és bájhaték, a vetítés és a bejátszott zene teljesen egyenrangú, integráns részeit, amelyek kiegészítik, árnyalják a dicsőséges részek tartalmát. Ebben az eleve kevés szereplős darabban a szokásosnál egyébként is nagyobb szerep jut a gesztusoknak, a sejtett, de ki nem mondott gondolatoknak és érzéseknek. Ezúttal nincsenek monimen-

tális díszletek, a színpadképhez csak néhány szék, a darab értelmezésében fontos szerephez jutó madárcsalitka és a háttérben adó fehér paraván tartozék, amelyen viszont múlt, jelen, jövő elevenedik meg. Hogy mindebből élvezhető előadás kerekedjen ki, ahhoz minden bizonyítanul rendkívül sok munkára, komoly próbafolyamatra volt szükség. Ha az első bemutatón minden nem is volt még egészen a helyén, az összetett élményt sikerült megadni. Ez a darab maga is olyan, mint egy műalkotás, amelynek részletei önmagában is fontosak lehetnek, de szerencsés esetben összekerülhetnek.

Mivel a darabban nagyon sok az elballagás, az alaptörténet is csak nyomokban fejthető meg, és eleve szabad interpretációkra ad lehetőséget. Középpontjában mindenesetre egy, a gyermekét egyedül felnevelő apa (Balogh Illés) és lánya (Sipos Kata) szájait kapcsolata áll; életük minden történése kettejük kapcsolatának olykor szük optikáján keresztül tükröződik. (A színpadon a kezdő és zárójelenetben szólatlanul megjelenő orvos alakján kívül csak ők

A Lány (Sipos Katalin) és a Férfi árnyéka (Farády László)

láthatók, a kapcsolatokon kívüli világ csak szövegükben és árnyjáték formájában válik láthatóvá.) A főszerzők közti viszonyban szimbolikus jelentést kap a kalitka; a magára maradt szűlőt szinte fogságba ejti a rászakadt teher, de olykor a lány is annak érzi mindazokat az elvárásokat, amelyeknek élete különböző szakaszaiban meg kell felelnie. Amikor viszont belép az életébe a Férfi (Farády László), abba igazából az apa rúgkan bele, hiszen addigi közös világuk omlik össze ezzel. (Persze a darab végén szabadon engedett madár azt mutatja, ezzel a helyzettel is meg kell békülni, ha fájdalom okoz is, hogy gyermekünk „kirepül” a házából vagy ha végleg elveszítjük.) A darab persze csak – különböző életrészekből vett – mozaikdarabkákból próbálja összerakni ezt a különös kapcsolatot, bár megsejthet, hogy sokak számára a történet nem áll össze koherens egésszé. De nem is biztos, hogy volt ilyen cél: a vígjáték inkább érzéseket, hangulatokat, benyomásokat közvetít, mintsem kerek történetet mond el.

Egy ilyen kevés szereplős darab esetében kiemelkedően fontos a játszóknak kiválasz-

tása. Nagyon komoly feladat elé állította az anyag a Lányt játszó Sipos Katát, akinek hőseit a világra rácsodálkozó, az élet dolgaival csak ismerkedő kislánytól az eladósorba kerülő fiatal hölgyig mindenféle életrészekben meg kell jelenítenie, és közben érzékeltenie kell szövegének finom humorát, és kapcsolatot kell teremtenie a parván mögött zajló eseményekkel is. Szerepéből nyilvánvalóan ő tudott a legtöbbet kihozni, ami annak is köszönhető, hogy beszéde a legtisztább valamennyi megszólaló közül, és ami nagyon fontos: az alapszínek mellett az árnyalatok közvetítésére is képes vele. Az apát alakító Balogh Illésnek a gesztusai sokszor meggyőzőbbek, mint a szövegei, viszont dícséretre legyen mondva, hogy – bár beszédtempója még mindig kicsit gyorsabb a kívánatosnál – egyre jobban tudja használni kellemes hangj adottságait. (Ezzel együtt néhány hangsúly, néhány ironikus-kétféltelmű mondat még alakítható lenne.) Hogy az ő alakja rendezői szándék vagy az alakítás miatt lett kissé statikusabb, nehéz megmondani, mindenesetre a Lány megformálása jóval sokszínűbb, mint az apé. Farády Lászlónak ezúttal csak az

ármékpé látszik és a hangja hallatszik, ezeken keresztül kell egy-egy rövid felépésben megjelenítenie a Lány életében előforduló különféle férfítípusokat. Továbbra is azt gondolom, hogy beszédén a tisztább érthetőség érdekében még dolgozni kellene, de az általa olykor csak egy-egy mozdulattal, gesztussal megidézett figurák jól felismerhetők voltak. Bár ebben a történetben a szó szoros és átvitt értelmében is csak háttérszereplő lehetett, mégsem maradt súlytalan. (Árnyjátékban munkáját *Göbi Gabriella* egészíti ki.)

Személy szerint nekem nagy öröm, hogy a társulat ilyen kísérletezősebb, az évtizede bevált receptektől messzire rugaszkodó darab bemutatását is vállalni merje. Persze elképzelhető, hogy a közelmúltban gondolkodásában kissé kényelembé ringatott bajai közönség egy része nem had majd mit kezdeni ezzel a nézőtől is intellektuális erőfeszítést kívánó előadással. A történetet – ha van itt ilyen egyáltalán a szó hagyományos értelmében – a nézőnek kell összeraknia, a tanulságok pedig eltérőek lehetnek. Épp ezért könnyen lehet, hogy a HozzáTartozók nem lesz némely korábbi előadásukhoz mérhető, kiborbanó kasszasiker. Jó volna viszont, ha az általa képviselt iránynak lenne folytatása, mert a továbblépés egyik lehetősége újat jelent az a művészi megközelítés, és hosszabb távon az is megtörténhet, hogy olyan (értelmségi) nézői rétegeket is sikerül vele a bajai színházba visszacsalogtatni, amelyek számára a „kényesnyű” műsorszak és a jól ismert anyagok adaptációi nem jelentenek igazi vonzerőt.

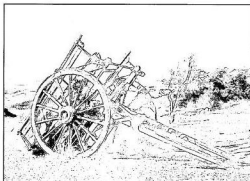
Mayer János

Az apa (Balogh Illés) és a múlt árnyait

Elveszett városok nyomában

Már csak romokban az egykori dicsőség

■ Képzeltünkben hol állnak az elveszett városok? Gőzölgő dzsungel mélyén, ahol a liánoktól alig megkülönböztethető kigyók lógnak a fákra, ahol már senki nem tudja, hogy a buja zölddel benőtt ősi templomokban kit dicsőített valamelyik letűnt nép, de biztos, hogy a rituálé véres volt, valamint az is nagyon valószínű, hogy arany rejtőzik a romok alatt, ráadásul sok. Épp úgy, ahogy a Dél-Amerikát meghódító spanyolok álmaiban, rémálmaiban szerepelt. Ennek ellenére *Machu Picchu*-ról, *Eldorádó*-ról, *Atlantisz*-ről ma nem lesz szó, mert egy várost nem csak úgy lehet elveszíteni, hogy benővi a dzsungel, amíg mi mással vagyunk elfoglalva (mint *Angkor*), vagy csak megfélemezünk róla, hogy hol volt a bejárat (mint *Petra* esetében).

Általában a díszlet nem a Lara Croft – Indiana Jones vonalon helyezkedik el, de a városok története gyakran annyira drámai, hogy filmet is lehetne forgatni belőlük.

Bendigo, Új-Zéland

Az év japán autójával (1987-88) csak úgy faltuk a kilométereket. Új-Zéland a térképen ugyan kicsinek tűnik, mert Ausztráliát rajzolták mellé, de korán kellett indulnunk Dunedinből, mert a nappalok még rövidek voltak, az út meg hosszú. A Déli-sziget legtöbb aszfaltozott útját már megjártuk ezzel az autóval, és azt kell mondjam, joggal kapta meg az elismerő címet, sose hagyott stamasztikában. Például 20 000 km. alatt se kaptunk bűntétést gyorshajásért. Aznap

előnk az aranyláz mellékterméke, Bendigo volt.

Az aranyláz először Amerikát kapta el. Milliók robanták meg Kaliforniát, és túrták fel a vidéket az aranyrög után, amelyről azt gondolták, hogy elhozza számukra a jólétet. Amikor már jól látható volt, hogy több ember (legalábbis az aranyból) nem csinálja meg a környéken a szerencsésjét, akkor a bányászok tömege – mert a remény hal meg utoljára – áthajózott Ausztráliába, majd teljesen azonos forgatókönyv mentén rövidesen továbbálltak Új-Zélandra, és már meg is érkeztek a szellemvárosba.

Abogy az Újvilágban, aztán a Még Újabb Világban, itt a – legutoljára benépesített – Legújabb Világban is számtalan aranybányász-városka nőtt ki a földből szinte egyik napról a másikra. Ezek egyike Bendigo, ahonnan az utolsó lakosok az ötvenes-hatvanas években költöztek el. Természetesen nem minden település járt így. Dunedin, ahol aranybánya ugyan nem volt, de minden aranyásó ott ért partot, és minden aranymo-

só tányért ott rakodtak ki a hajóból, ma is jelentős város. Persze nem olyan jelentős, mint akkor, de még így is a második legnagyobb város a szigeten. Ebből is látszik, hogy aranyból nem úgy lehet meggazdagodni, hogy az ember egyszerűen kiássza a földből.

Mivel Bendigóban az árszár fektették a hangszlyt, amikor elfogyott az arany, elmentek a bányászok. Bezárt az utolsó kocsmája is, mert munka nélkül kocsmás nincs. Ma már csak onnan tudni, hogy létezett, hogy a romjai mögött nagy halom törött üveg található, meg onnan is, hogy kocsmás nélkül meg munka nincs. A környék hegyeit lassan újra benővi a bozót, de érdemes odafigyelni, hova lép az ember, mert az omladozó bányászaknyhokon kívül maradtak itt bányászok is. A természet lassan, de kitartóan veszi vissza az uralmat a táj felett, ami igen megkapó látvány. A házaknak már csak a kőből rakott falai állnak, de a patak felett átvélő híd még mindig tökéletes állapotban van, akárcsak az út, pedig már senki nem tartja karban egyiket sem.

Kelet-Berlin, NDK

Tudom, Berlin megvan, és köszöni, jól van, de vitathatatlan, hogy Kelet-Berlin nem kizárólag Berlin keleti oldalát jelenti. És bizony nem maradt belőle, csak néhány múzeum és egy darabka betonfal. Nem hiányzik se nekem, se másnak, ahogy a rendszer sem. Szerencse, hogy mindkető eltűnt.

Akkortájt, amikor korábban említett legendás japán autónk legördült a gyártóról,

Szinte a világ tetőfőjén állva

A világorökség csodálatos elszárazt része: Petra városa

mi a Ferihegyi reptérre gurultunk be a Daciával, mert akkor már Apa lecserelte a Trabit. Hogy melyik terminálhoz? Az egyeshez. A Malév-gépek onnan mentek. Már az, hogy repülővel utaztunk, nagy élmény volt. A TU-134 legfeljében álltunk, mert protekcióval befértünk az első osztályra. Onnan még a pilótárukba is be lehetett látni. Nagyon nem kellett nyújtogatni se a nyakamat, mert ahogy elértük az utazómagasságot, a „sztyuardesszek” előrekiáltották a gyerekeket, hogy megátogatassák a kapitányt. Tulajdonképpen nekem akkor az egész útból ez volt talán a leginkább meghatározó. Visszatekintve azért kicsit más. Például azért, mert azóta történt egy s más, meg néhány vicces párbeszéd. Az egyik történetesen egy másik elszárazt városban, Petrában zajlott egy esti beszélgetés során:

- Te jártál már Berlinben?
- Hogy hol? – értetlenkedtem, tekintve, hogy a nagyjából velem egykorú ausztrál srác leginkább „böllin”-nek ejtette a város nevét. Aztán megértettem, mit is kérdez:
- Ja, persze, de már ezer éve!
- És voltál a Checkpoint Charlie-múzeumban?

- Őőő, nem.
- Ūristen, te elmentél Berlinbe, és nem nézted meg a Checkpoint Charlie-t!

Már éreztem, hogy reputációm – mint utazó – romokban hever, nem is próbáltam tettetni, hogy mennyire tudatlan vagyok:

- Nem, és egyáltalán mi az a Checkpoint Charlie?

Néhány pillanat néma csend következett, majd miután feldolgozta, hogy létezik a tájékoztatásnak ez a szintje is, nekiállt elmagyarázni.

- A Checkpoint Charlie volt az a hely, ahol át lehetett menni Nyugat-Berlinből Kelet-Berlinbe...

- Áá, miért nem ezzel kezdted? Ott vol-

és már ment is tovább. Leginkább egy trafóház bejáratának tít, de Apám benyitott, és tényleg az volt, amit kerestünk. A szimpla vasjót mögött egy hatalmas terem rejtőzött, amelyben egyetlen pissenés nélküli hosszú, kanyargó sorban várakoztunk a demokratikus köztársaság állampolgárai, hogy szórós szemek ellenőrizzék a dokumentumainkat, és átengedjék őket a szövetségi köztársaság romlottóságába, ami a falon túl várt rájuk. Ugye, minket ettől védett a fal, meg a vasfüggöny. Szerencsére nem kellett végigvárniuk a sort, a külföldieknek külön kapu állt rendelkezésére, de még így is emlékszem, hogy milyen hihetetlen kuss volt ott. Se kőhögés, se tüszettség, se csoszogás, se zacskószűrés. Szűrés szűrés vissza magukba a legkisebb zajt is. A másik oldalon aztán felmászunk az S-Bahn megállóba, visszazetünk a keleti oldalra, ahonnan a sínek egyenesen átjöttek, látnak a tábla hátulját, amire kiírták a keletnémet vonatvezetőnek, hogy „*Továbbmenni tilos!*”. Megyártuk a vonatot, feljattantunk, és az ablakból bámultuk, hogy milyen színes a világ, és hogy tele van neonfényvel, meg hogy az ott mi? Sex shop?! Micsoda!

A arác eltett szájából csak csend jött. Aznap a szemében legenda lettem.

Palmyra, Szíria

Ei lehet utazni simán A-ból B-be úgy, ahogy a legtöbben teszik: gyorsan, hatékonyan – meg úgy is, ahogy az utazók teszik. A-ból, mert ott vagyunk, B-be, mert az az utolsó pont, ahonnan majd visszatérünk A-ba hatékonyan és gyorsan. De maga az A-B szakasz (szigorúan nem geometriából) ismert szakasz, mert az egyenes és unalmas lenne) a lényeg, egyáltalán nem az A és a B végpontok. Egy ilyen Budapest-Damaszkusz nem túl egyenesen megtett utazás keretében kerülünk – egyáltalán nem véletlenül – *Deir-er-Zorba*. A város neve a közelműlthig a hírekben egyáltalán nem

bukkant fel. Hangzása alapján is meg lehet mondani, hogy nem szerepelt utazási prospektusokban, és csak a legelveteműltekbe szánták rá magukat, hogy órákat buszozzanak a sivatagon át, hogy eljussanak az Eufrátesz partján álló porfészekbe. Hogy mi minék mentünk oda? Egyrészt, mert mi is elveteműltek vagyunk, másrészt a hatvanas években íródott magyar nyelvű útkönyvünk (nyevven évvel a kiadás után még mindig viszonylag pontos volt) fűtőlag megemlítette, hogy a nomád törzsek nyaranta itt, a helyi bazárban ejük meg a nagybevásárlást. Ezt látni kellett, és hát végül is arrafelé is lehetett Palmyrába menni, sőt még ocsóbb is lehet, ha stoppolunk, meg van ott más romváros is az iraki határ közelében, azt is átba lehetett ejtani.

Nagyon hülye ötlet volt, amire bősze vagyok. Az Eufrátesztől Homsig nincs semmi, csak 360 km kösviatag, eltekintve persze az egy szem óázistól, Palmyrától. Pontosan ezert volt Palmyra virágzó városállam a semmi közepén. Minden karaván úthaladt rajta, és minden kereskedő megfizette a víkot. Meghódítani még a rómaiaknak is eltarított egy jó darabig, mert ha a falakon belül van az óázis, az ostromló hadsereg meg kívül, akkor vagy beveszik a várost pár napon belül, vagy ha van szánk, akkor visszatakarodnak a legközelebbi vízforráshoz, mielőtt a hódító sereg lovasul, mindenétől elpusztulna. Szóval mi itt stoppolunk, miután megnéztük a bazárban fokozottan meleg van, abban az évben aztán különösen. A helyiek egybehangzó állfása szerint 50°C. Ők, egybehangzóan állítottak mindent 48-tól 52-ig, ebből átlagolunk, de az tényleg abszolút egybehangzó volt, hogy rohadt meleg van, még nekik is.

Persze, hogy nem jó ötlet ilyen időben stoppolni, de a sivatagon ez teljesen biztonságos, hiszen minden arra járó tudja, hogy nagyon veszélyes, így aztán meg sem fordul a fejükben, hogy az út szélén hagyjanak minket. Rettenően élveztik. Egy kisteherautó platóján tettük meg az út nagy részét. Még soha nem tapasztaltuk azt, hogy a menetszélbe kidugni a kezünket nem hűst, hanem éget. Ahogy azt sem, hogy ha a flinke mögül kinézünk, akkor a szemünket nem tartásjuk nyitva, csak egy-egy másodpercre, mert azonnal aszalódni kezd a szemgolyónk.

Megérkezni Palmyrába fantasztikus volt. Hogy évszázadokkal ezelőtt milyen lehetett, amikor ezt a távot tevék, vagy gyalog kellett megtenni, és a város nem betonkockákból

ált, hanem még álltak a templomok, színházak, oszlopocsoros sugárutak, azt el sem tudom képzelni.

A város bejáratát jelző boltívet hosszú oszlopokkal szegélyezett sugárút követte. Hogy most mi van meg belőle, nem tudni. A boltívet hetekkel ezelőtt robbantották fel. A városban feltárt múkincsek talán megésszák. Lehet. Ugyanis a város múzeumának igazgatója nem volt hajlandó elárulni, hová rejtették őket. Utolsó gondolata talán az volt, hogy Allah hatalmas. Talán ezt is hallotta utójára, mielőtt lefejezték.

Bam, Irán

Egy másik sivatag, másik világvége, másik óázis. Irán már nagyon régóta nem szerepel utazási irodák ajánlatai között, pedig lenne miért. Hiába volt olyan messze, ahonnan már Delhi közelebb van, mint Baja, érdemes volt végigjárni az utat. Különösen egy jó öreg iráni Mercedes buszon. A márká luxussal kecsesget, egészen addig, míg le nem esik a tautasz, hogy a hetvenes évek óta Irán nem nagyon importált semmit nyugatról. Léteznek az országban komfortosabb buszok is egész kicsi felárért, de ki akarna unalmas busszal utazni, ha van lehetőség iráni harmadosztályra is.

A hajdani luxusból legfeljebb a légkondíciós nagyjapja maradt meg, ami nem hit, de fű. Tiszta erőből, elzárhatatlanul. És hogy ez léteződjék el, a fűvélőkát gondos kezek körberagasztgatták celofán szalagokkal, amelyek pont olyan hosszúak voltak, hogy éppen nem érték el az utasok arcát, de lobogva, zizegve hirdették, hogy a szellőztetőrendszer kiválóan működik. Polymatossan, mivel a motort nem állították le, ha csak egy órácskára, vagy még annál is rövidebb időre állunk meg, és indulás előtt már egy órával beindították, hiszen hidegen ne nyízzuk már azt a szerencsétlen negyven éves dízelt. Persze az országban a benzín olcsóbb volt, mint a víz, a gázolaj pedig még annál is kevesebbe került.

Minden busz első megállója a várososzló jágárus volt. A kalauz ülése alatti barkácsolt hűtőládákba elhelyezték egy jégűtőmből, amely egészen addig az út szélén poron, ponyva alatt várta, hogy megvegye valaki. Ha megvolt a jég, indulhatott az utazás. Hogy minek a jég? Egy órával később, amikor már félig megolvadt, a kalauz megnyitotta az ülése alatti csapot, és felbőltötte a kancsóját jégárral vízzel. Ezután a kancsóval az egy szem bőgrejéből kínálta végig az utasokat. Kicsit jobb esetben mindenki fejé felett volt egy ruhacsipesz a plafonra csavarozva, ez tartott egy-egy műanyag poharat. Így jutott mindenkinek saját pohár, amelyet használt után illett visszacsípetni, mivel

másnap is jöttek még utasok.

Bam megérte mindezt. A sivatag közepén, datolyapálmá-ligetek mellett állt az ősi város. A városfalaktól a házakig minden vályogtéglából épült. Logikus, ez volt elérhető. Azt hihetnénk, hogy sárból várat építeni nem túl okos dolog, de a helyzet az, hogy a saját klímánkban valóban boldogság lenne, ám Bam a sivatagban épült, ahol egészen kicsi az esély arra, hogy a víz kárt tegyen benne. Hiszen a vízen kívül csak egy maaszív földrengés tudna ártani neki. Sajnos ez meg is történt egy évvel azután, hogy ott jártunk, romba dőlt a citadellát is, amely pedig már 2200 éve létezik.

Guidé, Kína

Kínában sok minden elveszett azután, hogy Mao Ce-tung hatalomra került. Szerencsére az ország szép nagy, a város gárdisták aktivitásának csúcsán pedig még az infrastruktúra sem volt túl fejlett, szóval akad szép számmal olyan hely, ahova túl nehézkes volt eljutni ahhoz, hogy a forradalmi hév felpezselje. Az egyik ilyen tül-ül település a Qinghai tartomány fővárosától, Xiningtől nem messze fekvő Guidé. A városkát eredetileg épp olyan szabályosnak építették, mint az összes kínai várost. Négyzet alaprajz, körben falak, két főúts keslet-nyugat, illetve észak-dél irányban, kapukkal a végükön. Guidéről sok utazó írta, hogy milyen varázslatos hangulata van a sok régi, apró háznak, ahol családoknál lehet megszállni, és boldog semmittevés közepette figyelhetjük, hogyan telnek a mindennapok.

Mivel utazótársamra várva éppen Xiningben veszteltem, hogy ne fecséreljem az időmet egy ronda nagyvárosban, gondoltam kiruccanok Guidébe, alig pár óra busszal. Bajáról csak úgy szórakozásból seziknek nem jutna eszébe reggel elszaladni Debrecebe, és még aznap vissza is, de Kínában kicsit mások a léptékek.

Megérkezve Guidébe, természetesen a busz valahol a modern városrészben rakott le. Kicsit kővályogtan, de végül sikerült irányba állítanom magamat az óváros

Guidéből már csak a templom maradt

felé. Azért egy időgott kínai városban az ilyen kővályogs se annyira unalmas, ha az ember kicsit is odafigyel arra, mi történik körülötte. Érdemes is, különben könnyen elgyűrűhatja az egyszerű utazót valami Great Wall márkájú kék teberautó (csak kétkben gyártják). Ugyan tél volt, mégsem éreztem túl hidegnek az időt, és úgy tűnt, hogy más se, mert nagy élet folyt az utcán mindenhol, főleg a piacon. Boldogan fényképeztem a fogsatgot, bár ahogy az ősi város kapuja felé közeledtem, furcsa volt, hogy a tömeg ritkult. A kapun belépve már alig lézengtem valaki az utcán. A házak újak voltak, az utca frissen kezezte. Hangulat semmi, élet nulla. Gondoltam, majd egy kicsit jobbebb, egy sarokkal arrébb, nem itt a felújított főútcán lesz az igazi Guidé. Ez itt csak a turisztikai fejlesztés, ami mindenhol tombol Kínában. Építünk boltokat, ahol a turisták szuvenirt vesznek, újítunk fel mindent, mintha ma épült volna, mert az a szép. Hát engem nem ez hozott ide, hajrá, be a sárúrébe!

A következő sarkon szó szerint előlalt a lélegzetem, pedig nem volt ott semmi. Vagyis pont azért, mert nem volt ott semmi. Ellátam a tülös városlalig. Egyedül a templom állt, talán taoista. Minden mást lebontottak. Maradtak a dűngőtől föld városfalak, a templom – és semmi más. Megécsent vörös gárdisták? Nem. Ideért a fejlődés. Jövére felhúzzák a várost újra. Immáron csatornázva, vízvezetékkel, tartós anyagokból, megfelelő méretű üzlethelyiségekkel a földszinten. Egy újabb elveszett város, amely a térképen továbbra is megvan.

De kár szomorkodni, inkább kalendára fel most, és akkor mesélhetjük el az unokáinknak, hogy amikor én jártam ott, akkor még...

Jótekonysági gyűjtés 100 évvel ezelőtt

■ A 19. század végén és a 20. század elején az egészségügy folyamatos fejlődése a betegségek egyre jobb kezelése mellett megváltoztatta a fogyatékosok kezelését is. A tudományos kutatások, az egészségügyi folyamatos javulása és az emberek gondolkodásában egyre inkább teret nyert liberalizmus következtében fokozatosan nőtt a tolerancia fogyatékkal élő embertársaink iránt. Az első világháború előtt az érzkervi fogyatékkal – látássérült, hallássérült stb. – élő embereket már komoly helyi, országos, sőt nemzetközi szervezetek is segítették. A látássérült emberek számára a 19. század végén már iskolákat alapítottak, ahol éni-olvasni tanították őket, valamint megtanulhatták a közel önműlő életvitelhez szükséges ismereteket. Talán a legfontosabb lépés a Braille-írás nemzetközi elismerése és tanítása volt. (Louis Braille vakok és gyengén látók számára 1824-ben alakította írásrendszerét, ezt Franciaországban 1854-től, Magyarországon 1893-tól ismerik el hivatalosan.) 1901-ben alakult meg a Vakokat Gyámoltó Országos Egyesület – nem vakok kezdeményezték –, amely elsősorban foglalkoztatás műhelyek létrehozásában és működésében segédkezett. A látássérült és a látássérült ember megítélésében az első világháború világszerte maradandó változásokat hozott.

1915. április 22-én a második ypre-i csatában a németek harci gáz vetették be Belgiumban az antant csapatok ellen. A bevetett gázok nagy riasdalmat okoztak, hadszínti jelentőségük a gázlárcok tökéletesítésével fokozatosan csökkent, valamint a széljárás is esetlegessé tette alkalmazásukat. A légzőszervekre ható harci gázok belélegzése borzalmas szenvedést és halált jelentett a szerencsétlen katonák számára. Egy bizonyos koncentráció alatt már nem

jelentett „veszélyt”, ezért a kényelmetlen gázlárc viselését rövid időre korlátozták. Az alacsony koncentrációjú harci gázzal való hosszabb érintkezésnek viszont volt egy sokkal később jelentkezhető tünete: a részleges vagy teljes látásvészta. A szerencsésebbek megúszták átmeneti látáscsökkenéssel vagy vakossággal, de sokan egész életükre elvesztették a látásukat. A harci gázok e késleltetett mellékhatása következtében sok katona idő előtt súlyos látáscsökkenést tért haza a háborúból. (Természetesen katonák egyéb sérülések, fertőzések következtében is elvesztették a látásukat.) Ellátásukat, társadalomba való beilleszkedésüket minden országban segítették helyi egyesületek és jószolgálati szervezetek.

A dualizmus idején az országos gyűjtéseket, jótekonysági kampányokat a Magyar Királyi Belügyminisztériumnak kellett engedélyeznie. Több engedély is létezett, az országos akciókra általában éves engedélyt adtak ki, ezeket sorszámozott BM-körrendeletek formájában minden törvényhatóságnak megküldték. A Vakokat Gyámoltó Országos Egyesület szinte minden évben kért engedélyt országos gyűjtésre, ezért csak a koribbit kellett megjáratnia. Az 1914-ben kért engedélyt 1915. február 8-án lejárt, a 1915-ös engedélyt is megadta a belügyminiszter, ez körrendeletben március 12-én adták ki a megyei törvényhatóságok számára. Mind a gyűjtési engedélyt; kétó egyet, mind a belügyminisztérium hangsúlyozta, hogy a háború következtében látássérült katonák miatt különösen fontos ez a kampány. Az 1915 tavaszán indult gyűjtési akciókat az első gáztámadásokról érkező hírek és a nyugati harctérről hazatért katonák – Magyarországon elvetve volt ilyen – beszámolóival megerősítették. 1915 őszén a karácsony előtti adományozási

kedvet megragadva a Vakokat Gyámoltó Országos Egyesület körlevelében felhívást intézett minden törvényhatósághoz. E felhívás 1915. november 5-én érkezett meg Baján. A felhívás egyik aláírója, Pádr Reznő a korszakban a látássérült emberek gondozásának elkölözött szószólója, az egyesület első korszakának több tisztségét is betöltő, meghatározó egyénisége volt. 1904-06 között a *Vakok ügye* című havilap szerkesztője. Másikuk, dr. Sályi Adolf szemész főorvos, egyetemi magántanár volt. 1874-től a budapesti Zsidóórkórház szemész főorvosa, több jelentős nemzetközi publikáció fűződik nevéhez. *Fis, Aurél* szintén elismert szemész orvos, az *anaphylaxia* szemészeti jelentőségének felismerője. (*Anaphylaxia: súlyos, gyakran életet veszélyeztető viharos lezajló allergiás reakció, mely pl. gyógyszernek, méhcsípés, ételnek vagy injekció hatására következhet be, és azonnali orvosi beavatkozást igényel – a szerk.*)

„25067/1915

Nagyatagos Hegedűs Aladár dr.

Polgármester Úrhoz

királyi tanácsos

A >>>Vakokat gyámoltó orsz. [országos] egyesület<<-nek, Budapest, VII. Hermina út 7. sz.

„melyben a nagym. [nagyemlétségű] belügyminiszter úr körrendelete alapján gyűjtésért eszedezik.

Nagyatagos Polgármester Úri

Nagytekintetű Tanács!

A nagym. m. ktr. belügyminisztérium 27.093/1916. VI. A. számú, másolatban ide csatolt körrendelete hallgatlanul mellátványja azon nagyarányú tevékenység, melyet egyesületünk hazánk vajjai érdekeiben kifejt. 18 esernél több hazánkban a vakok száma, kilékez a most folyó világháborúban hazánk hősi védelmében megvakult katonák járulnak. Egyesületünk Budapestben, Eperjesen, Miskolcon, Szegeden, Szombathelyen, Temesvárott és Újpesten tart fenn számukra internátussal egybekötött képző-és foglalkoztatási intézeteket, illetve menhelyet, melyek szakszerű elméleti s gyakorlati kiképzés és foglalkoztatás által visszaadják önmaguknak és a társadalomnak azokat, kik különben örökös téltenségre válnának kárhoztatva.

Egyesületünk fennkölt hivatása teljesítésében az anyagi eszközöket illetőleg a társadalmi jótekonyságra, az emberi könyörületességre van utalva, melyre most inkább rászorultunk, mint valaha.

A nagym. belügyminiszter úr jelszett számú rendeletével országos gyűjtésre adt elyletünknek engedélyt s azt a lehető legmesszebbmennyire a közigazgatási hatóságok jóindulatába ajánlja.

Kérjük nagyúras Polgármester Urat, a nagykertintől Tanácsot és Baja város közhatalmát, méltóztatásának a gyűjtéshez egy közvetlen elyletünk címére küldendő nagyobb összeggel hozzájárulni. A legszebb emberbaráti, szociális és kulturális ügy kiált a végzettségben segítségért s hisszük, hogy a sorhajótottak eszé szava nem lesz pusztában elhangzott.

Kelt: Budapest, a Vakokat gyámoltó orsz. elylet 1915. október hó 14.-i gyűléséből.

Mély tisztelettel:

Vitár Rezső gondnok
dr. Szily Adolf udvari tanácsos
egyetemi tanár, alelnök

Baján valószínűleg másként értelmezték a felhívást, mint ahogyan azt eredetileg a kiadó gondolták. Az kétségtelen tény, hogy ebben az időszakban egy kezdeményezés maximális támogatását azzal bizonyította bárki, hogy maga is beállt az adományozók sorába, de ez Baján kicsit félrelikott. A város közgyűlése és tanácsillése 1915-ben nem vette napirendre a kérést, így a hivatalos válasz csak 1916 januárjában született meg. Az elylet hivatalos levelének első

oldalára a megszólítás mellő a városi számvonulású írt piros tintával egy megjegyzést:

„Baja város közhatalmát a Vakokat Gyámoltó Országos Egyesületnek (Bpest) évenként 4 Korona tagsági díjat fizet. Amennyiben a törvényhatóság valamely összeget megszavazza, a megszavazott összeg házipénztári költségek terhére VII. szám 74 sor alól utalványozandó.

1916. jan. 7.”

A városi tanács január 17-én döntött az egyesületnek szánt adomány mértékéről:

„A városi tanács a megkérésű országos elylet részére 10 (tíz) Koronát megszavazza a házipénztár VII. szám 74. rovata terhére, azt a házipénztárból kintalványozza, s megbízta a pénztárt, hogy azt az összeget a >> Vakokat gyámoltó orsz. elyletnek << Budapest VII. Hermina út 7. sz. postautalványon, bérmentésre küldje meg, s az utalványra írja fel >> adomány << címen küldje.

Baja, 1916. jan. 17.”

Sarlós István

Másolat.

Magyar Királyi Belügyminiszter.

ZT093/1915. B. M. sz. körrendelet.

VII/a.

A Vakokat Gyámoltó Országos Egyesület részére engedélyezett gyűjtés támogatása tárgyában.

Valamennyi vármegyei és városi törvényhatóság első tisztviselőjének.

A Vakokat Gyámoltó Országos Egyesület magasabb hivatásának teljes tudatában tevékenység körét kiterjesztette a háború leg súlyosabb sebesülteire; a haza védelmében szemük világot vesztett katonákra is akitől, hogy azok számára egyszerű ideiglenesen 48 megvakolt harcos elhelyezésre, kiképzésre és foglalkoztatásra alkalmas osztályt rendezett be, másrészt pedig a jövőre néve egy közös intézet létesítését vette terve.

Ezen közös feladat teljesítésére céljából a szervezet egyesületi adománygyűjtési engedélyért fordult hozzám, amelyet részére 1915. évi február hó 10-én ZM:2009/14. sz.

Gyakorlós találkozó

Fotó: Pollák Zoltán

■ Kellemes „várostörténeti” esemény színhelye volt ez év október 10-én a Polgármesteri Hivatal üdülőjének ebédlője. Az 1959-63-ban a Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános iskolájában végzett

diákjaink maradványai jöttek össze egy kis beszélgetésre. (Dr. Bálint Gábor, Bokor Zoltán, Bogdás László, Busi Éva, Dankó Erzsébet, Fehérvári Tibor, Kőkonyi József, Grüber Klára, Kiss Sándor, Kottacher

Julianna, Köszegi Éva, Dr. Mohay András, Nagy Benedek, Pump Károly, Dr. Punczmann Tamás, Pollák Zoltán, Radnóti Miklós, Stejn Éva, Szalma Zsuzsanna, Szentiványi Gábor, Viskovány György).

Az évek óta összejövő keménymagot (fiúk) 62-63 éves „lánykoszorú” egészítette ki. Hőszőr néma fűhajással megemlékeztünk halottainkról, különösen Crakk Batyárdi (Makk Plati) aki még tavaly közöztünk tilt. Ez követően mindenki „bemutakozott”, elmesélte eddigi életútját; volt, akinek néhány mondatban ez nem is sikerült.

A beszélgetést egy kiváló Radnóti Miklós pontyhalászlé követte.

Mindenki anekdotázott, szonjas senki nem maradt. Mindezek után egy pörös tűrés csusza következett, mely szó szerint megkoronázta a kulináris élvezeteket. Majd digitalizált gyakorlós képeket nézegettünk az „őrkorból”, örömmel felismerve régi arcoikat. Éjfél lehetett, mire a maradék „fogadkozott”, hogy: Jövőre, veletek, ugyanitt!

Dr. Bálint Gábor

*Minden kedves olvasónknak áldott karácsonyi ünnepeket
és sikerekben gazdag, boldog új évet kíván
a Bajai Honpolgár szerkesztőbizottsága!*

*Szalma vagyok,
ez a dalom:
a jászolban
voltam alom;
A Jézuska
ott szendergett,
rajtam meg
egy pille pergett.*

(Kobdébó Tamás)

*Tájékoztatjuk
Kedves Olvasóinkat,
hogy a Bajai Honpolgár
következő száma
2016. február 1-jén jelenik meg.*

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg
Ady Endre Városi Könyvtár és
Művelődési Központ,

Muraközy Mihály utca 9.
BERMIN ABC,
Vöröskereszt tér 1.
CBA Belvárosi ABC,
Eötvös utca 1.
CBA Delta Market,
Szabadság utca 44.
Cserbe Optika,
Battányai Lajos utca 18.

Lira Könyvesbolt,
Déli Frigyes sétány 5.
Nacsa ABC, Szent László utca 20.
Nagy István Képtár,
Arany János utca 1.
Sirály ABC, Sirály utca 4.
Tourinform Iroda, Baja Marketing Kft,
Szentháromság tér 11.

Új év, új arculat

Tisztelt Olvasóink!

■ A Bajai Honpolgár folyamatos megújulása 2016-ban is folytatódik. Aktuális lapszámunk dupla terjedelme még csak a decemberi és januári kiadásunk összevontásának köszönhető (ezenek oka a szágórt nyomdai histerció), ám februártól újabb változásokkal találkozhatunk. Szoroscsére az utóbbi időben nem azon kell bessenekednünk, hogy mivel is töltsük meg a legújabb lapszámot, hanem sokkal inkább azon, hogy a hozzánk beérkezett számos izgalmas anyag közül melyiket kénszerűlünk kihagyni, illetve melyiket érünk rá a későbbi hónapokban is megjelentetni. Ezen túl városunk/környékünk kultúrális életének és élő környezetének anyai érdekességei mozognak, hogy egyelőre nem kell anyagínségre panaszkodnunk. Régi és új szerzőink természetesen szállítják írásukat, és abban is bízunk, hogy a nálunk publikáló alkotók köze ezután is folyamatosan bővül.

Ereik, olvasóink bizalmának – és nem utolsósorban kastóriumunk döntésének – köszönhetően lapunk 2016 februárjától immár 24 oldalon jelenik meg, ráadásul a korábbiaknál jobb minőségű papírra, öszszelve. Ez ama is lehetőséget biztosít, hogy a jövőben még több, élvezhetőbb képmagyarálat illesztjük a lapban megjelenő írásokhoz. A terjedelmének növekedése, valamint a külső megújulás ugyanezeken minimális mértékű áremelést tesz szükségessé; a Bajai Honpolgár egy lapszáma a jövőben 330 Ft-ba fog kerülni, az előfizetések jövő évi tarifáit pedig a 6. oldalon látható felhívásban olvashatják. A Bajai Honpolgár ára egyelőre:

az elmúlt 10 évben nem növekedett, holt reklámbevételeinkkel mi nem számoltunk. Úgy gondoljuk, hogy lapunk – amelynek ára még mindig kevesebb egy korsó stérnél, nem is beszélve a felszín és a bulvárjapok ámról – a jövőben még több „value for money” (minőségért a pénzért) jelszóra, és hűségese olvasóink továbbra is kitartanak mellettünk, ráadásul valamivel több pénzért februártól több tartalmat is kapnak.

Kérjük, legyenek hűségese kedves lapjához, fogadják azt olyan szeretettel, ahogyan mi készítjük! Ha tehetik, legyenek előfizetők, megrendelők, ha munkáikat értékesnek tartják, lépjenek támogatóink közé, vigyék létre a világba! Mú 2016-ban is itt leszünk, és legyekszünk továbbra is olyan értékes dolgokról beszámolni, amelyek a Bajához kötődő olvasó érdeklődésére számot tartanak. Ugyanakkor továbbra is várjuk javaslatokat, észrevételeket, kritikákat; ha pedig úgy érzi, hogy van egy (vagy több) megírható történetük, ne szégyelljék azt papíra vetni. Valamennyi szerkesztőnk és munkatársunk nevében eredményekben gazdag, sikeres, boldog új évet kívánok minden kedves olvasóinknak!

Mayer János főszerkesztő

A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2015-ben

Alsó Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság,
Antal Gábor
Arculat Nyomda Kft.
Bajkért és Baja jövőjéért Közalapítvány
Bajavíz Kft.
CIB Bank bajai fiókja
Dentálfix Kft.
EMEL Kft.
ForintSoft Kft.
Ganz Elektro GTKB
Gemenc Zrt.
Kiss Pál
Koch Pincészet
Navigator Press Bt.
Dr. Péterfi Tamás
Sörnög Boriszet
Szent Rókus Kórház, Baja

*Köszönjük mindannyiuk támogatását!
Legyenek támogatóink 2016-ban is!*

A Magyar Művészeti Akadémia november 5-i közgyűlésén a Pesti Vigadó díszteremében adták át a köztestület tagozati díjait.

DR. SILLING ISTVÁN,

a szabadkai Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelv Tanítóképző Karának ny. tanszékvezető egyetemi tanára néprajz- és nyelvírás-kutatói munkásságáért Erdélyi Szasanna-díj – A Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Díja kitüntetésében részesült. A lapunkban is számos alkalommal publikáló vajdasági kutató elismeréséhez sok szeretettel gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztőbizottsága

Védendő védtelenek: a kék cinege

■ „Fogy már a nap melegé,

Kertünkben a cinege,

Cipője szél fúj a mezőn,

Farkas hullog az erdőn.” – utal versében *Kisfaludy Károly* ama a híznak körül, kertjeinkben őszell felbukkanó és a tél végéig kitartó madárszalkára, amelynek talán egyik legkedvesebb faja a cikkünk témájává választott kék cinege (*Parus caeruleus*).

A kis tenneti madár (testhossza 11-12, szárnyfesztávolsága 17-19 cm) keskeny fekete szemcsézett és tarkóján keresztül hasonló színűvel sáv köti össze, pocskakái felérek, spikakórt ható fejtetője kék színű (utóbbi az öreg hímeknél különösen élénk világoskék), zömök megjelenése, és testüköta miatt nyálkalanak tűnik. A kék cinege melle és alsóteste kénysárga, a hasán keskeny sáfrányfehérítés csak-felt figyelhető

meg, háta kékeszöldes, farka és szárnyai kékes (egyreszéken élénk kék) színűek. Az őszszekunok szárnyon fehér csik látható. A madár szeme és csőre sötétbarna, lábai sötét szárazzínűek. A nemek tollazatának színezete hasonló, a tojók és a fiatalok fakóbbak-halványabbak a hímeimél. A kék cinegét megjelenése őszszekunok bájós hangja barátságkái teszi.

A madár a közös élőhely okán mindenhol előfordul, ahol a szízcinege (*Parus major*) megtalálható. Ebből adódóan a két faj között versengés alakulhat ki a táplálékért és a fészkelőhelyért. Az őszszekunok egyrészt enyhébbek, hogy általában a kék cinege az eleséget rokonához képest inkább a lombkorona magasabb részein keresi, másrészt kisebb testméretei okán a szílcsebb nyílástól ódkháa bejut. A hímek már a tél vége felé megkezdik

az udvarlást. A kiválasztott odúba a pár mindkét tagja hordja a fészkelanyagot, de a fészket csak a tojó készíti: a kevés gyökérből és fűszálból kialakított alapon kertli a sok mohából álló és szízcinegákkal bélelt, belül igen csak puha csészével ellátott felépítmény, amelynek magasságát elérheti a 6-8 cm-t. Magyarországon általában április elején történik a fehér alapon különböző méretű-alkú barnasvörös foltokkal tarkított, jellemzően 7-14 tojás lerakása, amelyek kotlását az utolsó lerakás után kezdi meg a tojó (végig 5-6 a tojásokon, közben párja látja el eleséggel). A kotlási idő két hét, a kikelt fiókokat mindkét szülő szízcinegákkal eteti, igyekszik az eredményeképpen a fiatalok 2,5-3 hét múltán hagyják el az odút. Hazánkban a kék cinege párok kisebb része május végén, június elején másodsorban is csúszdalapításba kezd.

A faj Európában (az északi rész kivételével), Éle-Ázsiában és Észak-Afrikaiban költőmadár, hazánkban a fészkelésre megfelelő részekben – így a városunk környéki erdőkben is – általánosan elterjedt. Leginkább az idős lombfákot kedveli, ebben nyilván szerepet játszik, hogy elsősorban ott talál megfelelő odúkat. Fiatlabb erdőkben, városi parkokban, kertekben vagy más természetes fészkelőhelyet nem kínáló helyeken mesterséges odúkkal jól megtelepíthető: a madarasok főleg a B típusú ajánlják (belső alapterülete 12x12, magassága 25-30 centiméter). Nagyon fontos a rőpnyílás mérete, amelyet a kék cinege esetében 26 mm átmérőjűre érdemes készíteni. Így a nagyobb testű cinegék (főleg a szürkicinege) vagy a verebek nem férnek át a nyíláson. Alkalmanként

megfigyelhetők, szintén egyes nagyobb madárfajok a bejutás érdekében csőrükkel a bejárat véscsőbe-égitésébe kezdenek, törcsvésűk a kék cinegék érdekében a rőpnyílás köré szegelt fémlemez elkövetésével hasonlóan akadályozható.

Költési időben a kék cinege telepítése elsősorban a különböző lepkehernyőkől és pókokból kerül ki. Mellettek más rovarok különböző fejlődési stádiumban lévő példányai is zsákmányt jelentenek számára. A madár őszel és télen más fajokkal csapatai verődve költözik, és keresi az eleséget. Megpillantásuk a nagyobb nádasokban, a vízpartokat szegélyező nádasokban, de ilyenkor jelenik meg nagyobb számban kertjeinkben és a kihelyezett etetőinkben. Klímatis viszonyaink alapján elsősorban decembertől február

végéig indokolt területtel asztallal vémi származs barátságok. Az étetéssel kapcsolatban érdemes néhány tanácsot megszívlelni. Ha elkészítjük, akkor azt az időszak végéig ne hagyjuk abba; az eleség legyen aszaforgó, szalonnadarab, fagyó, utoljára vaskorlatos madárelőled, de ne legyen kenyérdarab (ha nedvességet kap, megparányodik, és a madarak megbetegedését okozza); a magokat az étető fedett része alá szórjuk, így a hó nem tudja betemetni; etessünk az időjárásnak megfelelően, azaz nyári időben kevesebbet, zimankó idején többet.

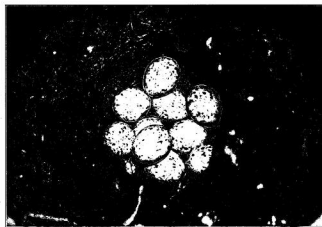
A madár Garmány László gyűjtése szerint több néven ismert hazánkban: „kék cinege, kék cinege, molnárcinege, cinege, molnárcinege” (Elsője állatvilága – hátréval névadás: Budapest, 1979. I. kötet, 768. oldal).

A figyelmet minden esztendőben egy-egy madárra – alkalmanként egyszerre több rokon fajra – irányítva indította meg a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 1979-ben „Az év madara” programot. A választás 1984-ben a cinegére, azon belül a következő 6 rokon fajra esett: barátcinege (*Parus palustris*), búhos cinege (*Parus cristatus*), fenyvescinege (*Parus ater*), kék cinege, kormosfejű cinege (*Poecetes montanus*) és szürkicinege. Közülük a cikkünkben bemutatott cinegefaj már 1901-ben védelmet kapott, természetvédelmi eszmei értéke a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. számú rendelete szerint 25 000 Ft.

Nebojzski László

A kék cinege később termete és fejtehetően eltérő színe alapján jól megkülönböztethető a szürkicinegétől

A madár szívesen elfogadja a felhárult mesterséges odút, amelybe szorgos munkával építi fészekét

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti
és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Fémunkatár: Dr. Nebojzski László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, Kothencz Katalin, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, Sárós István, Sipos Leónd,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fióga
Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím: 6500 Baja, Tolsz Ede u. 12.
E-mail: bajihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Baja, Atilla u. 15. Tel: 79/428-944

A szerkesztőség a beküldött kéziratok
rövidítésének és stilisztikai javításának jogát
fenntartja!